

**MİMARLIK-KENTSEL TASARIM BİLGİ ARAYIŞINDA
YARIŞMALAR**

Doğan Ümit YÜCEL

**DOKTORA TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2023

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Doğan Ümit YÜCEL

17 / 01 / 2023

MİMARLIK- KENTSEL TASARIM BİLGİ ARAYIŞINDA YARIŞMALAR
(Doktora Tezi)

Doğan Ümit YÜCEL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2023

ÖZET

Bu tezin temel yaklaşımı; farklılıkların altını çizen rölativist bir bakış açısı üzerine kuruludur. Özellikle insan bilimlerinde, özneye ve nesneye dair bağlamsallığın olduğu yerde, evrensel doğruların bulunabileceği düşüncesine karşı eleştirel bir duruş sergiler ve dolayısıyla özgülü ve bağlamsallığı önceler. Bu bakış açısına göre, kültürel üretim ve kültürel ürünlerin okunmasında, bilgi; mutlak, kalıcı, aşkın bir kavram olarak değil, zamansallığında, bağlamsallığında, dil’de açığa çıkan ve ortak bir uzlaşım ile kabul gören bir fenomen olarak ele alınmaktadır. Bu düşünme biçimi; özünde, bir insanın, diğer bir insanın ürettiklerini ve davranışlarını anlama çabasıdır. İnsanın ürettiği en kaotik fenomen kentin bileşeni olan, göreceli çok yeni ve parçası olduğu kent gibi disiplinlerarasılığın muğlak, bağlamın güçlü olduğu kentsel tasarım zeminini anlamak, anlamlandırmak ve üzerine bilgi üretilmek istendiği durumda, pozitivist temelli yapısalcı düşüncenin getirdiği genelleyci yaklaşımların yeterli çözüm üretemeyeceği açıktır. İnsanın ürettiği en kaotik fenomen, göreceli çok yeni ve parçası olduğu kent gibi disiplinlerarasılığın muğlak, bağlamın güçlü olduğu kentsel tasarım zeminidir. Tezin önermesi; fenomenolojik ve hermeneutik temelli, bağlam bağımlı, alternatif okumalarla kentsel tasarımı anlamak ve bilgi üretmek üzerine kentsel tasarım yarışmalarını araçsallaştıran bir yaklaşım, bakış açısı oluşturmaktır. Bu çerçevede; sorunsallaştırılan bir kent parçası üzerine, kendisi de fenomen olan, doğasında öznelerarasılığı ve özne dolayımını barındıran, önermeler zenginliği olarak kabul edilen yarışmalara odaklanılmıştır. Aynı fenomene ilişkin, farklı düşünce gelenekleri ve farklı duruşlar içinden gelen önermeler bütünü olarak görülen kentsel tasarım yarışmalarından “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) bilgi arayışı amaçlı örneklem olarak ele alınmış ve analiz edilmiştir. Bu tez, evrensel bir bakış açısı geliştirmek içindir, yaklaşımı, bilgi arayışında önemli bir kaynak olabilecek yarışmalara, farklı bir bakış açısı oluşturmaktır. Tezde yöntemsel bir yaklaşım aranmamakla beraber, amaca en uygun olduğu düşünülen üst anlatılara dayanmadan özgülün bilgisini fenomenin kendinde aramaya olanak veren nitel bir yaklaşım olan Gömülü Teori üzerinden sorgulamalar yapılmıştır. Örneklem kentsel tasarım yarışmasını “O” yere dair holistik bilgi kaynağı olarak kabul edip yapılan sorgulamalar, biricik olan “yer” in, fenomenin üzerine, ortak akla, uzlaşımına dayanan, gerekçelendirilmiş (özgülün) kentsel tasarım bilgisinin üretilebileceğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak bu tezin bakış açısıyla yapılacak çalışmaların, farklı kentsel tasarım yarışmalarında tekrarlanması ile gidimli olarak kentsel tasarım bilgisini hacimlendirebileceği düşünülmektedir.

Bilim Kodu : 80112
Anahtar Kelimeler : Fenomenolojik hermeneutik, bilgi, mimarlık bilgisi, kentsel tasarım, kentsel tasarım yarışmaları, yarışma kavramı
Sayfa Adedi : 239
Danışman : Prof. Dr. Aysu AKALIN

COMPETITIONS IN ARCHITECTURE-URBAN DESIGN KNOWLEDGE SEEKING

(Ph. D. Thesis)

Doğan Ümit YÜCEL

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

January 2023

ABSTRACT

The basic approach of this thesis is based on a relativist perspective that underlines the differences. The thesis takes a critical stance against the idea that universal truths can be found where there is contextualism about subject and object, especially in human sciences, and the work therefore prioritizes specificity and contextuality. According to this point of view, knowledge in cultural production and reading of cultural products; It is not considered as an absolute, permanent, transcendent concept, but as a phenomenon that is revealed in its temporality, context, language and accepted by a common consensus. In essence, this way of thinking is an effort to understand the productions and behaviours of another person. The most chaotic phenomenon produced by man is the urban design ground, which is relatively new and where interdisciplinarity is ambiguous and context is strong, just like the city of which it is a part. The proposition of the thesis is to create an approach and perspective that instrumentalizes urban design competitions, based on phenomenological and hermeneutic, context dependent, understanding urban design with alternative readings and generating knowledge. In this framework, the thesis focuses on competitions, which are also phenomena, which have intersubjectivity and subject mediation in their nature, and which are accepted as a wealth of propositions on a problematized part of the city. "Akhisar Old Municipality Square and Its Neighbourhood National Architecture and Urban Design Ideas Competition" (AKTY), which is one of the urban design competitions, seen as a set of propositions related to the same phenomenon, coming from different thought traditions and different stances, was considered and analysed as a sample for information seeking. This thesis is to develop a universal perspective, its approach is to create a different perspective on competitions that can be an important resource in the search for knowledge. Although no approach is sought methodically, inquiries were made on the Grounded Theory, which is a qualitative approach that is thought to be the most appropriate for the purpose and allows to search for the knowledge of the specific in the phenomenon itself without relying on meta-narratives. Considering the urban design competition as a source of holistic information about "that" place, the inquiries revealed that justified (specific) urban design knowledge (based on the unique place, phenomenon, common mind, consensus) can be produced. As a result, it is thought that the studies to be carried out from the perspective of this thesis can gradually increase the volume of urban design knowledge by repeating it in different urban design competitions.

Science Code : 80112

Key Words : Phenomenological hermeneutics, knowledge, architectural knowledge, urban design, urban design competitions, competition concept

Page Number : 239

Supervisor : Prof. Dr. Aysu AKALIN

TEŐEKKÖR

Çalıőmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışmanım Prof. Dr. Aysu AKALIN'a ayrıca Tez İzleme Komitesi üyelerim Prof. Dr. Sare SAHİL ve Prof. Dr. Nuray BAYRAKTAR'a, manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan Yük. Mimar R. Tuğba KIZILKUŐAK'a ve Dr. Mimar Çiğdem YÜCEL'e içtenlikle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xi
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. FENOMENOLOJİDEN HERMENEUTİĞE KURAMSAL ÇERÇEVE	15
2.1. Gadamer ve Hermeneutik Yaklaşımı	18
2.1.1. Anlama sorunsalı ve Hermeneutik döngü	20
2.1.2. Anlama- sanat / oyun	22
2.1.3. Anlama- önyargı / gelenek	25
2.1.4. Anlama- etkili tarihsel bilinç / ufukların kaynaşması / zamansallık.....	27
2.1.5. Anlama -dil hakikat ve gerçeklik	28
2.1.6. Bölüm değerlendirmesi	30
2.2. Bilginin Arandığı Zemin ve Bileşenleri	31
2.2.1. Bilgi- mimarlık bilgisi.....	32
2.2.2. Kentsel tasarım kavramı	37
2.3. Yarışma Kavramı- Kentsel Tasarım Yarışmaları	42

	Sayfa
2.4. Bölüm Değerlendirmesi.....	45
3. GÖMÜLÜ TEORİ	51
3.1. Yapılandırmacı Gömülü Teori	52
3.2. Gömülü Teori Temel Prensipleri.....	53
3.3. Gömülü Teoride Verinin Toplanması ve Analizi.....	55
3.4. Gömülü Teoride Kodlama	59
3.4.1. İlk kodlama.....	60
3.4.2. İkincil – aksenel / aksiyel kodlama.....	61
3.4.3. Hikâye akışı ve son kodlama-odaklanmış / seçici kodlama.....	62
3.4.4. Yazılım olarak gömülü teori: Maxqda.....	63
4. ÖRNEKLEM: “AKHİSAR ESKİ BELEDİYE MEYDANI VE YAKIN ÇEVRESİ ULUSAL MİMARLIK VE KENTSEL TASARIM FİKİR YARIŞMASI” (AKTY).....	67
4.1. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY)’nin Tanıtımı	67
4.2. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) Alanının Tanıtımı	69
4.2.1. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) alanının yapısal tarihselliği .	72
5. GÖMÜLÜ TEORİ ÜZERİNDEN VERİ KAYNAĞI OLARAK “AKHİSAR ESKİ BELEDİYE MEYDANI VE YAKIN ÇEVRESİ ULUSAL MİMARLIK VE KENTSEL TASARIM FİKİR YARIŞMASI” (AKTY)	83
5.1. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY)- İlk Kodlama	83
5.2. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY)- İkincil Kodlama.....	90

	Sayfa
5.3. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) Son Odaklanmış Kodlama ve Hikâye Akışı	94
5.3.1. Hikâye akışı.....	94
5.3.2. Son kodlama.....	100
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	105
KAYNAKLAR.....	109
EKLER.....	119
EK-1. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) Belgeleri, Şartname	120
EK-2. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) Veri Analiz Belgeleri	179
ÖZGEÇMİŞ	239

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.1. İlk kodlamada oluşturulan kodlar ve frekansları	88
Çizelge 5.2. İkincil-aksiyal kodlama çerçevesinde kategorileşmeler	91
Çizelge 5.3. Kod sayıları ve yüzdeleri- Maxqda verisi.....	101
Çizelge 5.4. Odaklanmış kodların sayısal dağılımının dengelenmiş dağılımı.....	102

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Ön literatür çerçevesinde olası ön kodlar	54
Şekil 3.2. Maxqda pencere sistemi	65
Şekil 4.1. AKTY yarışma alanı hava fotoğrafı	67
Şekil 4.2. AKTY sınırı.....	68
Şekil 4.3. Akhisar eski kent merkezi bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı'nda (KAİP) -tescil durumu.....	70
Şekil 4.4. Akhisar 1934 yılı imar planı	72
Şekil 4.5. Akhisar 1954 yılı imar planı.....	73
Şekil 4.6. Akhisar 1986 yılı imar planı.....	73
Şekil 4.7. Akhisar kent merkezi imar planı.....	74
Şekil 4.8. Akhisar Halkevi (Kız Meslek Lisesi) kurul onaylı fotoğraf albümü.....	77
Şekil 5.1. AKTY Şartnamesi üzerinden Maxqda kodlama ekran örneği.....	85
Şekil 5.2. AKTY 1. ödül pafta 5'ten alınan Maxqda kodlama örneği.....	86
Şekil 5.3. AKTY 2. ödül rapor sayfa 2'den alınan Maxqda kodlama örneği	86
Şekil 5.4. AKTY 2.mansiyonl pafta 2'den alınan Maxqda kodlama örneği.....	87
Şekil 5.5. AKTY 4. mansiyon pafta 1'den alınan Maxqda kodlama örneği.....	87
Şekil 5.6. Gömülü Teori üzerinden AKTY ikincil kodlama üzerinden üretilen kod bulutu- Maxqda verisi	93
Şekil 5.7. Akhisar açık yeşil alanlar halihazır planı.....	98
Şekil 5.8. Gömülü Teori tarafından AKTY son kodlama üzerinden üretilen kod bulutu – Maxqda verisi.....	101
Şekil 5.9. Son odaklanmış kodlama sayısal verileri üzerinden üretilen karşılaştırma, Maxqda ve Excel veri grafik çalışması.....	103

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 4.1. Gülruh Sultan Camii	75
Resim 4.2. Akhisar Gülruh Sultan Camii son cemaat bölümü görünümü.....	76
Resim 4.3. Akhisar Halkevi	76
Resim 4.4. Akhisar Halkevi 1938, 3D sayısal perspektif	78
Resim 4.5. Akhisar Tayyare Sineması	79
Resim 4.6. Eski Belediye Binası.....	79
Resim 4.7. 1930-1940 arası Cumhuriyet Bayramı kutlamaları- arka planda Tayyare Sineması	80
Resim 4.8. Eski Belediye Binası Meydanı (tahmini 1960-1965 yılları)	82
Resim 4.9. Eski Belediye Binası Meydanı -2018	82
Resim 5.1. Akhisar eski kent meydanı, belediye otoparkı ve çevre yüksek bloklar.....	99

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AKTY

Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi
Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması

1. GİRİŞ

Bilgi üretimi, bilimselliğin doğası gereği tekrar tekrar yinelenerek hacim kazanan, insana ait, insanı var eden, reflektif, çözülmesi gereken bir problem olarak, tüm disiplinlerin önünde durmaktadır. Bilginin üretiminde kullanılacak yöntem, bakış açısı (özne dolayımı), gerekçelendirilmesi, üretim süreci, paylaşımı bilgiye ve üretimine ilişkin sorunsalların farklı yönlerine işaret eder. Günümüzde hem kanıtlanmış, gerekçelenmiş hem de pozitivistin getirdiği kalıplar içinde olmak, artık bilginin geçerliliği için yeterli ölçütler olarak görülmemekte, üst-anlatılara kuşkuyla yaklaşan, çoğul okumaları öngören günümüz düşünce ortamı, odaklanılan fenomenin, farklı yöntemlerle, farklı bakış açıları veya farklı disiplinler içinden, çok farklı okunabilmesine olanak verebilmektedir. Bu durumda da aynı fenomenin anlamı değişebilmekte, farklı değerlendirmelerle farklı sonuçlar üretmek söz konusu olabilmektedir. Söz konusu bu farklı yaklaşımlar, fenomenin değerlendirilmesinde, zaman zaman birbirine alternatif, zaman zaman da gidimli olarak birbirlerine eklenilebilmektedir. Bu da her durumda geçerli bir yaklaşım geliştirmeye çalışmanın tartışmalı olduğunu ortaya koyarken, kesin, tanımlı, adı konmuş, yargıların bile sorgulanmaya açık olduğu ve alternatif bakış açılarıyla yapılacak değerlendirmelere ihtiyaç duyulabileceğini düşündürmektedir. Kısaca hiçbir bilginin mutlak/kesin olmadığının anlaşıldığı bir dönemde olduğumuz söylenebilir.

Bu çerçevede, mimarlık bilgisinin de düşünsel ürün olarak; kaynağı, doğası, doğrulanma koşulları, yöntemi gibi kriterler açısından yeniden değerlendirilmesi, bilgi üretiminde kullanımda olan bilginin niteliğine, türüne ilişkin geleneksel pozitivist temelli epistemolojik yaklaşımlardan daha farklı, üst anlatıların belirleyiciliğini kabul etmeyen, özgülün bilgisini arayan, fenomenolojik ve hermeneutik temelli çözümler üzerinden kendisiyle hesaplaşması gerekmektedir.

Problem durumu / Konunun tanımı

İçinde bulunduğumuz dönemde, toplumlar zorunlu olarak bir yandan küreselleşmeye doğru sürüklenirken bir yandan da özgünlüğünü, yerin 'yerel' özelliklerini sürdürmeye/korumaya çalışmaktadır. Kentlerin, toplumların, dolayısıyla kentsel yaşamların paradoksal fenomeni olan (küresel-yerel katmanlarda yaşanan/yaşanmaya devam eden) bu değişim/dönüşüm

süreci, kentle ilgili hemen hemen tüm disiplinler gibi mimarlığın da karşısına, stratejik anlamda disiplinlerarası yeni değişkenler ortaya çıkartmaktadır. Bu bağlamsal değişkenlerin karmaşıklık düzeyinin yüksek oluşu, planlama/mimarlık açısından, çözüm arayışlarında ve sorunsala yaklaşım yöntemlerinde alternatifler üretmeyi, dönüştürmeyi veya değiştirmeyi düşüncenin diferansiyellerini görmeyi gerekli kılmaktadır. Planlama/mimarlık disiplinlerinin söz konusu değişim/dönüşüm sürecinden anlık somutlaşmış gerçeklikler olarak verdikleri kesitler, öznel ve nesnel anlamda, kentsel açıdan farklı ölçeklerde “yer” in döneminin gerçekliğidir. Bu gerçekliğin kendisini sürekli olarak disiplinlerarası bir diğeri ile değişen ölçeklerde/katmanlarda var etmesi, mimarlık/planlama disiplinlerinin kendilerini de süreç yapmaktadır. Ve söz konusu gerçeklik kentsel olduğunda, kentsel tasarımın onu var eden geçmişi, mekânları, kamusal alanları, süreklilikleri, dokusu, mimarisi ve benzeri yapısıyla, disiplinlerarası ve disiplinler ötesi bir alan olduğu belirginleşir.

Bu gelişmeler paralelinde mimarlık disiplini de değişim göstermekte, hacim kazanmakta ve günümüz anlayışıyla disiplinlerarası alan olarak tariflenebilecek kentsel tasarıma, diğer bir deyişle, bina/parsel ölçeğinden parçası olduğu kente yönelmektedir. Bu bağlamda mimarlık paralelindeki diğer tasarım disiplinlerinin de “kent” i kendi ilgi/araştırma alanları olarak görmeleri, disiplinler arasındaki sınırları muğlaklaştırmaktadır. Bu durumda da kente dair özellikle kamusal alanlara fiziki/tasarımsal müdahale olarak tanımlanabilecek kentsel tasarım ediminde, disiplinlerin bir diğeri yok sayarak hareket etmesi mümkün görünmemektedir.

Kentsel tasarım kavramının, parçası olduğu karmaşık doğası ile çok disiplinli bir alan ve her zaman farklı bilme şekillerinin malzemesi olan kent bütünlüğü üzerinden sorgulanması gerekmektedir. Bu sorgulamada “bağlam”, en önemli bileşendir, tasarımın “kentsel” olmasını sağlayan bağlamsallığıdır. Dolayısıyla bağlama nasıl entegre olunacağı, bağlamın neye dönüşeceği önemlidir. Bu çerçevede tasarıma girdi olabilecek bileşenlerdeki artış da göz önüne alındığında, kentsel tasarımın ancak bağlamsallığında ve disiplinler arası çalışmalarla kavranabileceği söylenebilir. Bu çerçevede kentsel tasarım, özgülü yeniden anlamlandırılan öznel, kurgusal bir anlatı, kenti yorumlama olarak görüldüğünde, bağlam bağımlılık, duruma özgülük ve disiplinlerarasılık üzerinden üretilen bilgi, kentsel tasarım ediminde bulunurken hem genel geçerlik yanılmasından hem de görecelikten sakınılmasının bir yolu olarak önem kazanmaktadır. Günümüzde kentsel tasarım bilgisinin meşruluk kazanabilmesinin ve yeni müdahalelerin isabetli bir şekilde

gerekçelendirilmesinin olanaklarının oluşması, bağlam bağımlı, değişken ve özgül bilginin üretilmesinin koşulları üzerine daha incelikli düşünmeyi gerektirmektedir.

Kentsel tasarım kavramının, üzerinde uzlaşmış, yaygın kabul gören bir tanımı bulunmamasıyla birlikte, çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle, bu kavram üzerine birbirinden farklı tanımlamalar yapılmıştır. Kentsel tasarım, sosyal, politik, ekonomik, yönetsel ve fiziksel yapısı sürekli değişim içinde olan kentin, farklı kullandığı bina gruplarının ve bunları besleyen yaya hareketlerinin, servislerinin, bunların arasındaki mekânlar ve objelerinin tasarımı eylemidir. Kentsel tasarım, kamusal alanın fiziksel tasarımıdır (Karaman, 1999: 234- 239).

Kentsel tasarım; kentin, genelde değişim dönüşüm gerektiren bir bölgesinde, kentin/kentlilerin ihtiyaçlarına cevap verecek, fonksiyonel ve estetik kamusal alanlar oluşturmayı amaçlayan; çok boyutlu, çok disiplinli, çok katmanlı olarak mekânsal, ekolojik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik veriler üzerinden, detaylı irdeleme ve çözümlenmeleri içeren ayrıntılı bir düzenleme olarak da ifade edilebilir.

Mimarlık, kent planlama ve peyzaj mimarlığı disiplinlerinin ortak paydası olan kentsel tasarım, hangi disiplinin nereye kadar müdahil olacağı tartışılan ve henüz netleşmemiş bir kavramdır. Kentsel tasarım, söz konusu üç disiplinin yanında, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentler oluşturabilmek için biricik olan o “yer” in koşullarına, sorunsallarına bağlı olarak bağlamsallığında; ulaşım, sosyoloji, psikoloji, politika, ekonomi, hukuk, kamu yönetimi ve benzeri farklı disiplinlere de gereksinim duymaktadır. Kentsel tasarımın, bu çok boyutlu ve katmanlı yapısıyla, kenti, kentliyi birinci dereceden etkileyen, disiplinlerarası bir alan olduğu söylenebilir.

Kentin bütünlüğünü destekleyen bir tasarım alanı/ürünü olarak kentsel tasarımın planlama, peyzaj mimarlığı ve mimarlığın birbirleri ile ve beraberinde diğer disiplinlerle de bağ kurmalarına olanak sağlayarak onları hacimlendirdiği, disiplinlerin bağlamsal/kentsel bilgiler, stratejiler geliştirmelerine yardımcı olduğu gerçeğinden hareketle, bu durumun yansımaları olarak, mimarlık disiplini açısından kamusal alanın öne çıkmasına yol açtığı, “kamusal mimarlık” olarak kendini gösterdiği söylenebilir. Ülkemizde, yasal çerçeveyi

oluşturan teknik ve hukuksal belgelerde “kentsel tasarım kavramı”¹ yeni yeni yer almaya başlamıştır. Akademik olarak kentsel tasarımın, hangi ölçekte ve nitelikte, disiplinler arası olarak nasıl bir iş birliği içinde yapılacağı üzerine uzlaşımın tam olarak oluşmadığı görülmektedir.

Genel olarak kentin sorunlu bir bölgesinde ve yerel yönetimlerin politik kararına bağlı olarak, yer ’in sorunlarının çözümüne yönelik düzenleme/dönüşüm amaçlı kentsel tasarım proje üretimi çalışmaları son yıllarda giderek yaygınlaşmaktadır. Sayıları az olmakla beraber bazı yerel yönetimler “Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği” çerçevesinde fikir projeleri elde etme yoluna gitmektedirler.

Yarışma kavramı hemen her bağlamda beraberinde araştırma, sorgulama, mükemmeliyet, gelişme-geliştirme ve benzeri alt kavramlarıyla özned ve yaşamda içkindir ancak pek az zeminde mimarlıkta olduğu kadar kurumsallığa ve gelenekselliğe sahiptir. Gelişmiş toplumlarda hemen tüm kamusal mekanlar üzerinde karar almalar özünde ortak aklı barındıran (kurum, jüri, raportör, yarışmacılar) yarışma ile yapılmaktadır. Ülkemizde de 1927 yılında Ankara’nın planlanması için açılan kentsel ölçekteki ilk yarışma niteliğini taşıyan sınırlı uluslararası şehircilik yarışmasından başlayarak gelen yarışma geleneği yavaşlamış olsa da sürdürülmektedir (Eraydın ve Arslan, 2021).

En iyi öneriyi elde edebilmek amaçlı ulusal ya da uluslararası ölçekte organize edilen mimarlık ve kentsel tasarım yarışmaları, diğer proje elde etme yöntemlerinden farklıdır. Bunlardan başlıcaları; en doğru projenin seçimi için seçenekler üretmeye olanak sağlaması, disiplinlerarası ve öznelerarası uzlaşma dayanması, şeffaflığı/kamuoyuna açık olması akademik çalışmalara zemin oluşturması olarak sayılabilir. Kentsel tasarım yarışmalarının, barındırdığı bu potansiyelleri ile insan bilimleri disiplinlerine ve kent kültürüne katkısı büyüktür. Yaşam alanlarının geleceğine yön vermekte etkili bir araç olarak kentsel tasarım

¹ Tasarım Projelerinin Hazırlanmasına ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönergede Kentsel Tasarım kavramı; “Doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik özellikler ile arazi yapısı dikkate alınarak, tasarım amacına göre kütle ve yapılanma düzeni veya açık alan düzenlemelerini içeren; taşıt ulaşımı, otopark ve servis ilişkileri ve yaya dolaşım ilişkilerini kuran; yapı, sokak, doku, açık ve yeşil alanların ilişkisini ve kentsel mobilya detaylarını gösteren; altyapı unsurlarını bütüncül bir yaklaşımla disiplinler arası olarak ele alan; imge, anlam ve kimlik özelliklerini ifade eden; tasarım ilke ve araçlarını içeren uygun ölçekteki projedir” şeklinde ifade edilmiştir (Anonim, 2018).

yarışmaları (Ketboğa, 2015: 9), kamusal mimarlık olarak da tariflenebilecek kentsel tasarımın, bir kültürün kendine bakış açısının yansıması olduğu söylenbilir. Toplumun neyi nemsemiğini ortaya koymasının ve görünür kılmasının, kendine ait değer yargılarını kendine ve dış dünyaya yansıtmasının, Gadamer'in yaklaşımı ile kentin kendini tanımlamasının bir biçimidir.

Kentsel tasarım yarışmaları; yarışma alanı olarak belirlenen ve çerçevelenen aynı "yer", aynı sorunsallaştırılanlar ve aynı gereksinimler üzerine, katılımcılar olarak tanımlanan yarışmacı ekiplerin farklı fenomenolojik değerlendirmelerinin (ngrleri, sorunsallaştırdıkları, çözüm nerileri olarak yorumları), kısaca derin bilgi olarak kabul edilen hermeneutik çözümsel önermelerinin (konsept projeleri) getirdiği sosyal / kültürel kavramsal zenginlik ortamı olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşımla, kentsel tasarım yarışmaları, "yer" in, niteleyici özelliklerine ilişkin bir tartışmayı tetiklemenin ve karar verme ölçütlerini berraklaştırmanın, günümüz anlayışıyla en doğru yolu olduğu söylenbilir. "Yer" e dair uygun/doğru kararlar üretmekte çok sayıda uzmandan yararlanma olanağıdır. Bu; bir "yer" e en doğru müdahaleyi yapabilmek amaçlı eldeki tüm potansiyelleri kullanmaktır.

Araştırmanın amacı

Nesnelliği, znel olmayan olarak ortaya koyan, özne dolayımını sorunsallaştıran ve nesnelliğe ulaşmak adına özne dolayımından kurtulmayı hedefleyen pozitivist geleneğin, bilgi üretiminde vazgeçilmez saydığı, üst anlatılara dayalı model kurucu yöntemsel düşünce sistemlerinin (kullanıcının karakteristiğini yansıtmayan özne kavramı üzerinden sabitleme çabası, bağlama uymayan evrensel, mutlak doğrularını araması, nesnede içkin olduğunu varsayarak anlamı sınırlandırması), özellikle insan dünyasını anlamakta, anlamlandırmakta yetersiz kaldığı, özgülün bilgisini üretemediği söylenbilir. Araştırmalar ve analizler ve benzeri kanallar ile eldeki bilgilere yenilerinin eklenmesi işleminin son kertede özne dolayımı (bakış açısı/yorumlama) ile gerçekleştiği, dolayısıyla kanıtlama amaçlı hangi değerlendirme yönteminden geçerse geçsin, kesinlikten, mutlaklıktan kısaca pozitivistin aradığı nesnellikten bahsedilemeyeceği üzerinde yoğunlaşan günümüz düşünce ortamı, bilginin ancak özne dolayımıyla ve/veya öznelerarası bir iletişimle üretilebileceği konusunda uzlaşmalıdır.

Mimarlık ve özellikle kentsel tasarım yarışmaları, pratikte en uygun projenin elde edilmesi gibi pragmatik bir amacı olduğu olsa da “yer” üzerine oluşan sıra dışı enerji birikimidir. Yarışma yoluyla oluşan bu birikimden, taşıdığı potansiyeller düşünüldüğünde, yeterince yararlanılamamakta, sorgulanmadan tüketilmektedir. Bu birikim, aynı “yer” e dair farklı bakış açıları/özne dolayımını barındıran önerme zenginliğidir. Bu birikim, önermeler arası ortak akıllı, gerekçeli olarak ortaya koyabilecek ve bilgiye dönüştürecek potansiyeller barındıran bir birikimdir. Bu çalışma, yeterince değerlendirilmeyen kentsel tasarım yarışmalarında oluşan bu sıra dışı bilgi birikimine odaklanmaktadır. Bu birikimsel bilginin, hem kentsel tasarım yarışması üzerinden “yer” in ve seçilenin sorgulanmasında, geliştirilmesinde, hem de gelecekteki çalışmalara ışık tutması açısından, düşünsel zeminin hacimlenmesi açısından değerlendirilmesi gerekmektedir.

Disiplinlerarası olarak muğlak bir alan, bir fenomen/biricik olan ve günün şartları çerçevesinde; değişim, dönüşüm gerektirdiği düşünülen bir kentsel tasarım alanını, anlamak anlamlandırmak ve doğru müdahale yapabilmek önemlidir. Bu tezin önermesi, kentsel tasarım yarışmaları yöntemini araçsallaştırarak, yarışmaların doğasında olan birbirine alternatif tutarlı çözüm önerileri olarak yorumların, o “yer” e dair, bütünselliğinde bilgi kaynağı olarak görülebileceğidir. Diğer bir deyişle, bu tez; bir sorunsal üzerine odaklanmış farklı değerlendirmeleri içeren ve bilgi nesnesi olarak kabul edilen kentsel tasarım yarışmalarının, epistemolojik² düzlemlerin dayattığı genel geçerliğin ötesinde nasıl bilgi haline getirileceğinin çözümlenmesi üzerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede; bu tezde bilgi, mimarlık bilgisi, bilginin doğası, üretim kanalları, gerekçelendirilmeleri ve elde edilmiş biçimleri sorgulanarak, bir kentsel tasarım yarışmasının okunması, anlamlandırılması, kavramsallaştırılması dolayımından bilgiye dönüşümünün olanaklarının sorgulanması amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda, bu tez; o “yer” in kentsel tasarım yarışması bütünlüğünde, bir anlamda konu üzerine odaklanan çok sayıda disiplinlerarası ve öznelerarası uzman görüşünden yararlanarak, farklılıkları, ortak akıllı sorgulayarak ve o “yer” e dair karar ölçütlerini berraklaştırarak (o “yer” üzerine yapılmış olan kentsel tasarım yarışması bütünlüğünde

² Yunanca episteme (bilgi) ve logos (kuram/bilim) sözcüklerinin bir araya gelmesinden oluşan epistemoloji, her ne kadar İlk Çağ felsefecileri tarafından geniş bir biçimde ele alındıysa da felsefenin bir alt disiplini olmasını Modern Çağın felsefecilerine borçludur.

toplanmış veri ve analizler üzerinden gerekçelendirerek) bağlamsallığında o “yer” in “kentsel tasarım bilgisinin üretilebileceğinin” ortaya konması üzerinedir.

Varsayımlar / Sayılılar

Anlama/anlamlandırma edimi olmadan bilginin üretilemeyeceği yaklaşımıyla, ulaşılmak istenen nihai amaç, eyleme geçmenin önkoşulu olarak anlamaya çalışmaktır. Elbette bakış açısının temellendirilmesi her düşünsel açılım için kaçınılmazdır ve anlamlı bir düşünsel temellendirme ürün verdiğinde, gidimli olarak bir sonraki düşünsel etkinliğe gerekçe oluşturabilecek ve bilgi hacimlenecektir.

Gadamer için, anlama problemi, doğa bilimlerinin analiz/çözümleme yöntemlerine uymamaktadır, insan bilimlerinin karakteristik anlama modunun hermeneutik olduğunu belirler. O’na göre bu nedenle bilimin kendisi de hermeneutiktir. Hermeneutik düşünme biçiminde insan yapısı olan hiçbir ‘şey’ onu kurgulayanın da sorgulayanın da bakış açısından, kimliğinden, deneyimlerinden ve içinde yaşadığı toplumun kültürel pratiklerinden soyutlanamaz. Hermeneutik ediminde, okumaların/yorumların önyargılar barındırdığı, ancak, aynı okumaların farklı insanların farklı okumalarıyla çarpışmasının, okumalara/yorumlamalara meşruiyet kazandırdığı kabul edilir. Özünde, belki öteki haklıdır, bu bir ihtimaldir, olabilir, önemli olan o ihtimalin bilincinde olmaktır olarak tariflenebilecek yaklaşım Gadamer’in felsefi hermeneutiğidir. Bu bakış açısına göre, bilgi kesin/değişmez bir model değildir, bir hakikat üzerine yapılmış bir önermedir ve hakikatin de ancak “özne” tarafından anlamlandırıldığı/kurgulandığı düşünüldüğünde, açığa çıkardıkları kadar örttükleri, hesaba kattıkları kadar dışarıda bıraktıkları ile sorunsallaştırılabileceği peşinen kabul edilmiş olur. Bu çerçevede, özellikle hem öznesi hem de nesnesi insan olan dünyaları araştıran disiplinler; anlamak, anlamlandırmak ve bilgiye ulaşmak için hermeneutik düşünme biçimi ile belli uğraklarda buluşmak durumundadır.

Öznesi ve nesnesi insan olan her alanda olduğu gibi mimarlık/kentsel tasarım edimi de insanı ve onun dünyasını anlamayı gerektirir. Kültürel ürün okunurken onu özel kılının biricik yanları olduğu düşünüldüğünde, onu anlama, değerlerini açığa çıkarma edimi, genellemelerden kaçınmayı, özgülü gözden kaçırmamayı gerektirir. Bu çerçevede, aynı fenomene ilişkin bilginin, farklı düşünce biçimleri ve farklı bakış açıları içinden üretilmesi ile fenomenin farklı anlamlar kazanabildiği bir yöntem olarak tanımlanabilecek, yeterince

yararlanılmayan kentsel tasarım yarışmaları, kentsel tasarım bilgisi arayışında, bu çalışmanın odaklandığı zemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın önemi

Bu tez, mimarlık disiplini içinden kentsel tasarım bilgisi arayışında, kentsel tasarım yarışmalarını (katılımcı önerilerini, şartnameyi, jüri raporlarını kısaca odaklandığı yarışma ile ilgili her şeyi) veri kabul ederek, genelde sosyal bilimler alanında, odaklandığı fenomenin/yaşamın çözümlenmesinde kullanılan Gömülü Teori süzgecinden geçirerek, ürettiği teorik çerçeveyi o yer in (bağlamın) kentsel tasarım bilgisi olarak görmektedir. Tezde bu yaklaşımdaki çalışmaların artması ile oluşacak bilgi ve deneyim birikimleriyle, gidimli olarak, yarışmaların kentsel tasarımın önemli bilgi kaynaklarından olabileceği öngörülmektedir.

Bu önermeden hareketle amaçlanan, kendi ürettikleri üzerinden reflektif sorgulamalarla kentsel tasarım yarışmalarının bilgiye dönüştürülmesinin çözümlenmesidir. Burada; açıklayıcı olmak adına dikotomik, kalıplara dayalı özne, nesne kavramları üzerine kurulu dizgesel ve yöntem temelli yaklaşımdan çok, öznelerarasılık üzerinden ortak aklı öne çıkaran ancak farklı bakış açılarına sahip yaklaşımları göz ardı etmeyen, yorum merkezli fenomenoloji ve hermeneutik temelli yaklaşımla, kentsel tasarım yarışmalarının bütünselliğinde değerlendirilmesinin ve bilgiye dönüştürülmesinin nasıl ele alınabileceğinin olanakları değerlendirilmeye çalışılacaktır. Tanımlanan izlek doğrultusunda (her biri kültürel kodlar dizgesi olan) önermeler birikimi olarak kabul edilen kentsel tasarım yarışmalarının bundan sonraki süreçlerde mimarlık ve kentsel tasarım bilgisine yeni katkılar sağlayacağı açıktır.

Sınırlılıklar

Kentsel tasarım ile mimari arasındaki temel farklar; kentin genellikle kamusal bir bölgesi olan kentsel tasarım kapsama alanının ve buna bağlı olarak etki alanının, yakın çevre bağlantılarının, kısaca tasarıma girdi olacak (kentsel ölçekte politik bağlamsal stratejilere kadar dayanan) veri yelpazesinin genişlemesi olarak tanımlanabilir. Elbette bu genişleme ile artan mülkiyet sorunları, ulaşım dolaşım kararları, alanda oluşacak sosyo-ekonomik

değişimler ve benzeri girdiler ile yaşam kalitesini arttırmaya yönelik kentsel tasarım, girift kentsel ilişkileri ile çok daha karmaşık ve farklı sorunları içermektedir.

Yaşanabilir/sürdürülebilir kentlerin oluşmasını hedef alan bir eylemler bütünlüğü içinde kentin bir bölgesine müdahale olan kentsel tasarım, mimarinin egemen olduğu ada/parsel ölçeğinin ve özne olarak tasarımcının öznel yaklaşımlarının üstünde, mimarinin kentle bütünleştiği, kente dair kamusal alanlar bileşkesidir. Mimari tasarımda, fonksiyon kadar, temsil olarak, biçimlenme ve özgünlük önem taşımaktadır hatta birçok mimari yarışmada, jüri değerlendirmesinde, “form” kaygısının öne çıktığı söylenebilir. Oysa kentsel tasarımda, karmaşık problemler bütününe dair tutarlı çözümler getirmek ve işleyen mekânlar, biçimlenmeye göre öncelik taşır. Bu çerçevesi ile “yapısal ve kamusal alanlar bileşkesi olarak”, daha fazla ve farklı disiplinin çalışma alanı olan kentsel tasarım; disiplinlerarasılığa ve bağlamsallığa daha fazla gereksinim duyar ve üzerinde “karar almalar” da ortak aklı / öznelerarasılığı / disiplinlerarasılığı talep eder. Tasarım yarışmalarının araçsallaştırarak bilgi üretme amaçlı değerlendirilmesinde, mimari ile kentsel tasarım arasında yukarıda tanımlanan temel farklılıkları göz önüne alındığında, yaklaşımın “kentsel tasarım yarışmaları” olarak sınırlandırılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Çözümleme, okuma, betimleme, yorumlama gibi farklı kanallardan beslenen diferansiyel bir öge olan değerlendirme edimi, fenomeni, kentsel tasarım yarışmaları üzerinden farklı düşünce yapıları arasında ortak aklı sorgulama olarak ele alınırken, yöntemsel yaklaşım da sorunsallaştırmaktadır. Bu tez, yöntemin, her şartta kullanılabilen bir formülü, kalıbı ya da sistemi uygulayan, genelliği hedefleyen olarak görmek yerine özne dolayımını kabul eden, özgül bakış açılarını hesaba katan, hermeneutik anlayışla uyumluluğu çerçevesinde etkili olabileceği yaklaşımındadır. Bu sayede anlama izleğinde anlamlandırma olarak, bilginin genel geçer kalıplardan, dolayısıyla da kurgusal amaçlardan kurtarılarak bağımsızlaşmasının sağlanması şartları soruşturulmaktadır.

Yönteme ilişkin

Felsefenin ana tartışma konularının başında, bilginin ne olduğu, neyin bilgisi olduğu, güvenilirliği, bilgiye nasıl ulaşılacağı sorunu gelmektedir. Kısaca bilginin gerekçelendirilmesinin, elde edilme biçimi ile bağlantılı olduğu, ayrıca bilginin elde edilmesi amaçlı kullanılacak yöntemin bilgiyi şekillendirebildiği düşünüldüğünde, yönteme

dair sorgulamaların gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yöntemin geçerliliği ya da güvenilirliği, değerlendirmeye çalıştığı fenomene nüfuz edişi ile ilintilidir. Aksi takdirde açıklayıcı olmak adına, fenomeni parçalara ayırmak, standartlar belirlemek, yüzeysel çözümler sunan reçeteler elde etmek, “kesin” olduğu düşünölen bir episteme oluşturmaya belki yetebilir ama fenomeni özellikle de insan bilimleri bağlamında kavranacak fenomeni, anlamaya, anlamlandırmaya yetmemektedir.

Bilimsel araştırmalarda geleneksel olarak, en yaygın kullanılan araştırma yöntemleri ‘nicel araştırma yöntemleri’ olmuştur. Gerçeğin insandan bağımsız, durağan, mutlak ve tek olduğu anlayışına dayanan pozitivizmden derin bir biçimde etkilenen nicel araştırma yöntemleri uzun yıllar karar mekanizmalarında yol gösteren tek bilgi kaynağı olarak görölmüştür. Ancak insan bilimlerine yön veren unsurların, pozitivist bilim görüşünün iddia ettiği gibi birbirinden kopuk ve değişmez olmadığı, aksine sürekli değişen karmaşık bir yapıya sahip olduğu ve bu nedenle insan bilimlerine yönelik araştırmalarda, değişkenlerin tanımlanmasının ve ölçölmesinin, belirli bir teori ya da modele göre hipotez kurmanın ve bu hipotezlere bağlı olarak bazı değişkenleri sabit tutmanın, genellenebilir bilgi üretmenin her zaman mümkün olmadığı ve bağlamında var olan fiziksel, sosyal, bilişsel ve psikolojik özelliklerin, ortaya çıkan sonuçları belirleyen en önemli unsurlar olduğu görölmüş, nicel yöntemlerin, araştırmalarda hem teorik yapı hem de yöntem yönünden sınırlılığı sık sık tartışılan bir konu haline gelmiştir (Yıldırım, 1999:9).

Nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilen bir tanımını yapmak güçtür. Nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla fenomenleri buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Bu tanım ile ‘teori oluşturma’, toplanan bilgilerden yola çıkarak daha önceden bilinmeyen birtakım sonuçları birbiri ile ilişkisi içinde açıklayan bir modelleme çalışması yapma anlaşılmaktadır.

Nitel araştırma yaklaşımında, insan davranışlarının karmaşık bir yapıya sahip olduğu için birbirinden bağımsız daha küçük davranışlara kolayca bölünemeyeceği varsayımı yatmaktadır. Bu nedenle nitel araştırma, problemi teşkil eden değişkenleri birbirinden bağımsız olarak inceleme yerine, bu değişkenlerin birlikteliğini ön plana çıkarmaya çalışır (nicel araştırmada olduğu gibi birbiriyle çok yakından ilişkili değişkenler yapay biçimde birbirinden ayrılarak incelenmez). Değişkenlerin kendi başına anlamlı olmadığı, her değişkenin ilgili diğer değişkenlerden etkilendiği ve bu birlikteliğin bütöncöl yaklaşımı

içinde, değışkене gerçek anlamı kazandırdığı varsayılır. Nitel araştırma desenleri, araştırmacının yaklaşımına biçim veren, sürecin ve aşamaların tutarlı olmasına rehberlik eden bir stratejidir. Belli başlı nitel araştırma desenleri; kültür analizi (etnografya), durum (örnek olay) çalışması, eylem araştırması, fenomenoloji, Gömülü Teori'dir. Bu çerçevede, kültür analizi, durum çalışması ve eylem araştırması desenleri, araştırılan bu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır.

Fenomenoloji ve Gömülü Teori bu tezin bakış açısından, amaca uygun olabilecek iki desen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki desen incelendiğinde, nitel araştırma modellerinden Fenomenoloji ve Gömülü Teori, fenomenin merkezinde yer alan problemlere ilişkin bilgilerin elde edilmesinde kullanılan nitel araştırma yöntemleri olarak amaca uygun görülmektedir.

Bu noktada kentsel tasarım yarışmalarını tekrar tariflemek gerekir. Söz konusu yarışmalar zemininin elbette sorunsallaştırılan bir alanın yeniden düzenlenmesi bağlamında anlamlandırılması gereklidir. Ancak anlamlandırma tek başına yetmemekte, anlamlandırmadan başlayarak yeniden yapılanma / düzenleme / planlama beklenmektedir ki bu daha çok geleceğe yönelik oluşumları öngörmeyi, yorumlamayı, vizyonu kısaca Hermeneutiği gerektirir.

Gömülü Teori'de var olan kavramlara ve anlayışlara özgün bir katkı ve ileriye yönelik bir hamle vardır. Fenomenolojiyle ortak yönü, anlam ve yaşantılara odaklanmasıdır. Farklı yönü ise, fenomenlere ilişkin kuram oluşturma/ortaya koyma fenomenoloji araştırmalarında yoktur (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 76). Oysa Gömülü Teori verilerde saklı olan bilgilerden yola çıkarak fenomenin kuramsal bir çerçevede açıklanabilmesinin zeminini oluşturur. Kuram doğrulamaya karşı Gömülü Teoride kuram oluşturma/geliştirme söz konusudur. Kuram geliştirme ile kuram doğrulama zıttır, gömülü ifadesi, kuramın veriler temelinde oluşturulacağı/geliştirileceği, verilerle temellendirileceği anlamına gelir. Verilerin nitel çözümlemesiyle kuram inşa edilir.

Hipotez, kentsel tasarım yarışmalarındaki zengin kavramsal önermelerin, öngörülerin, katılımcıların özneler arası süzgecinden geçmiş yaklaşımların, yarışma bütünlüğü içinde (holistik olarak) Gömülü Teori üzerinden analiz edilmesi ile yarışmaların odaklandığı kentsel alana dair çok daha zengin kavramsal ve gerekçelendirilmiş bilgiye

ulaşılabileceğidir. Bu hipotez bağlamında, fenomenoloji ve hermeneutik temelli yaklaşımı destekleyen veri toplama stratejisine ve teori üretme metodolojisine sahip Gömülü Teori'nin kullanılmasının amaca çok daha uygun olacağı ve daha sağlıklı sonuçlar verebileceği yaklaşımı belirleyici olmuştur.

Bu tezin bakış açısından, bağlamı (kentin bir parçası olarak) güçlü kentsel tasarım, insan bilimlerinin doğasını yansıtır genel geçer kalıpların ve şemaların ötesinde bir alandır. Bağlamı güçlü kılan, dokusuyla, sosyal yaşamıyla, onu var eden geçmişiyle morfolojisiyle her kentin ve kentsel tasarım alanının bu biricikliğidir. Yarışmalarda aynı insan bilimleri doğasındadır, sorunsallaştırılan alanıyla, oluşturulan jürisiyle, şartnamesiyle, katılımcılarıyla her yarışma da biriciktir. Tez bu biricikliklerden üretilen teorik çerçevelerin biriktirilerek, birbirlerine eklemlenerek, birbirleriyle çarpıştırılarak deneyimlenmesi ile mikro ölçekten makro ölçüğe doğru özgülün kentsel tasarım bilgisinin üretebileceğini öngörmektedir.

Bu yaklaşımda, hemen her kentsel tasarım yarışmasının, bilgi birikimine katkı koyacak veri kaynağı olarak değerlendirilebileceği kabulü esastır. Bununla beraber tezin yaklaşımının ve yönteminin deneyimlenmesi amacıyla, aşağıda belirtilen kriterler göz önünde bulundurularak “AKTY”³ örneklem olarak seçilmiştir.

- Kentsel tasarım alanının, karakteristik özellikler sergileyen orta ölçekte bir Anadolu kentinin parçası olması.
- Tezin yazarının, bu yarışmanın (katılımcı olarak; soru cevaplar, önerme teslimi, kolokyum ve sergileme) hemen her aşamasında bulunması yarışmaya dair tüm verileri ilk elden alması.
- Katılımcıları değerlendiren jüri raporlarının genel uygulamaların dışında detaylı olması.
- Söz konusu yarışmanın tez çalışma süreci içinde açılmış ve sonlandırılmış olması dolayısıyla sürecin yazar tarafından bu bilinçle takip edilmiş olması.

Sonuç yaklaşım olarak bu tez, kentsel tasarım yarışmasının seçimle sonlanan öznel/tekil çerçevesinde kalmak yerine, katılımcılardan gelen önerileri (ödül dışı kalan diğer

³ Yarışmanın adında geçen “fikir yarışması” ibaresi, söz konusu kentsel tasarım yarışmasının, şartnamede verilen program ve istenenler dışında katılımcılardan gelebilecek farklı ve yeni fikirlere/yaklaşımlara açık olduğunu göstermek amaçlı kullanılmıştır.

katılımcılar da dahil), şartname verilerini, jüri raporlarını, soru/cevap sorgulamalarını, sorunsallaştırılan fenomene (burada yarışmaya konu alan) dair (bağlamsallığında) oluşan bilgi birikimi olarak görmektedir. Yarışmanın bilgi birikim potansiyelini bilgiye dönüştürmeyi hedefleyen bu yaklaşım; Akhisar Belediyesi tarafından, eski belediye meydanı ve yakın çevresini içine alan çerçevesi ile ulusal mimarlık ve kentsel tasarım fikir yarışması olarak ilan edilen ve seçimle sonlandırılan AKTY örneklemini kullanarak, şartname, soru-cevaplar, jüri raporu, katılımcıların önerileri (çizim ve raporlarını), Gömülü Teori yöntemi ve Maxqda yazılımı ile analiz ederek gerekçelendirilmiş bilimsel bilginin üretilebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kentsel tasarım bilgisinin hacimlenmesi, yarışma gibi zeminleri araçsallaştırarak, disiplinlerarası düşünsel deneyimlerin, birikimlerin, sürekli ve gidimli üst üste konması ile mümkün görülmektedir.

Bu kapsamda tezin ikinci bölümü; kuramsal çerçeve olarak fenomenolojik ve hermeneutik yaklaşımlar üzerine temellendirilerek iki ana başlıkta ele alınmıştır. Birinci başlık da “aranan” olarak bilgi kavramı (doğası, üretimi, aktarımı, paylaşımı) üzerinden mimarlık ve kentsel tasarım bilgisinin, ikinci başlık da ise “fenomen” olarak aynı alana dair bilgilerin üretildiği zemin olduğu kabul edilen yarışmalar kavramının serimlenmesi amaçlanmıştır. Tezin üçüncü bölümünde ise sorunsallaştırılan nitel araştırma yöntemlerinden Gömülü Teori detaylı bir şekilde tanımlanmaktadır. Dördüncü bölümde örneklem olarak AKTY ve yarışma alanı tanıtılmaktadır. Çalışmanın beşinci bölümünde ise Gömülü Teori üzerinden AKTY örneği üzerinden, yarışmaların kentsel tasarım bilgisi elde edimine zemin oluşturabileceği ortaya konulmuştur. Altıncı (sonuç) bölümünde ise kuramsal alt yapı beraberinde örneklem üzerinden elde edilen bulgular değerlendirilerek, mimarlık disiplini içinden bağlamsal kentsel tasarım bilgisinin üretimine olan katkısı serimlenmektedir.

2. FENOMENOLOJİDEN HERMENEUTİĞE KURAMSAL ÇERÇEVE

Yaygın olarak kullanılan tanımıyla, öz'lerin⁴ araştırılması olan fenomenoloji aslında, öz'lerin bilimi değil, öz'ü dolaysız ortaya çıkartan "bilinç" in bilimidir. Algının ya da bilincin, öz'ünün betimlenmesi üzerinden tanımlanması, anlamlandırılması, fenomenolojinin konusudur. Fenomenolojik yaklaşımda, kendi başına gerçeklik diye bir şey olamaz. Gerçeklik, her zaman kendine yönelmiş bir "Bilinç" tarafından bilinen, görülen, algılanan ve bilincine varılan bir şeydir. Dolayısıyla, en somut algılardan en soyut kavrayışlara kadar dünya deneyimlerimizin tamamı, bilinç tarafından kurulmuştur. Bu nedenle fenomenoloji, "Bilinç" in sistematik olarak incelenmesini amaçlar ve belli bir epistemolojiye dayanma düşüncesine mesafeli durur. Kısaca fenomenoloji, fenomenleri ve bilincin verilerini inceleyerek fenomenin içindeki özü yakalamaya çalışmak olarak tanımlanabilir (Alkayış, 2020: 58).

Fenomenolojinin tarihsel gelişim süreci, ilk kez Alman düşünür Lambert'in (1728-1777) "Neues Organon" (1764) adlı eserinde kullanılan fenomenoloji terimi ile görünenlere ilişkin fenomenler teorisi "illüzyon teorisi" (yanılsama teorisi) olarak tanımlanmasıyla başlamıştır. Duyusal tecrübeye ilişkin araştırma anlamında, şey'lerin bize nasıl göründüklerinin teorisi olarak ortaya konulmuştur (Allen, 1996: 438). Bu doğrultuda tarihsel süreç olarak devamında, Immanuel Kant'tan (1724-1804) başlayarak Husserl'e (1859-1938) ve fenomenolojik yönetime ulaşılmaktadır.

19. Yüzyıl tarih felsefecilerinin en çok üzerinde durdukları tartışma konusu, tarihin bir bilim olup olmadığıdır.⁵ Amaçlanan, kendine özgü yapısını ortaya koyarak, tarihin bilim olmasını sağlayacak ayırıcı özelliklerini ortaya çıkartmaktır. Tarihin bir bilim olmasını sağlamak amacıyla tarihsel gerçekliğe, doğa bilimsel yöntemlerle, nesnellikle yönelmenin sakıncalı

⁴ Öz kelimesi, bir şeyin, bir nesnenin varlığı (mevcudiyeti) veya gücü anlamında kullanılan bir kavramdır. Aynı zamanda, öz, içsel (dahili) zorunlu bir ilişki veya işlevi de dile getirmektedir. Felsefi terminolojide öz bir nesnenin, varlığından bağımsız olarak var olan doğasını ifade etmektedir. Bu anlamda varoluş karşıtı bir kavram olarak öz, birşeyin ne olduğu, nasıl olduğu; bir şeyi o şey yapan, öyle oluşunu sağlayan şey, bir varlığın yapısını kuran şey olarak tanımlanmaktadır. (URL-1).

⁵ Tarihin bir bilim olup olmadığı sorunu, "tarihte zorunlu yasalar var midir?" sorusunu ister istemez gündeme getirir ki, bu soru, doğanın zorunlu işleyiş yasalarını ortaya koyan ve kesin sonuçlar veren doğabilimlerinin etkisi altında kalınarak, tarihe ilişkin bir bilimin, eğer tarihte zorunlu yasalar varsa onun doğabilim örneğine göre kurulup, yasalarının neler olduğunu ortaya çıkarmayı ya da eğer tarihte zorunlu yasalar yoksa, o zaman da bu bilimin doğabilim örneğine göre kurulmayıp yeni bir bilim tasarımına gereksinim olduğunu vurgulayan bir sorudur.

olduğundan yola çıkan Herder⁶ (1744-1803) için; tarihsel gerçeklik, doğal gerçeklikten bambaşka bir yapıya sahiptir ve bu yüzden kendine özgü yöntemleri olması gereken bu alan, doğal bilimleri yaklaşımıyla ele alınmamalıdır. İnsana dair olana, doğa yasaları türünden yasalar arayan açıklayıcı bir bilimden önce, olayları ve insanı merkeze alarak kavramaya çalışan yorumlayıcı bir bilim olması gerektiğini savunan Herder için, tarih, tekrarı olmayan anlar/fenomenler olarak insanlığın kendini var ettiği/gerçekleştirdiği anlarıdır (Özlem, 2004: 74). Gerçeklik, insan özgürlüğünün belirlediği bir alandır ve burada amaçlı ve istemli eylemler söz konusu olduğu için, bu alanda doğa bilimsel bir genellik aramak boşunadır. Tarihte bir yinelenme yoktur, tarihsel olaylar kendine özgüdür ve tekrarlanmaz. Tarihte genel geçer ilke ve yasalar olamaz, bu nedenle tarihsel gerçekliğe yönelen bilim, nesnesine anlama yöntemi ile eğilmelidir. Bu durumda Herder'e göre bilim, anlama yöntemi ile çalışan betimleyici-yorumlayıcı bir bilim olacaktır. Bu yaklaşımla Herder, tarih üzerinden, insan/sosyal bilimlerin temel yaklaşımlarından olan henüz adı konmamış göreceliliği tanımlamıştır (Aysevener, 1994: 23).

Başlangıçta “insan, toplum ve devlet bilimleri” olarak biraz da bulanık biçimde özetlediği; ama daha sonra “Tinsel Bilimler”⁷ adını verdiği bilimlerin felsefi temelini araştıran Dilthey (1999)'e (1833-1911) göre (Bochensky, 1997: 123), tarih biliminin karşılaştığı güçlük, tekil ve bireysel olanın, evrensel ve nesnel bilgi olarak kavranmasıdır. Tarih biliminin, bireysel özellikler gösteren tarihsel varlıkları, genel geçer yasalarla açıklamaya çalışması ve bunlar üzerinden nesnel bilgiler veriyor olduğunu düşünmesi, onun kendi kendisiyle çelişmesi, yanılığa düşmesidir. Bu açıklamanın olanaklılığını yorumbilgisinin kendisinde gören Dilthey (1999), doğa bilimleri ile insan bilimleri arasındaki farklılığı ortaya koymak için anlama kavramı üzerinde durmuştur. Hermeneutiğin temel kavramlarından birisi olan anlama kavramını, genel olarak, fenomenler arasındaki nedensel ilişkilerin incelenmesine olanak tanıyan, doğa bilimsel yöntem seçeneği oluşturan bir yöntem olarak okuyan Dilthey (1999)'e göre, anlama, duyular yoluyla elde edilen verilerin yardımıyla insanın ve yaşamın tanınması ve anlaşılması sürecidir.

⁶ Johann Gottfried von Herder, (25 Ağustos 1744- 18 Aralık 1803), Alman filozof, dinbilimci, şair ve edebiyatçı. Alman romantizmi dönemi ve özellikle de Fırtına ve Coşku ekolünde değerlendirilen ve bu dönemin en önemli ürünlerinden kabul edilen dil felsefesi ve tarih felsefesi alanlarında verdiği eserlerle, bu alanların müşterek kurucularından kabul edilir. (URL-2).

⁷ Tinsel Bilimler, bu terim tarih, felsefe, din, psikoloji, sanat, edebiyat, hukuk, siyaset ve ekonomi alanlarını toplu olarak belirtmede yaygın kabul görmüştür.

Dönemdaşı Brentano (1838 -1917) ise, fenomenoloji terimini fenomenlere ilişkin bir analiz ya da betimlemeyi ifade etmek için kullanmıştır. Brentano'ya göre fenomenoloji doğrudan tecrübemize verilen fenomene ilişkin bir araştırma türüdür. Felsefi yaklaşımlarını başlangıçta hocası Brentano'dan etkilenecek şekilde geliştirmiş olan Husserl için, Brentano'nun felsefesindeki boşlukları doldurmak amaçlı oluşturmaya koyulduğu fenomenolojinin ana konusunu “yönelmişlik” oluşturur. Husserl (1859 – 1938), fenomenolojinin temelini, bilincin dolaysız verilerine geri dönmek ve onları açıklamak olarak tanımlayarak, öznenin yola çıkar ve öznenin temeli de bilinçtir. Husserl'e göre önemli olan, bilincin kendisi ve bu bilincin doğrudan ve aracısız bir şekilde tecrübe ettiği özlerdir. Buna göre öz fenomenin içindedir ve bilinç bu özü sezgi yoluyla yakalayabilir ve kavrayabilir. Diğer bir deyişle; öz, fenomenlerin doğrudan ve aracısız bir sezgi yoluyla kavranan içeriğidir. Öz, bir nesneyi, başka bir şey değil de kendisi yapan özelliktir, anlamdır. Bunları ise yalnızca bilinç açığa çıkarabilir. Bu durumda fenomenolojik yöntem, duyularımızla fenomenlerin özlerini kavrama çabasıdır.

Heidegger, hocası Husserl'in klasik fenomenolojisindeki soyutluktan diğer bir deyişle somutluk yoksunluğundan rahatsızdır, fenomenoloji anlayışı havada asılı kalmaktadır. O'na göre bu durum, sorunun ortaya koyuluş yolundaki derinliğin olmaması ile bağıntılıdır, varlığın anlamı daha geniş olarak ve daha temelden anlaşılmalıdır. Heidegger'e göre; somut insan, özne olarak, hiçbir zaman dünyada var olan bir fenomen olmamıştır, çünkü insan yalnızca bulunmaz, kendini var eden olarak var olur. Bu yaklaşım ile Heidegger, felsefenin kendisi de dahil olmak üzere, bütün anlama çabalarının ontolojik boyutları üzerinde yoğunlaşarak, yorum bilgisinin alanını genişletmiştir.

Heidegger için, düşünme, daha önce oradan geçmiş diğer kişilerin, iyi kötü açtığı bir yolu izlemeyi, bazen yolunu kaybetmeyi, bazen de ormanda aydınlıkta yönümüzü tayin edebileceğimiz bir açıklığa varmayı gerektirir. Böylesi bir düşünme, yol üzerinde karşılaşılabilecek bulgulara açık olmayı gerektirir. Ne düzenlenmiş bir sistem ne de mantıksal bir işlem içerir. Heidegger'e göre, düşünmeyi sistemleştirmeye -mantık biçiminde soyutlamaya veya bir işlem olarak ölçmeye- yönelik her türlü girişim kusurlu bir indirgemedir. Heidegger için anlama, insanların sahip olduğu diğer yetiler gibi bir yeti değildir; anlama bir yöntem bilim uygulanarak da elde edilmez. Anlama bir dünyada olma ya da var olma yolunda temel bir kiptir (Sharr, 2013:11).

Her ne kadar, fenomenoloji hareketinin yapılandırıcısı Husserl olmuşsa da Heidegger'in ontolojik temelli fenomenoloji ile çığır açan bir açılım getirdiği söylenebilir. Heidegger her şeyden önce fenomenolojik olarak görmeyi sorgulamış, yorumlamayı bir üst yöntem olarak sergilemesi ancak Hermeneutik'le gerçekleşmiştir. O'nun için temel sorun episteme değil varlığın tamamen "öz" üdür, dolayısıyla esas soru, klasik ontoloji metotlarıyla cevaplanamayacak olan varlığın anlamı sorusudur. Bu eylemin gerçekleşmesi ontoloji, fenomenoloji ve hermeneutik'in birlikteliğidir. Bu birliktelik o kadar kuvvetli ve etkilidir ki, artık "felsefe", Dasein'in hermeneutikini başlangıç noktası olarak ele alan evrensel fenomenolojik ontolojidir. Heidegger, pozitivist konvansiyonel epistemolojinin gediklerini ortaya koyan, insanın kendisini ve dünyasını anlamlandırmasında, tarihselliğinin/varoluşsallığının derinliğini anlamlandırma kavrayışına katan çözümlemesi ile temel varlıkbilimini (*fundamental ontologie*) ortaya koymaktadır. Varoluşun anlamı üzerine yaptığı felsefi analizleri ile fenomenolojinin son tahlilde yorumlamaya dayandığını belirtmektedir. Bu durum Heidegger, için fenomenolojinin logos'udur ve hermeneutik karakter sergiler. Bu nedenle Heidegger için yeni felsefe yapma biçimi fenomenolojik hermeneutik olarak tanımlanır (Yazıcıoğlu, 2006: 73-80).

Gadamer, Heidegger'in, insan varoluşunun zamansallığı ve tarihselliği anlayışına dayanan evrensel hermeneutik öğretisini derinleştirirken, kendisinden önceki, çoğu hermeneutik düşün insanları gibi onu sadece sosyal bilimler açısından ele almamış, kullanım alanını oldukça genişletmiştir. Öncüllerince, yöntem tartışmaları içine sıkıştırılan hermeneutik, Gadamer' de, sosyal bilim ve doğa bilim tecrübesi arasında ayrım yapmadan, insanın içinde olduğu her tecrübenin zeminini oluşturan bir dayanak noktası haline getirilmiştir.

2.1. Gadamer ve Hermeneutik Yaklaşımı

Freiburg'a Heidegger'le çalışmak ve fenomenoloji okulunu daha yakından tanımak, kendisini tanıtmak için giden Hans-Georg Gadamer'in, Heidegger'in Varlık ve Zaman'ının aşkınsal fenomenolojisi üzerine düşüncelerinden etkilendiği, bu durumun akademik kariyerini fenomenolojik temeller üzerine kurmasında büyük etkisi olduğu söylenebilir. Hermeneutik, insan bilimlerine yönelik metodolojik yaklaşım olarak tarifleyen ve sınırlandıran tarihselci bakış açılarını eleştirel yaklaşan Gadamer, hermeneutik epistemolojik ve metodolojik yaklaşımlarla ele alınmasını sorgulayarak, yöntem

tartışmalarının ardında kalan, hesaba katılmayan eksik yanlarını ortaya koymak amacındadır.

Heidegger'in yeni açılımlar sağlayan fenomenolojik Hermeneutiğinin, Gadamer'e, sorunsallaştırdığı insan bilimlerinde anlama üzerine sorgulamalarında kazandırdığı derinlik ile yol gösterici olduğu söylenebilir. Gadamer'e göre, Heidegger'in kazandırdığı bu derinlikten sonra, anlamının epistemolojik ve metodolojik yaklaşımlarla temellendirilemeyeceğinin anlaşılması gerekir. Anlama, bilimsel/yöntemsel, epistemolojik etkinlikleri de önceleyen ve temellendiren bir edimdir. Gadamer, Heidegger'in var olmanın anlamak demek olduğunu ortaya koyan kavrayışı ile (Özlem, 1995: 19), "hermeneutiğin, araçsal yöntem anlayışından varoluşsal/ontolojik yöntem anlayışına geri döndüğünü" belirtir (Bulutoğlu, 2009: 135). Heidegger'in, insan varoluşunun temel belirleniminin varlığı anlamak olduğu düşüncesi (Heidegger, 2005: 12), Gadamer 'de benzer şekilde, "kendi bakışımızın şimdiye kadar sürmüş olan bir bakış tarzının, bir bakıla-gelmenin parçası olduğu" (Sözer, 1981: 39) dur. Buradan yola çıkarak anlamının; "İnsanın bir nesneye dair ve ona karşı öznel bir işlevi olarak değil, insanın kendisi olma yolu olarak" (Palmer, 1969: 163) anlaşılması gerektiği söylenebilir.

Gadamer, Husserl'in fenomenolojik yaklaşımı ve Heidegger'in fenomenolojik hermeneutiğinin üzerinden yola çıkar. Husserl'in yaşam-dünyası ve ufuk kavramı ile Heidegger'in anlamının ön yapı kavramlarını temel alarak incelediği estetik deneyim, ön yargı, gelenek, etkili tarihsel bilinç, ufukların kaynaşması ve elbette insan bilimlerinin, ontolojinin, diğer bütün konuları anlamının anahtarı olarak anlaşılması gereken konu, dildir. Bu kavramlar O'nun felsefi hermeneutik öğretisinin temel taşlarını oluşturur.

Gadamer'e göre, öncelikle hermeneutiğin temel özelliği olarak anlama edimi, insan bilimlerine en yakın deneyim olan sanatta (estetik tecrübe) bulunmaktadır. Bir deneyimleme tarzı olarak ele alarak, sanatın anlama edimine yakınlığını gözler önüne serer (anlama sanat ve oyun). Gadamer'e göre her insan bir gelenek içine doğmuştur ve bu gelenek kişinin belli önyargılara sahip olmasına yol açar. Ön yargılar, sınanma aşamalarından geçerek olumlu ya da olumsuz vasıflar yüklenebilmektedir. Dolayısıyla önyargılar bir anlamda ön-anlamaya yardımcı olmaktadır. Önyargıları (anlama önyargı gelenek) içinde barındıran bireyin sahip olduğu bilgilerin genişlemesine yardımcı olan, belirli bir bakış açısı/vizyon/görüş sahası olarak tanımlanabilecek ufukları bulunmaktadır. Gadamer'e göre tarihsel anlamının görevi

ancak içinde bulunduğumuz ufuktan hareket edilerek anlaşılabilir (anlama etkili tarihsel bilinç, ufukların kaynaşması). Tarihsel anlamaya ancak kendi ufukumuzdan katılmamız olanaklıdır (Gadamer, 1989: 303-305). Yorumlama, varoluşsal bir şekilde anlamada temellendirilmiş olduğundan Gadamer'in düşüncesine konu edindiği yorumlama sorunsalının, anlama-yorumlama diyalektiğini göz önünde bulundurarak doğru anlaşılabilceği söylenebilir.

Gadamer'e göre her anlamada saklı olan ön-anlama fenomenolojik mahiyet arz etmektedir. "Fenomenolojik açıdan bakarsak her anlamada ön-anlama kaçınılmazdır. Dolayısıyla, dünyayla kurduğumuz bağ hiçbir zaman epistemolojik ve mesafeli bir özne/nesne bağı değildir. Daimî bir paylaşım, bir iştirak, bir metheksis ilişkisidir." (Varlık, 2015: 34) Hermeneutik anlama kavramının oluşturulmasında fenomenolojinin etkisi açıktır. Gadamer'in "anlamayı" anlama teşebbüsünün temelinde, fenomenolojinin temel özelliklerinden olan "şeylerin kendilerine dönme" kaygısının saklı olduğu söylenebilir.

Öte yandan Gadamer'e göre hermeneutik, felsefenin evrensel bakış açısıdır ve sadece insan bilimlerinin metodolojisiyle uğraşan bir alan değildir. Bu yaklaşım ile, Gadamer'in hermeneutiğin boyutlarını insan bilimlerinin üzerine çıkarma ve onu felsefenin temel amacı yapma isteği belirginleşmektedir. Hermeneutiğin herhangi bir metotla ya da yorumlama sanatıyla sınırlandırılması, bizzat hermeneutiğin kendisini sınırlandırmak ve geçerlilik alanlarını elinden almak demektir. Gadamer'in (1979: 106), aydınlanmanın nesnellik ve mutlak kesinlik söylemine karşı, pozitivizm/doğa bilimleri üzerine yaptığı, sıra kendilerine geldiğinde, konu insanın kendini anlamasına dayandığı için insanın kendini anlamasına yeterli katkıda bulunamazlar saptamasıyla hermeneutiğin anlamını tam olarak ortaya koyduğu söylenebilir. Hermeneutik yalnızca bir kuramsal yaklaşım, ya da diğer yöntemlerle kıyaslanabilecek alternatif bir yöntem önerisi değildir, hermeneutik insana dair evrensel anlama sürecinin incelenmesidir ve Gadamer, bu anlamının, doğal insani bir yetenek olduğunu savunur (Hekman, 1999: 145).

2.1.1. Anlama sorunsalı ve Hermeneutik döngü

Heidegger, hermeneutik'i anlamının ve yorumun ontolojisi olarak tanımlarken (Hekman, 1999:135), Gadamer, insan bilimlerini keşfetmek amacıyla, anlamının kendisinin nasıl mümkün olduğu sorunuyla ilgilidir. O'nun için sorunun çözümü, bütün anlamının

hermeneutik olduğu ve bu yüzden, anlamının doğasıyla ilgili analizin "evrensel hermeneutik" in analiziyle örtüştüğüdür (Hekman,1999:129).

Gadamer'e göre, sosyal ve tarihsel disiplinlerin bilgi üretimine yönelik araştırmalarının, epistemolojik ve yöntemsel sınırlılıklarla ele alınmasının temel nedeni pozitivistin mutlak doğruluk ve kesinlik anlayışının aşılabilmesidir. İnsani, toplumsal ve tarihsel disiplinlerde bilgiye yönelimde kırılganlık, bakış açısı değişimi Heidegger'in sağladığı kavrayışı değiştiren yaklaşımlarından sonra gerçekleşmiştir (Yazıcıoğlu, 2006: 78). Gadamer kendi hermeneutik yaklaşımını oluştururken, Heidegger'in kuramsal yaklaşımında önemli yer tutan iki temel kavram olan, ön anlama ve hermeneutik döngü üzerinde durur. Heidegger'e göre; her yorumlama edimi, zaten sahip olduğumuz dil, kültür, gelenek gibi bağlamsal yapılar içinde gerçekleşir, bunlar anlamının ön yapılarını oluştururlar. Bu durum da göstermektedir ki anlama ediminde, anlayan "özne" ile anlamının nesnesi arasında, aracı olmadan doğrudan bir karşı karşıya kalma mümkün değildir. Bir şeyi, var olan "özne" olarak yorumlama her zaman ön-görü, ön anlayışla, ancak önceden sahip olunan ön yapılarla mümkündür. Sahip olduğumuz bakış açıları, her yorumlama edimini biçimlendiren öngörülerdir (Ormitson ve Schrift, 2002: 23). Yine sahip olduğumuz kavram dağarcığı yorumlama etkinliğimizin ön anlama yapısını oluşturur. Böylelikle bu ön-yapılar yolu ile ortaya çıkan anlam ve yorumlama, aynı zamanda, "orada varlık", yani dasein'i ortaya çıkaran yorum olarak açılır." (Heidegger, 2005: 153). Böyle bir açılma olarak anlama, daima içinde bulunulan yaşam dünyasının bütünüyle ilgilidir. Heidegger'e göre "dünyaya dair her anlama içinde, varoluş" da onunla anlaşılabilir olur." (Heidegger, 2005: 153). Dolayısıyla her yorum, bahsedilen ön-yapı içinde hareket eder. Heidegger'in deyişiyle, "anlamayı sağlayan her yorum, yorumlanacak olanı zaten önceden anlamış olmalıdır." (Heidegger, 2005: 153). Gadamer bu durumun, Heidegger'in, "Dasein'in zamansallığından türettiği anlamının döngüsel yapısı" (Gadamer, 1989: 266) olduğunu söyler. Heidegger'e göre, "hermeneutik döngü, içinde herhangi bir bilgi türünün dolaştığı bir çevrim olmayıp, Dasein'in kendi varoluşsal (existential) ön-yapısının ifadesidir." (Heidegger, 2005: 153). Hermeneutik döngüde bilmenin, dolayısıyla bilginin başlangıcı saklıdır. Anlamının takip ettiği bu döngü insanın dünyayı ve kendisini kavramasının temelini oluşturur. Heidegger'e göre, hermeneutik döngünün içinde hareket ettiği ön yapılar, temelsiz değerlendirmeler olarak görülmemelidir. Çünkü, "ön anlama ve ön yapıların, konunun kendisi ile ilgisi ortaya konulabilirse ancak, anlamının bilimsellik yanı güvence altına alınabilir." (Heidegger, 2005: 153).

Gadamer (hocası Heidegger gibi), hermeneutik döngünün anlama ve kavrayış/bilme etkinliğinde belirleyici olduğunu, anlama fenomeninin her adımının hermeneutik döngü ile gerçekleştiğini düşünmektedir. Hermeneutik döngüde, ön anlamalardan meydana gelen bütünsel anlam, okumalarda anlık olarak, nesneleştirilen şeyden gelen uyarılarla değişir. Süreç döngüsel anlama ile okumalardan gelen uyarılar arasında "anamlı" tam bir birlik oluşana kadar devam eder (Bulutoğlu, 2009:135). Gadamer'e göre, hermeneutik döngü, anlama etkinliği için önerilmiş bir reçete olarak (Gadamer, 1989: 266) görülmemelidir. Gadamer, bir yazının/çizimin veya konuşmanın anlamlandırılması sürecinde anlık olarak kişide oluşan ön anlamaların tek belirleyici olduğu iddiasında değildir. Yorumlayan kişi, yazının/çizimin/konuşmanın, taşıdığı gerçeklik ile kendisini tariflemesine olanak verecek şekilde, kendi ön yargılarının bilincinde olmalıdır. Anlama, anlamın içinde gerçekleştiği, tüm ifadelerin/bildirimlerin anlamının biçimlenip etkinleştiği olayın bir parçası olarak kavranmalıdır. Gadamer'e göre bir şeyi anlamak, o şeyi, içinde saklı olanları ortaya koyacak şekilde kavramaktır. Bu kavrayış, aynı anda eş güdümlü olarak kişinin kendi yolunu bulması, kendinde var olan potansiyelleri ortaya koyması anlamına gelir. Anlayan, her halükârda önceden sahip olduğu olanaklar üzerinden anlamaktadır. Ve son tahlilde, her anlama daima kendini anlamadır (Gadamer, 1989: 260 ve aynı sayfada dipnot 173).

Gadamer, hermeneutiğin aslî görevini, yöntemin dışında kalan disiplinlerin kendi hakikat tecrübelerini açığı çıkarmak olarak ortaya koymuş ve daha sonra "anlama" yı, hermeneutik boyutuyla, doğa bilimlerini de içine alacak tarzda geliştirmiştir. Hermeneutik özellikle Gadamer'le birlikte -üniversal olma iddiasının da yardımıyla, geleneksel insan bilimlerinin metodu olmaktan çıkartılmış ve fenomenleri alabildiğince özgür bırakan felsefi bir yöne doğru kaydırılmış, varlığın kendini anlamlandırmasıyla ilgilenen bir alan haline gelmiştir. Artık anlama ve dil sadece metodolojik anlamda yalın kavramlar olmayıp bizzat insan varlığının temel belirlenimleridir.

2.1.2. Anlama- sanat / oyun

Hermeneutiğin öne sürdüğü gerçekliğin nasıl bir gerçeklik olduğu Gadamer için asıl problem değildir. Onun için asıl problem, hermeneutiğin nasıl olup da bir gerçeklik iddiasında bulunduğuudur. Bu bakımdan sanat tecrübesini ele alan Gadamer için hermeneutik tecrübenin veya anlama fenomeninin yeniden keşfi, sanat tecrübesinin analizini gerektirir.

Hakikat/doğruluk kavramını, kavramsal bilgiye tahsis etmek doğru mudur? Aynı zamanda sanat eserinin de hakikate sahip olduğunu kabul etmemiz gerekmiyor mu? Bunu kabul etmenin yalnızca sanat fenomenini değil, aynı zamanda tarih fenomenini de yeni bir ışık altına yerleştireceğini göreceğiz. (Hekman, 1999:132).

Gadamer'in, sanat deneyimini analiz ederken öncelikli amacı, bu deneyimde bulunan anlamının/kavrayışın, insan bilimlerindeki anlama/kavrayış olarak doğa bilimlerindekiinden daha yakın olduğunu göstermektir. Gadamer'in sorgulamak istediği bu kavrayıştır ve bu da tam olarak insan bilimlerinin kendi kendisini kavrayışıdır.

Sanat alanının da hakikat iddiası içerisinde duruyor oluşu, Gadamer'e önemli bir çıkış noktası sağlamıştır. Gadamer'e göre sadece inceleme veya gözlem yolu ile sanat yapıtı veya tarih anlaşılabilir. Bu yüzden gerekli olan şey kültürel biçimlenmedir, "Sanat diliyle her yüz yüze geliş, bitmemiş bir olayla yüz yüze geliş ve kendisi de bizzat bu olaya katılmadır." (Gadamer, 1989: 99). Gadamer, sanat yapıtında, başka hiçbir yolla elde edemeyeceğimiz bir doğruluk deneyiminin gerçekleştiğini, bunun da "sanatın felsefi önemini" (Gadamer, 1989: xxii) oluşturduğunu söyler. O'na göre, modern bilimlerin temelini oluşturan bilinç anlayışları ile "sanat yapıtının sağladığı doğruluk deneyimine" (Gadamer, 1989: xxii) ulaşmak mümkün görülmemektedir. Sanat yapıtı ile her karşılaşmamızda, yönetsel bilgi alanını aşan bir deneyim gerçekleşmektedir. Gadamer için hermeneutik, metinlerin anlaşılmasıyla ilgili olan disiplin olarak yalnızca edebi eserler değil, sanat yapıtları da anlaşılması gereken, başka bir tür metin okuma olarak düşünülmelidir. Bu çerçevede Aristoteles'in phronesis⁸ kavramı ile sanat deneyimi örtüşmektedir, sanat deneyimi de kesin bir yargıyla sonuçlanamayıp, başka türlü olabilme özelliğini daima içinde barındırmaktadır. Sanat eseriyle her karşılaşmada da yinelenen bu durum "phronesis" den farklı değildir. Hiç kimse, bir sanat eserinin ortaya koyduklarından "genel geçer bilgisini" elde ettiğini iddia edemez. "Sanat" da kendisinin hakikatin tamamını sunamayacağını zaten baştan kabul eder. Sanat eserinde ikamet eden şeyin tüketilmesi diye bir şey olamaz. Sanat, kendisi hakkındaki bu bilginin bilincindedir. Gadamer, bu yüzden sanat tecrübesinden hareketle anlam bilimlerinde hermeneutiğin mahiyetini sorgulama yoluna gitmiştir Gadamer, (2008: 191).

Gadamer için sanat deneyimi ile sanat eserinin tüketilememesi bir eksiklik değil, aksine insanî deneyimin olması gereken temel boyutudur. Sanat deneyimi üzerinden hakikat

⁸ Phronesis, ahlaki alanda tercih yapmanın çok da kolay olmadığı tekil bir durum içerisinde devreye giren ve nasıl kabul edilebilir eylemlerde bulunacağımızın bilgisini veren erdemdir.

iddiası, felsefe, tarih, edebiyat gibi anlam bilimlerinin tümünde ortaya çıkan deneyimlere örnek teşkil eder durumdadır. Çünkü bütün bu anlam bilimlerinin hepsi, insani unsur, insan tarafından tesis edilmiş olmayı, tamamlanamazlığı, tüketilemezliği içinde barındırır. Anlam bilimleri bu özelliğiyle yöntem tarafından elde edilebilecek bir şey olamayacağını kabul etmek zorundadır. Yöntem, bir sanat eserini kuşatıp istila etse de onun hakikatini asla elde edemez. Yöntem içerisinde böyle bir hakikat tarzı mevcut değildir (Westphal, 1986: 74). Sanat eserinin hakikatini açığa çıkaracak ve onun anlaşılmasını sağlayacak, deneyimleme amaçlı uygulanacak bir yöntem var olamaz (Hammermeister, 2002: 190).

Gadamer' e göre, sanat eseri bizim karşımıza çıkan bir şey hakkında konuşur. Yani bir keşif, daha önce gizli olan bir şeyin ifşası olacak şekilde sanat eseri bir şeyler dile getirir. Bu daha önce bilinmeyen bir şeyin ifşası olduğu için gerçekte sanat eserini anlayan insan kendisiyle yüzleşir. Böylece ifa edilmesi gereken görev, yorumcunun sanat eserini dünyaya yönelik yaklaşım ve kendisini anlayış tarzı ile kaynaştırmasıdır" (Gadamer, 1976: 101).

Gadamer sanatın deneyimlenmesinde bulunan bu anlamayı hermeneutik bir fenomen olarak tanımlar. Söz konusu anlama, var olma ile olan organik ilişkisi nedeniyle de ontolojiktir, felsefe gerektirir ve hiçbir şekilde bilimsel, yöntemsel olarak açıklanamayan bu anlama, insan bilimlerine dair anlamının modelini oluşturmaktadır. Gadamer'e göre, estetik tecrübeye anlamının içine "kendini anlama" da dahil olmaktadır. Aynı zamanda bu tecrübeyi yaşayanlar kendi hayatlarının dışına çıkarak varoluşlarıyla yeniden ilişkiye girmektedirler. Sanat tecrübesi, kişiye hem kendini anlamasını sağlamakta hem de Gadamer'in "oyun" olarak nitelendirdiği, kendisiyle bir yeniden ilişkiye girme olanağını sunmaktadır. Gadamer için, sanat yapıtını anlamak, dil aracılığı ile gerçekleşen bir katılma olayıdır, öznesinin insan olmadığı bir oyundur. Öte yandan, anlam bilimleri deneyimlerinin, pozitivist bilimsel yöntemlerinin dışında olması, onların daha az bilimsel ya da bilim dışı oldukları anlamına gelmez. Gadamer bu deneyimin sağladığı bilgi ve doğruluk değeri üzerinde durarak bununla hermeneutik yorumunu temellendirmiştir. Sanat deneyimi, bilgi edinmenin bu tarzı olarak, tüm insan/anlam bilimleri için geçerlidir. Anlam bilimlerinin insanı anlama noktasında doğa bilimlerine üstün olduklarını bize açıkça göstermektedir (Coltman, 1998: 35).

Gadamer'in estetik tecrübenin doğasına girerek ortaya koyduğu; insan bilimleri teorisi, felsefenin kendisi ise, o takdirde sosyal bilimlerde anlama problemi ile felsefede anlama

problemi arasında hiçbir farklılık bulunamayacağı tespiti önemlidir. Çok daha önemlisi, söz konusu anlama probleminin doğa bilimlerinin analiz/çözümleme pratiğine tezat teşkil ettiği, insan bilimlerinin karakteristik anlama modunun hermeneutik olduğu ve bu nedenle bilimin kendisinin de hermeneutik olduğudur.

2.1.3. Anlama- önyargı / gelenek

Aydınlanmanın temel önyargısı, kendisini geleneğin gücünden mahrum bırakan “önyargıya” karşı önyargısıdır. (Gadamer, 2008: 239-40).

Heidegger'in felsefi düşünceye kattığı önemli kavramlardan biri ön anlamadır. Bu kavramın Gadamer 'deki karşılığı önyargı kavramı olmuştur. Önyargı kavramına duyulan önyargının, aydınlanma düşüncesinden kaynaklandığını belirten Gadamer'in Heidegger'in çalışmalarından yararlandığı önemli unsur; anlamanın zaten mevcut-yapısı/ön-yapısı kavramıdır. Gadamer bunu şu şekilde dile getirir:

Anlama, tam gerçek gücüne, ön-anlamlar/zaten mevcut anlamların keyfi olarak kullanılmadıklarında ulaşır. Bu nedenle, yorumcunun, kendi içinde ön-anlamların meşruiyetini, kaynağını ve geçerliliğini gözden geçireceği tabii ki doğrudur. (Gadamer, 2008: 237).

Gadamer önyargıyı, "hermeneutik probleme gerçek ivmesini sağlayan" aydınlanmanın yanlış anladığı bir kavram olarak saptar (Hekman 1999:138). Gadamer'in önerdiği "yeni hermeneutik' de ihtiyaç duyulan şey, önyargı kavramının rehabilite edilmesinin ve meşru önyargıların bulunduğu kabulüdür (Hekman, 1999:138).

Gadamer önce, doğru ve yanlış önyargılar olduğunu ve bu nedenle hermeneutik felsefesi görevinin, anlama sürecinde, önyargının rolünü bütünüyle pasif şekilde kabul etmek değil, önyargıları aktif biçimde gözden geçirmek olduğu fikrinin altını çizerek, “eleştirel aklın reddedilemez görevinin”, meşru ön yargıları, gayrimeşru önyargılardan ayırmak olduğunu söyler (Gadamer, 2008: 246). Bu da zamansal mesafenin etkisi yoluyla yerine getirilebilir: Hermeneutik'te eleştirel sorunları çözebilecek şey yalnızca bu zamansal mesafedir, yani anlamamızı sağlayan doğru önyargılarla, yanlış anlamamıza yol açan yanlış önyargıları birbirinden ayırmak gerekir. Gadamer' e göre merkezi olan şey; doğru ve yanlış ön yargıların bulunduğu ve onlar arasındaki bu can alıcı ayırımı yapmanın hermeneutiğin görevi olduğu tezidir.

Doğru önyargılar, yanlış önyargılardan, insani dil cemaatini oluşturan ortak anlamlara başvuruyla ayırt edilebilirler. Doğru önyargılar daima self-refleksiftir. Diğer bir söyleyişle, bizi kendimize açarlar; onlar hayat tarzımızı ve kendi kendimizi-kavrayışımızı oluşturan önyargılardır. Yanlış önyargılar bu kriterleri karşılamazlar. Gadamer'in dile getirdiği üzere, "onlar incelenişleri sırasında hiçbir şey doğurmazlar." Bu kriterlerin varlığı, yorumların keyfi olmamalarını gerektirir, ancak, aydınlanmanın sözünü ettiği anlamda "objektif" olmalarını gerektirmez. Bir şeyi objektif olarak adlandırmak, gözlemcinin gözlemlenen şeylerden ayrı bir Arşimet noktasında durduğunu varsaymaktır. Gadamer'in konumunun gerektirdiği şey, yorumcunun tarihte ve zamanda konumlandığı ve bu konumlanışlığın onu keyfilikten koruyan şey olduğudur. Hermeneutik sorgulamalar / araştırmalar ne keyfi ne de "objektif" dir. Tersine onlar, ön yargının bir insani cemaat dili içerisinde self-refleksif analiziyle oluşturulurlar.

Sonuç olarak, önyargı kavramı Gadamer için hermeneutik bakımdan kaçınılmaz hatta yüzleşilmesi gereken varoluşsal bir durumdur. Ancak bu hermeneutiğin doğruluk iddiasını terk etmesini gerektirmemektedir. Çünkü önyargı ile doğruluk arasındaki ilişki veya başka deyişle önyargının doğruluğu olanaksızlaştırdığı fikri sadece aydınlanmanın çelişkisidir.

Gadamer'e göre her zaman içinde bulunduğumuz bir diğer önemli kavram gelenektir. Geleneğin otorite gibi belirsiz bir anlama sahip olmadığını belirten Gadamer'e göre, gelenek her zaman içerisinde bulunduğumuz bir şey olmakla birlikte, aynı zamanda varoluşumuzun bir parçasıdır. Hermeneutik döngünün başlangıcında ön-anlamayı sağlayan önyargılar bulunduğu gibi, tarihsel olanın altında da gelenek denilen yapı bulunmaktadır.

Gadamer'in aklındaki gelenekler bizi bir kültürün hayat tarzına sokan süreçlerdir. Bu, bizim onlara bağlı olmaksızın kendi kendimizi ve kültürümüzü algılamamız, anlamamız şeklinde vuku bulmaktadır. "Biz, kendi kendimizi inceleme süreci yoluyla anlamadan çok daha önce, kendimizi apaçık bir tarzda içinde yaşadığımız aile, toplum ve devletle anlarız" (Gadamer, 2002:79). Gelenekler, insanın elbise değiştirdiği gibi değiştirilemezler: bu tarzda değiştirildiklerinde onlar artık gelenek olmazlar. Bu yüzden, geleneği bağlı bulunduğumuz bir şey olarak karakterize etme mecburiyetimiz bile gelenek kavramının bir parçasını oluşturmaktadır (Gadamer, 2002:80).

2.1.4. Anlama- etkili tarihsel bilinç / ufukların kaynaşması / zamansallık

Gadamer'in gördüğü şekliyle, İnsan ve Doğa bilimleri arasındaki temel farklılık, araştırma nesnelereyle ilgilidir. İnsan bilimlerinde araştırmanın nesnesi, kendi başına varolamaz, tersine, araştırmanın motivasyonu tarafından oluşturulur (Gadamer, 2008:253). Doğa bilimleri modelinin insan bilimlerine uygulanamaz olmasının nedeni budur. Ayrıca, anlama fenomenini analizi sırasında Gadamer, evrensel anlama sürecinin, doğa bilimlerinde kullanılan anlama tarzında kaybolan çeşitli boyutlarının bulunduğunu keşfeder. Bu boyutlardan en önemlisi etkili-tarihsel bilinçtir. Tarihsel bilinç, kişinin kendi kavrayışına yön veren önyargılarının farkına varmasını gerektirir. Gadamer'e göre, "Anlama bir etki türü olduğunu ispatlar ve kendisini bir etki olarak tanıtır" (Gadamer, 2008: 305). Etkili/fiili tarihsel bilinç, tarihsel olayların etkisinin, onları incelememizi etkilediği gerçeğinin kabul edilmesidir. Anlama daha çok, yazarın ufkuyla yorumcunun ufkunun birbiriyle kaynaşmasıdır.

Gadamer, Nietzsche ve Husserl 'i izleyerek ufuk kavramını, "belirli bir bakış açısından görülebilen her şeyi içine alan vizyon/görüş sahası" (Gadamer, 2008: 269) olarak tanımlar. Gadamer'in bu tanımına göre başkasının ufkunu anlamak için, önceden zaten bir ufkumuzun bulunması gerekir (Gadamer, 2008: 27). Tarihsel geçmişin kavramlarını yalnızca onları kendi kavramlarımız vasıtasıyla kavrayarak yeniden ele geçirebiliriz (Gadamer, 2008: 337). İki ufkun kaynaşması/birbiri içinde erimesi, anlama ediminin başarıyla gerçekleşmesidir. Gadamer, bu bilinçlerin kaynaşması edimini, etkili-tarihsel bilincin görevi olarak tespit eder. Gadamer'in ufukların kaynaşması görüşü, hermeneutik anlama teorisinin bir başka merkezi unsurudur.

Anlama edimindeki bu zorunlu unsurun görmezlikten gelinmesi (bilimsel yöntemin özelliklerinden biridir) bilginin tahrifine yol açar (Gadamer, 2008: 267-68). Etkili tarihsel bilincin anlaşılmasında merkezi öneme haiz şey, yukarıda sözü edilen kabulün, tecrübenin yapısına sahip olmasıdır (Gadamer, 2008: 310). Tecrübeyi objektif haline getirmek, onu bütün tarihsel unsurlarından temizleme girişimi, bilimsel yöntemin temel özelliğidir. Ancak bu objektifleştirme, tarihselliğin yapısını yanlış anlar. Gadamer, etkili-tarihsel-bilincin bütün anlama edimindeki zorunlu unsur olduğunu belirler. Bundan çıkardığı sonuç, aydınlanmanın öne sürdüğü gibi, insan bilimlerinde bilginin meşruiyetinin, doğa bilimleri modeli tarafından kuşkulu hale getirilmesi değil, insan bilimlerinin karakteristik anlama

modeli tarafından kuşkulu hale getirilmiş olması ironiktir. Çünkü Gadamer'in iddia ettiği gibi, eğer doğa bilimleri peşin hüküm ve önyargıdan bağımsızlık nosyonuna kök salmış iseler ve eğer önyargı anlamının zorunlu unsuru ise, o zaman, doğa bilimlerinde bilgiyi meşrulaştırma sorunu çok problematik hale gelecektir (Gadamer, 1976: 10). Gadamer, doğa bilimleriyle sosyal bilimler arasındaki ilişki konusundaki aydınlanma düşüncesini bu teoriyle tersine çevirir.

2.1.5. Anlama- dil hakikat ve gerçeklik

Gadamer, epistemolojiden çok ontoloji üzerine odaklanırken, başka bir söyleyişle anlamamanın bir bilgi modu değil, bir varlık modu olduğunu iddia ederken, Heidegger'i izleyerek, dilin ontolojinin anahtarı, yani "Varlık'ın Evi" olduğunu öne sürer. Gadamer'in yaklaşımı hocası, Heidegger'in ontolojik derinliğinin avantajlarına sahiptir. Çalışmalarını temellendirdiği zeminin söz konusu ontolojik bağlantı üzerine olduğu söylenebilir.

Gadamer'e göre, dilin insaniliği aynı zamanda, insanın bu-dünyadaki-varlığının temel niteliği demektir. (Gadamer, 2008: 401). Gadamer dilin kendisiyle birlikte, yalnızca "kültürü" değil, "her şeyi" taşıdığını belirtir, bu "her şeyin" (dünyadaki ve dünya dışındaki her şeyin), içinde hareket ettiğimiz anlama ve anlaşılabilirlik alanında bulunduğunu söyleyerek genişletir. Eğer dil bize bir dünya veriyorsa, o zaman bunun tersi de doğru demektir: dili bize veren de dünyamızdır. İnsan cemaatleri daima dilsel cemaatlerdir. Dil daima, ortak bir anlamın paylaşılmasıdır (Gadamer, 2008: 260).

Gadamer için, yazının ayrı bir önemi vardır, kendi kendine yabancılaşmayı gerektirdiği/içerdiği için gerçek hermeneutik görevi sunar. Yazı, tekrar konuşmaya ve anlama dönüştürülmesi gereken yabancılaşmış konuşmadır (Gadamer, 2008: 354). Bu nedenle Gadamer'i ilgilendiren yazılı metinlerin analizidir. Bir metni anlamak, Gadamer için, her durumda bir yorumdur ve bütün yorumlar dil ortamında gerçekleşir. Yorumlanması gereken şey, doğası itibarıyla dilsel olmadığında bile bir yorum formudur. Bütün yorum formları apaçık tarzda dilbilimsel olmasa bile, peşinen dili gerektirirler (Gadamer, 2008: 360).

Gadamer'in dil ve ontoloji karşısındaki konumu aynı zamanda ona, objektivite sorunuyla yakından ilişkili iki konuda bir bakış açısı sağlar: gerçeklik ve hakikat. Bazılarının öne

sürdüğü gibi Gadamer dil dışında hiçbir "gerçeklik" olmadığı tezini reddetmez. Dünyanın gerçekliğiyle karşı karşıya gelişimizin, öncelikle ve daima dil aracılığıyla olduğunu "dünyanın her linguistik tecrübesinin dilin tecrübesi değil, dünyanın tecrübesi olduğunu" (Gadamer, 2008: 495) iddia eder. Gadamer'in bu analizi, dil ve gerçeklik arasındaki dikotominin (aydınlanma epistemolojisinin bir ürünü olarak) anlamının yolu üzerinde durduğunu ve ortadan kaldırılması gerektiğini gözler önüne serer.

Gadamer'in hakikat sorunu karşısındaki konumu aynı zamanda, bir dikotominin iptalini ve bir bağlantının sorgulanmasını gerektirir. Hakikat ile önyargı arasındaki dikotomiye karşı şekilde Gadamer, hakikatin ön yargının reddini gerektirmediğini öne sürer. Onun için, önyargılardan bağımsız hiçbir anlamın söz konusu olamayacağı şüphe götürmez bir şeydir. Günümüzde sorgulamalar göstermiştir ki bilimsel yöntemler ile ortaya konan kesinlik, hakikati garantilemeye yetmemektedir. Bu durum, özellikle insan bilimleri için geçerlidir ancak bu çalışmaların bilimsel niteliklerinin düşmesi demek değildir, tam tersine, özne dolayımı iddiasının doğrulanmasıdır.

Gadamer için hakikat, her zaman kendine yönelmiş bir "bilinç" tarafından bilinen bir gerçekliktir. Dolayısıyla, kendisine yönelen bilinç tarafından görülen, algılanan ve bilincine varılan bir şeydir. Öyle ise, dünya deneyimlerimizin tamamı, bilinç tarafından kurulmuştur. Gadamer'e göre hakikat metodolojik talimatlara bağlılıkla ulaşılabilecek bir şey değildir. Tersine, hakikat bizde vuku bulan bir şeydir, bu yüzden, insan bilimlerinde hakikat olayını, dili inceleyerek anlayabiliriz. Bir kere daha Gadamer'in ulaştığı sonuç, dilin anlamaya götüren kapıyı açacak anahtar olduğudur. Hakikati/doğruyu yanlıştan ayırt etmemizi sağlayacak kriterler "yöntem"de değil, dilsel/dilbilimsel cemaatin ortak kavrayışında, geleneği eleştirel sorgulayışımızda ve geleneğe açıklığımızda bulunur.

Gadamer'in, hakikati, önyargıların belirleyiciliğinde "ufukların kaynaşması" düşüncesiyle bağlantılandırmasında, kişinin kendini aşarak bir şeyler görmesinin ve bilmesinin mümkün olmadığını savunan ve yorumlayıcı ufukun bakış açısından ortaya konan perspektifinde, bilgiyi öne çıkaran Nietzsche'nin etkisi önemlidir. Ayrıca, Derrida'nın yapı-söküm ve karar verilemezlik düşüncelerine etkisi bakımından ve Nietzsche'nin, her tür yargının, koşulların dolayımından geçtiği; akış halindeki yaşamın üst-anlatılar / temellendirici yaklaşımlar tarafından sabitlenmeye elverişli olmadığı; bu bakımdan anlamın sürekli değiştiği ve

“mutlak”ların değil, yorum çoğulluğunun geçerli olduğu saptamasıyla, bu yorum çeşitliliği içinde kararı askıya alabilme gücünün önemine değinmesi büyük önem taşır.

2.1.6. Bölüm değerlendirmesi

Bilginin üretiminde mutlak nesnelliği sağlayan bir ispatın olamayacağı düşüncesi kuramcılarını ikiye bölmüştür. Bir tarafta, öznenin kendi dışında gördüğü fenomeni değerlendirmesinde, değerlendirmesinin doğruluğuna inanmasında ve inandırmasında kanıtlara ihtiyaç duyan ispatlanabilirliği arayan düşünce biçimi, diğer yanda ise doğrulamanın/hakikatin sadece ispatlanabilirlikten geçtiği düşüncesini paylaşmayan, fenomenin değerlendirilmesinde özneyi hesaba katan düşünce vardır. Bu bağlamda hermeneutik döngü üzerinden gelen, gelenek, ideoloji, ön anlama ve önyargı olarak özne dolayımı/bakış açısı olarak tanımlanan yorumlama, bilginin nesnelliğinden bahsedildiğinde yüzleşilmesi gereken temel sorunsallardan biridir. Özne dolayımı ile oluşan ya da yeniden görünür kılınan temsil nesnesi, temsil ettiği fenomenden/şeyden oluştuğu bu dolayımı işaret eder. Gadamer’in çözümlemesiyle, “her anlama en son noktada kendi kendini anlama” (Gadamer, 1989: 260) dır.

Pozitivist geleneğin belirlediği modernitenin temel sorunlarından biri olan temsil kavramı, nesnelliği öznel olmayan olarak tanımlayarak özne dolayımını sorunsallaştırır ve nesnelliği sağlamak için adeta özne dolayımı sorunsalından kurtulmayı amaçlar. Pozitivist epistemoloji ile sınırlandırılan bilgi üretimine getirilen eleştirel karşı duruşlar ise bilgi üretiminin ancak özne dolayımı ile gerçekleştiği ve kolektif olduğu bu nedenle hangi ispatlanabilirlik yönteminden geçerse geçsin mutlak bir gerçekliğin olmadığı dolayısıyla mutlak nesnel bilgiden bahsedilemeyeceği üzerinde yoğunlaşmıştır. Nesne üzerine verilen yargı hiçbir zaman nesneden kaynaklanmaz, söz konusu yargı ona bakanın bakış açısıyla ilgilidir: Bu konumdan bakışa göre her tür bilgi ancak üretilebilir ve üretilmiş bilgi mutlak / gerçek bir model olmaktan çok bir hakikat önerisidir. Hakikatin de ancak “özne” tarafından kurulduğu ortak yargısının kabulü ile onun açığa çıkardıkları kadar örttükleri ile hesaba kattıkları kadar katmadıkları ile seçtikleri kadar seç(e)medikleri ile sorunsallı olduğu peşinen kabul edilmiş olur. Ve bu kabul de hakikatin ancak bir öneri olabileceğini göstermektedir. Özne dolayımının, bilgi üretimindeki yeri ve önemi üzerine tartışmaya ancak öznenin bilgi üretimini etkileyen yukarıda tanımlanmaya çalışılan bu belirleyiciliği görüldükten sonra

başlanabilir. Ve bugünün modern sonrası anlayışı, bilginin ancak özne dolayımıyla ve öznelerarası olarak üretilebileceği konusunda uzlaşmalıdır.

2.2. Bilginin Arandığı Zemin ve Bileşenleri

İnsan bilimlerinin karakteristik anlama modeli, insani varlıklar olarak bizim bilgiye ulaştığımız süreçtir. Bir yere doğru müdahale yapılabilmesi ancak o yeri anlamayla mümkün olabilir, müdahale etmek, yorumlamaktır/hermeneutiktir. Bu bağlamda tasarlamanın da sorunsallaştırdığımız “şey” e anladığımız, anlamlandırdığımız, öngörüler çerçevesinde bir müdahale olarak hermeneutik bir edim olduğu rahatça söylenebilir.

Tez, mimarlık disiplini bağlamından/içinden yaklaşarak, odağına kentsel tasarımı almaktadır. Günümüzde disiplinlerarası alan olarak kabul edilen kentsel tasarım kavramı üzerine bilgi arayışında, tasarım yarışmalarını araçsallaştırmaktadır. Yarışmaları bir alan üzerine odaklanmış katılımcılardan gelen önermeler, bütünselliğinde hermeneutik’ler arası edim olarak görmektedir. Bu yaklaşım, kente dair bilgi arayışında, (hem farklılıkları hem de ortak akli kullanan) bilgiyi kendi üzerinden gerekçelendirmeyle arayan bir bakış açısı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Elbette disiplinlerarası bir alan olan kentsel tasarımı, her disiplin kendi ufkundan farklı anlamlandırarak yorumlayabilir. Bu tez mimarlık disiplini bağlamından bakmaktadır. Bu çerçevede, kentsel tasarım bilgisinin zemini, tasarım yarışmalarıdır. Tasarım yarışmaları zemini, kentsel tasarım bilgisi üzerinden daraltılarak, tezde kentsel tasarım yarışmalarına odaklanılmıştır.

Bu bağlamda yaklaşımın ana kavramları/bileşenleri olarak;

- bilgi, mimarlık bilgisi kavramı,
 - kentsel tasarım kavramı,
- bilginin arandığı zemin olarak da;

- Kentsel tasarım yarışmaları kavramı aşağıda serimlenmiştir.

Daha önce açıklandığı üzere bu tez, yöntemsel arayış içinde değildir, yaklaşımı, bilgi arayışında önemli bir kaynak olabilecek yarışmalara, farklı bir bakış açısı oluşturmaktır. Yöntemsel olarak yaklaşım aranmamakla beraber, bir kuramsal çerçeve aramaksızın sistematik olarak toplanan verilerden teoriyi keşfetme olanağı sağlaması ile amaca en uygun olduğu düşünülen Gömülü Teori üzerinden, yaklaşımın/bakış açısının sorgulanması yapılmıştır.

2.2.1. Bilgi- mimarlık bilgisi

Bilgi üretimi, bilimselliğin doğası gereği tekrar, tekrar yinelenerek sınırlarını genişleten, insana ait, insanı var eden, reflektif, çözülmesi gereken bir problem olarak, tüm disiplinlerin önünde durmaktadır. Bilginin üretiminde kullanılacak yöntem ve bakış açısı (özne dolayımı), gerekçelendirilmesi, üretim sürecindeki aktörler, bilginin paylaşımı, bilgiye ve üretimine ilişkin sorunsalın farklı yönlerine işaret eder. Günümüzde hem ispatlanmış olmak hem de normatifliğin getirdiği kabul görmürlük, artık, bilginin geçerliliği için yetersiz ölçütler olarak görülmektedir. Üst-anlatılara kuşkuyla yaklaşan, çoğul okumayı öngören günümüz düşünce ortamında, aynı fenomenin, farklı arayüz olarak yöntemlerle, farklı bakış açıları veya farklı disiplinler içinden, çok farklı okunabilmesine olanak verebilmektedir. Bu durumda da aynı fenomen bambaşka anlamlara gelebilmekte, bu çerçevede farklı değerlendirmeler üretmek mümkün olabilmektedir. Söz konusu bu farklı özne dolayimleri, fenomenin değerlendirilmesinde, kimi zaman birbirinin yerine geçen, kimi zaman birbiriyle çelişen kimi zaman da birbirine eklemlenen yaklaşımları oluşturmaktadır. Ve her durumda geçerli bir yaklaşım geliştirmeye çalışmanın anlamsızlığını ortaya koyarken, kesin, tanımlı, adı konmuş, yargıların bile sorgulanmaya açık olduğunu ve alternatif bakış açılarıyla yapılacak değerlendirmelere ihtiyaç duyulabileceğini düşündürmektedir. Kısaca hiçbir bilginin mutlak/kesin olmadığı zamanlarda olduğumuz kolayca söylenebilir.

Çok eski bir sözcük olmasına rağmen “bilgi” sözcüğünün anlamı hakkında tam bir görüş birliğine varılamamış olması ve özellikle yakın dönemlerde, farklı fenomenlere “*bilgi*” denmesi bu sözcüğe farklı farklı anlamlar verilmesine neden olmaktadır (Uçak, 2010:707). Bu yüzden bilgi; bilimsel, felsefi, dinsel veya sanatsal vb. pek çok nitelikle ele alınabilmektedir. Bilim, felsefe, sanat ve din bu kavramsal yapının altında yer almaktadır ve bu disiplinlerin tümü birer bilgi alanıdır. Farklı anlamlar yüklense de bilgiyi “bir nesnenin,

varlığın, durumun veya bir şeyin, belirli bir şey olarak kavranması” şeklinde tanımlamak olanaklıdır (Topdemir, 2009:120).

Bir şeye dosdoğru, yani gayri şahsi, nesnel bir biçimde bakarsak, şekilsiz bir noktadan başka bir şey görmeyiz, nesne, ona ancak “belli bir açıdan”, yani arzunun desteklediği, nüfuz ettiği ve “çarpıttığı” “şahsi” bir bakışla baktığımız takdirde açık seçik özellikler kazanır. (Zizek, 1999: 27).

Modern bilim anlayışı, amacını, insanı tutkularından, bilinçdışından, gelişimini engelleyen tarihinden ve geleneklerinden kurtararak özgürleştirmek için nesnel, evrensel, kesin, mutlak bilgiyi aramak olarak belirlemiştir. Felsefi desteğini Comte’un pozitivizminden aldığı için “pozitivist bilim anlayışı” olarak tanımlanan bu bakış açısı ile doğa bilimleri alanında sağlanan önemli gelişmeler karşısında, insan bilimleri, doğa bilimlerinin ivmelenmesinden etkilenerek, kendi bilimsel zeminlerinin de aynı yöntem ve zihinsel etkinlik/pratik türüyle ele alınabileceği şeklinde bir yaklaşım sergilemiştir. İnsani bilimler, başlangıç döneminde birtakım güçlükler çekse de bir süre sonra pozitif doğa bilimlerinin olgunluğuna erişerek, değerlerden, önyargılardan ve bireysel sezgilere olan bağımlılıktan kısaca öznellikten kurtulacaktır. Ancak pozitivist anlayışın, insan bilimlerinde beklentileri karşılayamaması yanında, daha ortaya çıkışından itibaren pozitivist yaklaşıma yönelik giderek artan yoğun eleştiriler, özellikle insani bilimlerde yeni alternatif bir anlayışın gereğinden söz edilmeye başlanmasına yol açmıştır.

Doğal fenomenleri açıklamayı amaçlayan doğa bilimlerinin epistemolojisi, bilginin gelişimine çok katkı sağlamakla birlikte, yaşanan dünyadaki; ilke, değer, temsil, anlam gibi tinsel öğeleri açıklamaya değil anlamaya çalışan insan bilimlerine uymamaktadır. İnsana dair olan her şeyde, ister bilimsel etkinliği yürüten özne olarak, ister bilimsel etkinliğin nesnesi olarak ele alınsın, insani etkinlikleri ve insan dünyasını tarih ve kültür gibi bağlamlarından arınmış bir halde kavramak olanağı yoktur. Üstelik insan, dünyadaki eylemleri üzerine düşünerek bilen ve eylemine konumlanmasına göre bilinçli bir seçimle yön verebilen ayırt edici niteliklere sahiptir. Tüm bu nedenlerle insan bilimleri, yapısı gereği doğa bilimlerinden farklıdır ve aynı kesinlikte, mutlaklıkta ve evrensellik düzeyinde çalışılmayacağını baştan kabul eden yeni bir epistemolojiye ihtiyaç vardır. Modern postmodern dünyaya doğru yaşanan bu gidimli değişim, mutlak, homojen, dizgesel ve statik bir dünya görüşünden çoğulcu, heterojen, muğlak, dinamik ve bağlamsal bir yaklaşıma geçiş olarak tanımlanabilir.

Bireye özgü anlamı ya da ortak anlamlar olarak, pratikler ve semboller bütünü olan kültür dünyasını anlamaya çalıştığımız zaman, aslında yaptığımız şey; yorumlarla ve yorumların yorumlarıyla uğraşmaktır. Bilgi, gerçekliğin edilgen bir aynası değildir; bilginin nesnelere bizim onu kavrama biçimimizce belirlenir. Değerlerin kendi yasaları gereğince işleyen nesnellikleri vardır. Özne, kendine özgü bir özü ve varlığı bulunan değerleri, ancak kendi varoluşsal zihinsel süreçlerinden geçirecek bilincine ulaştırabilir. Dolayısıyla fenomenolojik ve hermeneutik düşünme biçimi, özünde bir insanın, diğer bir insanın ürettiklerini, davranışlarını anlama çabasıdır. Anlama çabası, doğal olarak önyargı ve sorgulamalarla, sorunsallaştırılanlarla yüklüdür. Hermeneutik düşünme biçiminde insan yapısı olan hiçbir 'şey' onu kurgulayanın da sorgulayanın da bakış açısından, kimliğinden, deneyimlerinden ve içinde yaşadığı toplumun kültürel pratiklerinden soyutlanamaz. Özellikle hem öznesi hem de nesnesi insan olan dünyaları araştıran disiplinler; anlamak, anlamlandırmak ve bilgiye ulaşmak için hermeneutik düşünme biçimi ile belli uğraklarda buluşmak durumundadır.

Bu çerçevede, 19.yy'ın başlarında Schleiermacher ve Dilthey ile başlayan; Husserl, Heidegger, Gadamer ve ardıllarının oluşturmaya çalıştığı insan bilimleri epistemolojisinin temelini; içinde insanın yer aldığı tarihsel veya toplumsal tüm olaylarda, yaşamın, yaşanmışlığın tümüyle yakalanması olanağı oluşturmaktadır. İnsanın varlığı, onu kuşatan anlamlar ağı tarafından belirlenir; insanı nesneleştirerek içinde bulunduğu anlamlar ağından çıkartarak bir tanıma, bir dizgeye yerleştirmeye çalışmak, daha baştan yönlemsel bir çıkmaza sürüklenmek demektir. Anlama verilen bu olağanüstü önem nedeniyle hermeneutik, anlam yorumunun felsefesi veya kuramı diye çok kısaca formüle edilebilmektedir.

Mimarlık bilgisi

Tarihsel süreç içerisinde mimarlık, pek çok kaynakta bir sanat türü olarak tanımlanmış (Graham, 2005:165) olmasına rağmen, özellikle mimarlıkta bilgi üretiminin kendine özgü sorunlarının temel nedeninin, mimarlığın sadece sanat veya sadece bilim olarak kabul edilememesi olduğu söylenebilir. Mimari ürüne bilgi nesnesi olarak yaklaşımda, hangi ölçüt veya kabullerin esas alınacağı sorununun karmaşıklığı, mimariye nitelik verebilecek "şeyin" kültürle, toplumsal normlarla kısaca yaşamla ilintilenebilir olmasının yanı sıra, öznel ideolojik bakış açılarının da devreye girmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca mimari ürünün, pratik bir amaca hizmet etmesi (Scruton, 1979: 8) estetik değerini yanı sıra, kullanım,

ekonomi, teknoloji ve benzeri çok farklı değerleri barındırabiliyor olması; mimarlığı diğer sanatlardan önemli ölçüde ayırmaktadır. Mimarlık bilgisinin değişmeyen doğası hibrit olmasıdır. Mimarlık bilgisi genel ile özeli, soyut ile somutu, insanı, toplumu, objektifliği, sübjektifliği bir arada barındırabilen bir yapıdadır. Bu yapısıyla, dualistik düşünceden gelen ikili durumları bir arada kendinde barındıran sentezci tavrıyla, modern bilgi yapılanmasına göre farklı konumda olan disiplinler arasındadır.

Mimarlık bilgisi yukarıda bahsedilen ikili yapısının yanı sıra, açık/örtük ve birinci/ikinci seviye olarak iki farklı yüzünü daha gösterir. Mimarlık bilgisinin bir bölümü, tasarımın doğasında olan, deneyime/duyuma dayanan, kişiselleşmiş, dile getirilemeyen, dolayısıyla kodlanamayan örtük bilgi niteliğindedir (Piotrowski, 2001: 40-71). Açık bilgi olarak kabul edilen bölümü ise, farklı disiplinlerdeki öznelerin anlayabileceği, önceden tanımlanmış standartlara sahip ortak bir kod sistemi düzenlemesi ile üretilmiş olan bilgidir. Açık bilgi genellikle, rapor, çizim, sayısal veya fiziksel model olarak, düşüncenin farklı formlarda kodlanarak ifade edilmiş yargılarını içeren formudur. Yargıların betimlenmesi bizi önermeye götürür. Diğer bir deyişle çizim ve benzeri kod sistemleri, betimlenen nesne ve ona yüklenen anlamdan oluşan, önermesel bilgi “açık bilgi” türünün özel bir halidir.

Mimarlık bilgisini karmaşık hale getiren; birinci düzey (normatif, a priori / analitik, nomotetik) bilgilerden üretilmiş olan ikinci düzey mimarlık bilgisinin nesnesine yöneltilen her türlü değerlendirmenin, ikinci düzeyden bir bilgiyi zorunlu kılmasıdır. İkinci düzey bilgi, öznelerarası boyuttan başlayarak, çizim, model, yazı gibi çok farklı formlar içine girebilecek mimari bilginin yanı sıra; öznenin geçmişi, ideolojisi, deneyimleri üzerine, diğer farklı disiplinlerden gelen bilgilerin mantıksal tutarlılık içinde eklenmesi ile oluşan bilgidir. Bu durum mimarlığın, bilgileri emerek işlevlendirmesi olarak yorumlanabilir.

Mimarlık disiplininde bir diğer temel sorun, nesneleştirme süreci ile ilgilidir, mimari yapıların bir yere ait/bağlı olması onların nesnelleştirilebilmelerini zorlaştırmaktadır. Her mimari yapıyı/ kentsel tasarım ürününü, daha önceden var olan belirli bir “yer”e eklenme ya da yeniden düzenleme olarak kabul ettiğimizde, tasarımın odaklandığı “yer”, onun deneyimlenmesini etkileyebilir ve elbette tasarım da “yer” in nasıl deneyimleneceğini belirleyebilir (Graham, 2005:167). Mimarlık disiplininde, “bağlam” ve “yer” kavramlarına yönelik tavırların yöntemsel olarak benzer olduğu söylenebilir. “Yer”, fiziksel (morfoloji, topoloji, tipoloji ve arazi şartları), psikolojik (anlam, algı, estetik), sosyal (kültürel, yasal,

politik) ve zamana ilişkin (bellek ve güncellik) bileşenleriyle bir bütünlük oluşturmaktadır. Bağlam ise yerin kavranışında bir “neden” olarak görülebilecek daha özelleşmiş, disiplinsel bir terimdir (Isenstadt, 2005:157-179). Bu bakımdan bağlam; tarihsel, kültürel, coğrafi, politik ya da ekonomik temelli olabilir (Tschumi, 2005: 11-16). Bağlama ait bu veriler, kavramların (bağlamdan kavrama ve konsepte ulaşırken tasarımcıya ait ideoloji/ yorum) önceliğini ve tasarımcıların bağlama bakışını değiştirebilir. Moneo’ya göre mimarlık pratiğinin kökeninde daima var olan “yer”; mimari fikrin özgülleşmesine ve mimari olmasına olanak tanır (Moneo, 1998: 2-9). Schulz, yeri bir mevki olmanın ötesinde “atmosfer” olarak daha geniş bir kapsamda değerlendirir. Tschumi’ye göre, ütopyalar haricinde bir yapıyı bağlamından ayrı düşünmek olanaksızdır (Tschumi, 2005: 11-16). Yapılar boşlukta inşa edilemeyeceğine göre mimari tasarım bir “yer” e ait olmak zorundadır ve ait olduğu “yer” den kaynaklanan veriler üzerinden biçimlenmesi ve/veya “yer”e özgü problemlere cevap vermesi beklenmektedir. Mimari/kentsel tasarım, özel bir “yer” de, sorunsallaştırılan problem için bir çözüm arayışıdır. Dolayısıyla söz konusu disiplinlerde tasarım “yer”e ait bağlamsal değerlerden beslenir.

Mimarlık edimini daha da karmaşıklaştıran, tasarımın doğasından gelen, geleceğe yönelik bir projeksiyon gerektirmesidir. Bu nedenle bilgi nesnesi olarak, olanla sınırlı kalmayıp, olasılıklar üzerinden olması gerekenin aranması, onun da nesneleştirilebilmesi ve betimlenmesi gerekmektedir. Mimarlık bilgisinin kendi gelecek projeksiyonunda kritik olan; söz konusu betimleyici bilgilerin nasıl yorumlanması, nasıl araçsallaştırılması gerektiğinin ortaya konulmasıdır.

Mimarlık bilgisinin üretiminde alternatif yaklaşımların oluşması, diğer disiplinlerle aynı tarihsel aralıklarda gerçekleşmiş olmasa da benzer bir güzergâh izlemiştir. Hipotezin ya da kuramın yöntem süzgecinden geçerek ulaştığı nesnellik düşüncesinin son temsilcisi olan “yapısalcılığı” temellendiren pozitivism, daha 20. yüzyılın başında eleştirilmeye başlanmışken, mimarlık disiplini, yüzyılın ikinci yarısında yeni keşfettiği yapısalcı düşünceye dört elle sarılmıştır.⁹ Mimarlığın özüne ilişkin konularda, pozitivismin desteğiyle yapısalcı yaklaşım, tasarım sürecinin nesnellığe ve iyi tanımlanmış bir yöntem ihtiyacı olduğu inancıyla, mimarlık bilgisinin “rasyonelize” edilmesi ve öznellikten kurtarılması

⁹ Kevin Lynch’in hala etkisini koruyan “The Image of the City” si Christopher Alexander’ın “Pattern Language”ı (1977) da yakın zamanlara kadar yapısalcı düşüncenin mimarlıktaki karşılığı olarak değerlendirilmiştir.

gerektiği düşüncesine zemin hazırlayarak mimarlığın kendini var eden reflektif özeleştirel sorulardan uzaklaşmasında etkili olmuştur. Mimarlık bilgisinin salt düşünsel bir ürün olarak bilgi olması bakımından, kaynağı, doğası, doğrulanma koşulları, yöntemi gibi kriterler açısından değerlendirilmesine, diğer disiplinler gibi mimarlık disiplininde bilgi üretiminde karşılaşılan kuramsal sorunların belirlenmesine ve kullanımda olan bilginin niteliğine, türüne ilişkin daha fazla ve kapsamlı epistemik çözümlenmelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Fenomenoloji ve hermeneutik gibi düşünsel açılımlardan pek yararlanmayan çevre davranış çalışmaları, mekân dizimi gibi aksiyomatik modeller, farklı durumlarda kullanılacak arayüz olarak yöntemi vazgeçilmez sayan pozitivism ve yapısalcılık temelli yaklaşımlar olarak, mimarlığa ilişkin bilginin üretiminde günümüzde yaygınlıkla kullanılmaktadır. Bu model kurucu yaklaşımlar, alternatif yaklaşımlarla karşılaştırmalı olarak ele alındığında, özgün olanın bilgisini üretmedikleri, yöntemin belirlenimini sorgulamadan peşinen kabul ettikleri, kullanıcının karakteristiğini sabitlemeye çalıştıkları, nesnede içkin olduğu varsayılan anlamın sınırlarını çizmeye çalıştıkları, gibi yetersizlikleri olduğu söylenebilir. Bu sorun, ancak pozitivist bakış açısının ve yapısalcı bilgi kuramının belirleyiciliği kırılarak, daha az kesinlik barındıran, yanlışlanana kadar geçerliliğinin olduğunu peşinen kabul eden, üst anlatıların belirleyiciliğini kabul etmeyen, mikro düzeyde özgülün bilgisine yönelen, fenomenoloji ve hermeneutik temelli alternatif okuma önerileri geliştirilerek çözümlenebilir görünmektedir. Mimarlık için çok yeni olan bu tartışmada, unutulmamalıdır ki müdahale olarak tasarımı var eden, dolayısıyla meşru kılan; aslında üretilen özgül (spesifik) bilgidir.

2.2.2. Kentsel tasarım kavramı

Kentler; düzeni/sistemi sosyal ve kültürel değerleri temsil eden karmaşık ve kaotik fenomenlerdir. Kentler insanlığın fikirlerinin ve yaşayışlarının tezahürü, tarihin, kültürün, bilimin ve yeniliklerin mekândaki yansımaları olmuşlardır (UN-HABITAT, 2008a: X). Kentler, insanoğlunun yaşam alanlarıdır. Kenti ele alırken, öncelikle, kent ve insan ilişkisinden bahsetmek gerekir. İnsanoğlunun yaşadığı ortamla fiziksel ve anlamsal bağları vardır. Çevre ile kurulan fiziksel ve anlamsal bağlar, birbirleri ile etkileşim halindedir, dolayısıyla fiziksel çevrenin geçirdiği dönüşüm, çevre ile olan anlamsal bağların da dönüşmesine sebep olur (Rapoport, 2004:8-16). Heidegger için, mimarlık/kent bağlamından bakıldığında, gündelik yaşam gibi binalar da varlığın yaptırım gücünün gölgesi altındadır. İnsanlar yapıyı kendi ihtiyaçlarına göre inşa eder ve sonradan iskân etme biçimlerine göre

orayı yeniden düzenlerler. Buna karşılık bina da onların yaşamını düzenler. Bu bağlamda Heidegger'e göre, binanın kendisi de insan varlığının yerini tutar. Bir bina yerin ve oturanların özelliklerine göre inşa edilir, içinde bulunduğu fiziksel ve beşerî topoğrafyayla şekillenir. Yerleşimler soyut nesnelere çok onun içinde oturan insanlarla ilgilidir, bir binanın/kentin sokakların biçimi, oradaki insanların değer ve inanç sistemini yansıtır. Ayrıca bütün bu biçimlendirmeler, varlıklara olduğu gibi yokluklara da işaret eder; bir insanın/anlayışın orada bulunuşunu kanıtladığı gibi bulunmayışını da gösterebilir.

Kentin, insana ait, insani olan hemen her şeyin başlangıcını oluşturduğu söylenebilir. Kent, her şeyden önce, sözcük alışverişinin yapıldığı bir mekândır. Sözcükler, nesnelere, yaşamın alımlayışımızın işaretleridir. Dolayısıyla kent, dil ile var olan, dil aracılığıyla konuşan, aynı zamanda dili kuran asli mekândır. Dil; sanatla, şiirle, politikayla yoğrulmuş belirli bir olgunluğa ulaşır ve kendini/geçmişini şimdiye taşır. Bu geçmiş hem bir olaylar bütünü hem de dilin kentle beraber değişiminin/dönüşümünün serüvenidir. Değişen ve dönüşen mekânla birlikte insanlar da değişirler ve dönüşürler. Eski binaların/şeylerin yerine yenileri yapılır, sürekli yeni yaşamları, yaklaşımları getiren insani bir süreçtir değişim. Yeni bakış açıları, eskilerle çarpışır durur. Eskiler, kimi zaman yeniler karşısında yenilir, kimi zaman da bütün heybetiyle kenti doldurur. Hiç bitmeyecek, bitmemesi gereken yaşam enerjisidir, kentin ruhunda devinen. Kentsel tasarım tam bu noktada devreye girmektedir.

Mimarların, binaların tasarımında, parsel ölçeğinde kalmaları, kent plancılarının ise öncelikli olarak yapılanmış çevrenin sosyal, politik ve idari yapıları üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmaları, mimarlık ile kent planlama arasında muğlak alanların kalmasına neden olmuştur. Kentsel tasarımın ilgi alanı, kentte kimsenin sahiplenmediği oysa gerçekte herkese ait olan, yapılar arasında kalan, genelde kamusal olan mekânlardır.

Kentin, herkesin erişebileceği alanları olarak da tanımlanabilen kentsel mekânlar, sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlere karşı kendini geliştirebilen “yaşayan bir organizma” gibidir (Madanipour, 1999: 879-891). Kentsel tasarım, yaşanan bu değişimlere göre mekâna şekil verme sanatı ya da bu organizmanın yaşam kaynağı olarak görülebilir. Temelde yaşanabilir/sürdürülebilir kentlerin oluşmasını hedef alan bir eylemler bütünü olarak özellikle kamusal alanlara, kente dair bütünsellik içinde, biçim verme sanatı olarak da tarif edilebilecek olan kentsel tasarım ile ilgili birçok tanımlama yapılmıştır.

Günay kentsel tasarımı;

Kentin biçimi ile yaşamının, üst, orta ve alt ölçeklerde üretilmesinin kuram ve uygulaması, kentin ve parçalarının kimi zaman tasarlanması ve üretilmesi, daha çok ise yönlendirilmesi, planlama kararlarını gerçekleştirme ve üretilmiş çevreyi sürdürme süreci. (Günay, 1997: 54).

olarak tarif etmektedir.

Karaman için kentsel tasarım;

Kentsel tasarım, sosyal, politik, ekonomik, yönetsel ve fiziksel yapısı sürekli değişim içinde olan kentin, farklı kullanımındaki bina gruplarının ve bunları besleyen yaya hareketlerinin, servislerinin, bunların arasındaki mekânlar ve objelerinin tasarımı eylemidir. Bu değişimlere bağlı olarak kentsel çevrenin form ve karakterinin yeniden düzenlenmesini ve değiştirilmesini sağlayan yaratıcı bir eylemdir. Burada aktivite sistemlerini kurabilme, yerel özellikleri kavrayıp tasarımda yorumlayabilme yetisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Kentsel tasarım, kamusal alanın fiziksel tasarımıdır. (Karaman, 1999: 234).

Carmona'ya (1996: 59) göre kentsel tasarımın boyutları olarak da tanımlanan bileşenleri şunlardır;

- Morfolojik boyut (yeri, konumu, peyzajı, iklimi, topografyası, yönü, vb.)
- Algısal boyut (rahat olması - olmaması, sıkıcı, çekici, çirkin olması, vb.)
- Sosyal boyut (kültür, ait olma, vb.)
- Fonksiyonel boyut (yoğunluk, çeşitlilik, erişilebilirlik, katılım, kullanılabilirlik)
- Görsel boyut (rengi, ölçüsü, oranları, vb.)
- Zamana ilişkin boyut.

Kentsel mekânların düzenlenmesinde ya da geliştirilmesinde tasarım stratejileri oluşturmak amaçlı genelde postyapısalcı yönetsel yaklaşımlar çerçevesinde, Krier, tarihsel bir perspektiften yaklaşarak, mevcut kentlerin analizleri üzerinden tipolojileri araçsallaştırırken, Hillier, mekânın süreklilik ve dizim içinde analiz edilmesi gerekliliği üzerinden geliştirdiği matematiksel yöntemle, kentlerin oluşumunda sosyal kavramları, ticari mekanların ya da konut alanlarının bulunduğu çevrelerde ne gibi yansımaları olduğunu sorgulamakta, Alexander, kentlerin, tıpkı bir dilde kelimelerin bir araya gelerek cümleleri oluşturması gibi, biçimler yoluyla oluşan kurallar ve formüller sunarken sadece mekân formlarını ele almamakta; insan faktörünü, ihtiyaçları ve mekân içindeki hareket biçimlerini tasarım

sürecine katmaktadır. Alexander'in (1977) kalıp dili¹⁰, yapılaşmış, sosyal ve ekonomik çevrelerin örüntülerden oluştuğu yaklaşımı ve örüntü dili kavramı, yaşantısal olanı içermesi, ilişkileri betimlemesi, derinlikli bir sezgisellik ile kurulmasıyla kalıbın sözlük anlamının sınırlarını genişletmiştir. Yüzeydeki sınıflandırıcı ve genelleyci yaklaşımı ile, bir paradigmatik değişim öngördüğü ve fenomenolojik bir duyarlılık barındırdığı söylenebilir. Yapılı çevre bilgisinin üretilmesinde, özgülü açık etmeye çalışan yanı ile konvansiyonel epistemolojik çerçevelerin dışında kalan bir yaklaşım getirmeye çalışıldığı söylenebilir.

Günümüzün kentsel tasarımı, kent karakterini yansıtmakta olan fiziksel çevre kadar sosyal çevreyi de etkileyen, özellikle kent mekanının çok boyutlu/katmanlı örüntüsünü içeren "tasarım kavramı" ile birleşerek, süreci örgütleyici bir eylem olarak gelişim göstermektedir. Bu çerçevede yalnızca disiplinler arası bir ara yüz olmaktan çıkarak, katılım sürecini yöneten, planlama sürecini ve ilkelerini ilişkilendiren, gelişmeyi ve yönlendirme eylemlerini kontrol eden bir disiplin olma yolunda ilerleyen kentsel tasarım, artık sadece, kamusal alanları, görünüşleri, silüetleri, vistaları kurgulamak ya da sokakları yönlendirici ve benzeri işaretlerle donatmak olarak düşünülmemektedir.

Günümüz kentsel tasarım anlayışı, üst ölçek politikalarının mekâna yansımaları noktasında yaşanan sorunlara çözüm olabilecek mekânsal ölçeğe dayanmaktadır. Kentlerin, planlama yaklaşımı, yasal bağlayıcılığı olan plan kararlarını, zaman içinde, kullanıcıların ihtiyaçlarıyla oluşacak mekânsal sorunlara çözümü, ancak kentsel tasarım projeleriyle mümkün olabilmektedir. Kentsel tasarım, kentlerin tarihsel/zamansal, değişim, dönüşüm boyutu ile yakından ilgilidir ve odaklandığı alanı bu katmanlı perspektif içinde görmektedir. Kentte var olan fiziksel yapının evrimini, yaşamı, insan etkinliklerini, yapıları formları, ekonomik, sosyal ve politik süreçlerin ışığı altında okumak, anlamak ve yorumlamak durumundadır. Kentsel tasarım, kullanıcı bağlamında, dış mekânların, iç mekânlarla ilişkilerini, kullanıcıların ekonomik kaynak olanaklarını, hareketliliğini, estetik ilgi alanlarını, ailelerin yaşam biçimlerinden kaynaklanan duyarlılıklarını, sosyal ve kültürel yapısını göz önünde bulundurmaktır.

¹⁰ Christopher Alexander "A Pattern Language" adlı eserinde evrensel şifreleri konu edinmiştir. Kent ve çevresel yapılarının mimarisi hakkında birtakım sorunlardan ve bunlara çözüm önerisi olarak getirilen birtakım formüllerden bahsedilmektedir. İdeal tasarım ve yerleşimi arayan bu kriterlerin başarılı kentsel tasarım uygulamaları yaratımında da yol gösterici oldukları söylenebilir. Bu eser, Büyük Caddelerin çalışma kapsamında incelenecek tasarım kriterleri belirlenirken temel kaynak olarak kullanılmış ve bu bölümde de cadde tasarımıyla bağdaşabilecek kriterlerden bir derleme yapılmıştır (Alexander, 1977).

Disiplinlerarası bakış açılarının, ortaklaşa yapacağı çalışmalarla harmanlanmış olan bilgilerin kentsel tasarıma yansıtılması ile disiplinler arası, kavramsal ve algısal farklılaşmalar bir araya getirildikçe, kentsel tasarım ediminde, yanlış kararlar en aza indirilmiş olacaktır. Aslında sorunun ortaya çıkışı disiplinler arası çalışan meslek gruplarının birbirleri ile olan iletişim kopukluğu ve tek bir mesleğin kendi uzmanlık alanında yaptığı çalışmanın kesinlikle doğru olduğuna inanmalarından kaynaklanmaktadır. Farklı meslek gruplarının kentsel tasarım kavramını, kendi meslek gruplarının gözünden anlamlandırarak ortaya çıkan eksikliklerin tamamlanması bakımından, bütüncü çok amaçlı bir çalışma ortamı olması gereken kentsel tasarım, birbirinden kopuk disiplinlerin bir araya gelmesini sağlayarak başarılı bir ürün ortaya çıkarma görevini üstlenir. Dolayısıyla kentsel tasarım, mimarlık ve şehir planlamadan, peyzaj mimarlığından, ekonomiye, sosyal bilimcilerden, çevrecilere, politikacılara kadar çok farklı disiplinleri bir araya getirmek durumundadır. Kentsel tasarım edimi, yapı çevrenin yeniden düzenlenmesi sürecinde, çok sayıda yasal, yönetsel, bürokratik, hukuki, teknik, sınırlamalar barındırmaktadır. Bu nedenle, kentsel tasarımcı, disiplinler arası çalışmayı bilen, sabırlı, müzakereci, dengeleyici olmak durumundadır.

Özgün mekânsal organizasyonu, ölçeği, omurgası, dokusu ve sosyal yaşamı kısaca kaotik doğası ile kent her zaman farklı bilme şekillerinin malzemesi olmuştur. Dolayısıyla kentsel tasarım kavramının, parçası olduğu çok disiplinli bir alan olan, kent bütünlüğünde sorgulanması gerekmektedir. Bu çerçevede tasarıma girdi olabilecek bileşenlerdeki artış, sorunsallaştırılanın özgün ilişkisel yapısı araştırmacıları ve tasarımcıları, kentsel tasarımın ancak bağlamsallığında ve disiplinler arası çalışmalarla kavranabileceği yaklaşımına götürmektedir. Burada “bağlam”, tüm disiplinler için en önemli bileşendir, tasarımı “kentsel” yapan bağlamsallığıdır. Dolayısıyla bağlamın temsili ve onunla nasıl entegre olunacağı, onun neye dönüşeceği önemlidir. Temsiliyet ilişkisini belirleyen; basmakalıp bir tavırdan uzak, tarife ihtiyaç duyulmadan anlaşılabilir olan, özgülü anlamlandıran öznel kurgusal bir anlatı olarak yorumlamaktır. Bağlam bağımlılık, duruma özgülük ve disiplinlerarasılık üzerinden yaklaşımlar, kentsel tasarıma ilişkin bilginin hem suni bir evrensellik yanılmasıyla hem de görecelikten sakınılmasının yollarıdır. Günümüzde kentsel tasarım bilgisinin meşruluk kazanabilmesinin ve yeni müdahalelerin isabetli bir şekilde gerekçelendirilmesinin olanaklarının oluşması, bağlam bağımlı, değişken ve özgül bilginin üretilmesinin koşulları üzerine daha incelikli düşünmeyi gerektirmektedir.

2.3. Yarışma Kavramı- Kentsel Tasarım Yarışmaları

Antik dönemden başlayarak önemli kamusal alanların ve binaların tasarımcılarını seçmek amaçlı, kamu ve özel kurumlar tarafından tasarım yarışmaları yapılmaktadır (Lipstadt, 2003:395-396). Aynı şekilde planlama ve kentsel tasarım yarışmaları da kente dokunmanın yeni yollarını üretmek için tarih boyunca en önemli araçlardan biri olmuştur. Yarışmalar tarihinin önemli örnekleri olarak, MÖ 488 yılında, Atina Akropolü için önerilen Zafer anıtı, Floransa Vaftizhanesi ve Katedrali için açılan yarışmalarda Lorenzo Ghiberti ve Filippo Brunelleschi arasındaki rekabet detaylarıyla yazılmıştır (De Haan, Haagsma, Sharp ve Frampton, 1988). 1665'te yine bir yarışma ile elde edilen Louvre ve 1717'deki yarışma ile elde edilen Roma'daki İspanyol Merdivenleri de tasarım alanındaki rekabetin en bilinen anıtlarındandır (Eraydın ve Arslan, 2021:157).

Günümüzde, yasal/yönetimsel olarak kurumsallaşan, mimarlık, planlama, kentsel tasarım, mühendislik ve benzeri tasarım hizmetlerinin alımı olarak uygulanan proje/tasarım yarışmaları;¹¹ ulusal, bölgesel, uluslararası olarak açık, davetli veya ön seçimli olarak parsel ölçeğinden, kentsel ölçeğe kadar farklı boyutlarda düzenlenebilmektedir. Temel yaklaşım, aynı takvimsel süreç içinde, aynı tematik/programatik/disiplinsel yapı çerçevesinde, sorunsallaştırılan aynı alan üzerine, farklı bakış açıları, yaklaşımlar arasından, farklı disiplinsel yapıya sahip jüri üzerinden seçkiye dayalı, fikir projesi elde etmektir.

Yer üzerinde bir karar alırken, yarışma yolu ile proje alternatiflerini değerlendirerek, uygun önermeyi seçme yöntemi olan tasarım yarışmaları önemlidir. Alexander'a (1977) göre tasarım yarışmaları mükemmeli elde etmenin benzersiz bir yoludur. Bu anlamda yarışmalar, disiplinlerin hem teorik hem pratik çerçevesini zenginleştiren ve disiplinler içi/arası söylemsel pratiklerin üretilebilmesini sağlayan, önemli araçlardır. Lipstadt (1989), tasarım yarışmalarını deneysel yaklaşımlar olarak algılamaktadır. Kreiner (2010:443), yeni fikirlerin keşfi için yapılan yatırımlar olarak değerlendirmektedir. Yarışmalar, meslek ortamını geliştirme ve dönüştürme potansiyeline sahip yaratıcı alanlardır.

¹¹ Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliğinde proje yarışmalarının hedefi “ kamu yararı gözetmek üzere; ait olduğu konu özelinde, kültür, sanat, bilim ve çevre değerlerinin rekabet yoluyla geliştirilmesine, çok sayıda seçenektan en ekonomik, en işlevsel ve yenilikçi çözümlerin seçilmesine, müelliflerin saptanmasına ve güzel sanatların teşvikine, yönetmelik kapsamına giren mesleklerin gelişmesine, etik değerlerin yerleşmesine, uluslararası rekabet gücü kazanmalarına uygun ortamı sağlamak” olmak üzere tanımlanmıştır. (URL-3).

Tasarım yarışmaları, ideal bir tasarım süreci, ideal bir seçim ve ideal bir değerlendirme aracı kurgulama yoluyla, süre giden geleneksel tasarım pratiğine alternatif bir tasarım ortamı sunarlar. Yarışmalar, pratikte, en uygun projenin elde edilmesi gibi pragmatik amaçlı araştırmaları da, temelde tasarımcılara, mekân üretimi üzerine söz söyleme, deney yapma, deneyim kazanma, kendini sınama ve yenileme olanağı sağlayan platformlardır. Yarışmalar, mesleği uygulamanın, iş alma ve iş vermenin bir yöntemi olmanın ötesinde, tasarımı yaşama ve yaşatma fırsatlarıdır (Sayar, 2004: 29).

Genellikle yeni bir yapı ya da günün şartlarına cevap veremeyen yapısal ve kentsel alanlarda (ağırlıklı olarak kamusal alanlarda) dönüşüm ihtiyacının duyulması ile başlayan çözüm arayışı süreci, bir hizmet/ürün alımı türü olarak, mimari ve/veya kentsel tasarım proje yarışma yönteminin seçimiyle başlar. Süreç, mevzuat çerçevesinde oluşturulan asli jüri¹², danışman jüri ve raportörler üzerinden, sorunsallaştırılan yapıya/alana/dokuya dair beklentileri, gereksinimleri içeren şartname-ihtiyaç programı ile yarışmanın yer ve çerçevesinin belirlenmesi sonrası, basın-medya üzerinden duyurulması ile devam eder. Bu aşamadan sonra sürece, yarışmanın ana özneleri olan katılımcılar (ekipler halinde; mimar, kent planı, peyzaj mimarı, gerektiğinde mühendislikler yanında çevre, psikoloji, sosyoloji, ekoloji, hukuk gibi farklı disiplinlerden gelen uzmanlardan da katkılar alarak, sorunsallaştırılan “yer” dair; araştırmalar, analizler, kurgular, senaryolar üzerinden konsept tasarımlar olarak) önermeleriyle dahil olurlar. Mutlak geçerli tek bir çözüm olmayacağı için, tasarımcı öznelerden (katılımcılardan) beklenen; “yer”, “sorunsalları” ve “olasılıkları” üzerine, bağlamsal çözüm önerilerinin örtüşmesinin sağlanabilmesi anlamında; anlamlı, kabul edilebilir bakış açılarını yansıtan önermeler ortaya koymalarıdır. Mimarlık yarışmalarının sonuçları spekülasyonlara açıktır; farklı jüri yapılanmaları, farklı değerlendirme ölçütleri oluşturabilir, bu oluşum, her yarışma için değişkendir.

Gelişmiş toplumlarda, özellikle kente dair açık/kapalı kamusal alanlar üzerine karar almalar, yukarıda kısaca serimlenmeye çalışılan, bütününe bakıldığında özneler arasılığı /

¹² Jüri seçimine ilişkin esaslar Madde 18 — Jüri heyeti, asli, yedek ve danışman üyeler ile raportörler ve raportör yardımcılardan kurulur. Asli, yedek ve danışman jüri üyelerinin, ihtisas alanlarında yarışma konusu işlerle ilgili bulunması ve bu kimselerin mesleklerinde seçkin kişiler olması şarttır. Ortakçıl yarışmaların jüri teşkilinde, meslek disiplinlerinin yarışmadaki ağırlığına uygun bir dağılım sağlanmalıdır. Jüri üyeleri (asli, yedek, danışman), raportörler ve raportör yardımcıları (teknik ressam, daktilo ve benzeri) yarışmayı açan idare tarafından seçilir. Asli jüri üyelerinin; beş (5) kişilik jürilerde en az biri, yedi (7) kişilik jürilerde en az ikisi, yedek jüri üyelerinin ise en az biri Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin ilgili meslek odasından istenecek iki katı aday listesinden idarelerce seçilerek atanır. Fikir ve güzel sanat eseri yarışmalarında jüri oluşumu özel koşullara göre idarelerce belirlenir (URL-3).

disiplinlerarasılığı barındıran yarışma dolayımında yapılmaktadır. Yarışma ile diğer proje elde etme yöntemleri arasında en önemli farklar; şeffaflığı, demokrasiyi talep etmesi, farklı yaklaşımlar/yorumlar, kısaca seçim için seçenekler sunması ve seçimi de (özellikle kamusal alanlarda kente dair karar almalarda) farklı disiplinlerden oluşturulan deneyimli jüriler üzerinden yapmasıdır. Bütünsel olarak bu süreç, varlığı ile zaten biricik/fenomen olan “yer”e dair bir anomali, sıra dışı bir enerji birikimidir, elbette sürecin kendisi de bir “olay/fenomen”dir.

Mimari proje yarışmaları ile kentsel tasarım yarışmalarının elde edilecek projenin kapsam ve özelliklerine yansıyan farkları vardır. Kentsel tasarım yarışmalarını mimari tasarım yarışmalarından ayıran en belirgin özellik, proje alanı tanımıdır. Mimari yarışmaların hemen tamamında, verilen mimari programın yarışmada belirlenen arazi sınırları içinde çözümü beklenir. Kentsel tasarım yarışmalarında da proje alanı sınırı vardır, ama önerilen projelerin, üst ölçeklerle bağlantılı olarak mekânsal çözümler getirmesi beklenir. Kentsel tasarım yarışmalarında, bir binanın işleme/işlenmesi problemi üstüne, bir kentsel mekânın işleme/işlenmesi problemi eklenmektedir. Dolayısıyla, her biri farklı problemler barındıran, farklı ölçeklerde, ama birbiriyle ilişkili mekânsal problemler bütünüyle karşı karşıya olunmaktadır. Ayrıca, çoğu kentsel tasarım yarışmasında, proje alanı tanımına ek olarak, daha geniş ölçekte projenin yakın çevresini içine alan etki alanı sınırı verilip, bu çerçevede de çözüm önerileri beklenmektedir. Böylece, mimari tasarım yarışmalarında sadece yapı adası olan düşünme sınırları, kentsel tasarım yarışmalarında iyice büyüyerek daha kapsamlı ve karmaşık bir hale dönüşmektedir. Bu iki tip yarışma biçimini ayıran diğer bir önemli özellik de yarışmaya açılan alanın mülkiyeti konusunun ele alınışıdır. Mimari projelerde proje alanının mülkiyeti problemi hemen hiç olmamaktadır. Oysa kentsel tasarım yarışmalarının bir kısmında yarışmacılardan, varolan mülkiyet yapısı ve aktörlere dair problemlere çözüm önerileri üretmeleri, gerekirse (örneğin konut dokusunun ve parçalı mülkiyetin yoğun olduğu alanlarda) mülkiyet dönüşümü ve buna uygun finansman modelleri önermeleri beklenmektedir. Birçok kentsel tasarım yarışmasında ayrıca proje alanının büyüklüğüyle ilişkili olarak, projenin etaplanması konusunun da düşünülmesi beklenmektedir. Bu bağlamda, mekânsal problemlerin yanı sıra, sosyo-ekonomik süreçler de önem kazanmaktadır. Mimari arsa-yapı-aktör (veya bir yapılar kompleksi) problematiği de kentsel tasarım yarışmalarında “kentsel mekân yapılar- aktörler” problematiğine dönüşmekte, mekanla eşdeğer olarak zaman da problemler kurgusunda yerini almaktadır. Bir diğer fark, projelerin jüri tarafından değerlendirilmesi açısından bakıldığında göze

çarpılmaktadır. Mimari tasarım yarışmalarında, fonksiyonel işleyişinin yanı sıra bir temsil biçimi olarak, kütlelerin biçimsel özgünlükleri de önem taşımakta hatta birçok mimari yarışmada, jüri değerlendirmesinde, “form” kaygısının öne çıktığı gözlenmektedir. Oysa kentsel tasarım yarışmalarında, karmaşık problemler bütününe dair tutarlı çözümler getirmek ve işleyen mekanlar önermek, biçimlenmeye göre daha öncelik taşır. Kentsel tasarım projeleri, mimari projelere göre daha fazla disiplinler arası çalışmaya gereksinim duyan, hatta onu zorunlu kılan bir alanı tarif ederler.

2.4. Bölüm Değerlendirmesi

Gadamer’ in kült kitabı “Truth and Method” un sağladığı açılımlardan yararlanılarak yapılacak bir hakikat sorgulaması, bilginin özneler arası, bağlam bağımlı ve konvansiyonel¹³ ve kolektif olduğu düşüncesine götürmektedir. Bağlam belirlemek bir mutabakatı öngörür. İlke olarak mutlak bir gerçeklikten söz edilemeyeceğine ve insan zihni de bir tabula rasa olmadığına göre hem ispatlanabilir olduğu sanılan hem de göreliliği olduğu düşünülen her tür bilgi konvansiyonlarla geçerlilik kazanmaktadır. Konvansiyonların belirleyicilik düzeyi özneler arası etkileşime bağlıdır ve bu her farklı bağlam için tartışılabilir. Buna göre;

kesinliğin dayandığı tek zemin, öznenin görüşü olduğu için, hakikate götüren asal yol tartışmadır. Hakikat insan yapımıdır, insan akli en üstün otoritedir, insan insani gerçekliğin düzenleyici gücü olarak kendine yeterlidir; gerçekliğin kendisi, insanın –iyi ya da kötü– iradesine göre yapılmaya, bozulmaya, yeniden yapılmaya hazır ve esnekler (Bauman, 1996: 48).

Günümüzde bilgi üzerine düşünen kimsenin, kesinlik, mutlaklık, gibi nesneden kaynaklandığı düşünülen kavramları sorgularken; önyargı, bakış açısı, yorum gibi bilgiyi üreten özneye doğrudan bağlantılı kavramlarla hesaplaşması gerekmektedir. İnsanın nesnel dünyaya müdahale etme ihtimali, temsil edenler üzerinden oluşmaktadır. Ancak temsil kavramının temelde anlamlandırma işi olduğunun farkına varılmasının tarihi çok eski değildir. Bilgi üretimi de hem yerine geçme hem de yeniden oluşturma ve anlamlandırma olarak bir tür temsildir. Bu bağlamda bilginin çıkış noktası olarak fenomenin ve deneyimin, kavramla ya da oluşmuş bilgiyle ilişkisi, temsil üzerinden sorgulanmalıdır (Alp, 2013: 58). Kısaca bilimde yaşanan devrimsel kırılma ile birlikte 17. Yüzyılda başlayan yaklaşımla, özne ve nesneyi ayrı ayrı değerlendiren bu bağlamda özneyi “var olan” olarak

¹³ Konvansiyonel Karar almada bir araya gelmeyi, toplanmayı, uyumu gösteren, üzerinde uzlaşımın olduğu "bildiklik" ve "aşinalık" olan geleneksel tutum, söylem, söz, yaklaşım, fikir, uygulama.

tanımlamayan, evrensel gören düşünce biçiminin, günümüz anlayışıyla bilgi üretimi konusunda yetersiz kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle insan yaşamına dair bilginin genel geçerlik niteliği, sosyal, kültürel, tarihsel oluşun getirdiği çoklu ve katmanlı bağlamsal özgül yapı göz önüne alındığında, aydınlanmanın yaklaşımı daha da tartışmalı bir hal alır. İnsanın edimlerine dayanan bu alanların fenomenleri, doğal olaylarla karşılaştırıldığında, tekil özellik gösterirler. Dolayısıyla, doğa bilimlerinde olduğu gibi, genelleştirilip, kanunlarla tanımlanıp açıklanamazlar. Bu nedenle, insanı, yaşam dünyası ile bütün olarak ele alan bilgi alanlarının, açıklama değil anlama amaçlı hareket etmesi gerektiği söylenebilir. Günümüz anlayışıyla, kültürel, dilsel, tarihsel ve sosyal yapıların barındırdığı katmanlı çok anlamlılık, disiplinler arası, özneler arası bir yorumlama / hermeneutik edimini gerekli kılmaktadır.

Hermeneutik edimini kavramlarla söyleyecek olursak; birey her türlü okumalarında, mutlaka bir ön-yargıyla yaklaşır. Önyargı, bireyin geleneğinden, tarihselliğinden gelen bir mirastır ve onunla mesafelenemez. Dolayısıyla okumaları/yorumları önyargılar barındırır, bu anlamda nesnellik iddiasında bulunulması yanlış olabilir. Ancak, aynı okumaların farklı insanların farklı okumalarıyla çarpışması, okumalara/yorumlamalara meşruiyet kazandırır. Bu da Gadamer'in hermeneutiğidir, kısaca," belki öteki haklıdır, bu bir ihtimaldir, olabilir önemli olan o ihtimalin bilincinde olmaktır" olarak tariflenebilir. Bu şekilde özetlenebilen kuramsal temel yaklaşım olarak, bilginin üretilebilmesinin ön şartı kabul edilen anlamaya anlamlandırmaya dolayısıyla bağlama, fenomenolojiye dayanan hermeneutik/yorumbilim üzerinden yarışmalarda yaşanan süreçler üzerine okumalar aşağıda serimlenmiştir.

Kentin parçası olan, genelde kamusal bir alanın, günün gereksinimlerine cevap veremeyen kentsel alanların, değişim dönüşüm ihtiyacı (ki ihtiyaçları belirlemek bile, yorumlama / hermeneutik olarak kabul edilebilir) üzerine, çözüm arayışında yöntem olarak, kentsel tasarım yarışması açılması kararı verilmesi ile süreç başlar. Yönetmelikler çerçevesinde, disiplinler arası (genelde kent planlama, mimarlık, peyzaj olarak) yapıda oluşturulan, danışman ve asli jüri, yarışmanın başlangıcından itibaren, var olan olarak kendilerini var eden, kültürel yapılarından, geleneklerinden, dünya görüşlerinden, bilgi ve deneyim stoklarından, eğitimini aldıkları disiplinlerinden gelen önyargıları ve ön anlamaları ile, bir fenomen olan yarışmanın odaklandığı alanı anlamak amaçlı, yakınlaşmaya başlamışlardır. Bu, Heidegger'in hermeneutik döngü olarak tanımladığı ön anlamlandırma/fenomenoloji sürecinin başlangıcıdır.

Yarışmayı açan kurumu temsilen danışman jüri ve asli jüri, yarışma açılması düşünülen alanı, anlama, anlamlandırma (bundan sonraki adımlarını/kararlarını önceleyen ve temellendiren bir edimdir), sorunlarını belirleme amaçlı, öznel arası ve disiplinler arası bir dizi toplantı yapar. Uzlaşılar üzerinden, yarışmaya konu olan alana dair sorunları belirler. Bu fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda, isteklerini, kriterlerini ve beklentilerini, ihtiyaç programı ve şartname olarak oluşturur. Ortaya konan yaklaşım kriterleri, Jüri'nin hakikati/doğrusu olarak, bağlamın önceliklerini, dolayısıyla biçimlenmesini önceleyen hermeneutik bir edimdir. Tasarım yarışmaları bir yöntemdir ancak jürilerinin yukarıda serimlenen yaklaşımları yöntemsel değil fenomenolojik hermeneutiktir. Tüm jürilerin kullanabileceği standart bir yorumlama/değerlendirme kriteri yoktur. Kriterler her yarışmada, her bağlamda yeniden kurgulanır.

Heidegger'in bakış açısıyla, nesnelere iş görmek, hermeneutik bir faaliyettir, o nesne, bir varolan tarafından yorumlanmaktadır. Bu yaklaşımla, varolanlar arası, (elbette öznelarası/disiplinlerarası) olarak tariflenebilecek jürinin; sorunu tanımlaması, ihtiyaç programını oluşturması, müdahale edilmesi düşünülen alanın sınırlarını belirlemesi, alana dair beklentilerini, istenenleri ortaya koyması, aslında jürinin yorumlaması olarak, Heidegger'in fenomenolojik hermeneutik kavramının karşılığı olarak kabul edilebilir. Bu yorumlama da özgüldür başka bir jüri, ya da aynı jüri başka bir zaman aralığında, bambaşka kriterler ortaya koyabilir. Süreç, tekil (konu/şey) olarak nesneleştirilen ve bilinçte anlamlandırılan fenomenin, "biricikliğinde kentsel tasarım yarışması", olarak duyurulması ile katılımcıları içine alan boyuta gelir.

İlan edilen ihtiyaç programı ve tanımlanan alan çerçevesinde, kentsel tasarım üzerine söz söyleme, kendini gösterme/sınama ve benzeri güdümlü katılımcılar, aynı jüri gibi, sahip oldukları ön anlamaları, ön yargılı bakış açıları, deneyim ve hazır bilgi stokları temelli, hermeneutik döngüye dayalı özne yaklaşımları ile söz konusu yarışma alanına odaklanmaya başlarlar. Ayrıca, aynı zamanda, her bir katılımcı ekibin kendi içinde, refleksif ve öznelarası, disiplinlerarası uzlaşımlar da başlamıştır.

Süreç, kente dair sorunsallaştırılanların (ulaşım-doku-güvenlikten, tarihselliğine, demografik yapıdan, sosyal, kültürel özelliklere kadar biricik olan yarışma alanı üzerine, özgülü ifade edecek bağlamsal özelliklerin), kısaca öznelarası ve disiplinlerarası okumaların sorgulanması, anlamlandırılması amaçlı tartışılması ile ekip içi uzlaşım

dayanan bir çözüm üretimi aşamasına gelir. Heidegger in deyişiyle “öyle gibi” noktasına taşınır. Bu durum, şey’e “yakınlaşma, anlamaya çalışma, sorunsallaştırılan alanı, anlamlandırarak bir şey olarak kavramaktır. Bu durum her bir bireyin geçmişine dayanan, ön yargılarının, deneyim stoklarının ve hazır bilgi stoklarının, karşılıklı olarak hem özneler arası hem de disiplinler arası çarpışması ile uzlaşılardan üzerinden yaklaşım/yorum geliştirilmesidir. Bu yaklaşımın/yorumun ortaya koyduğu, “gelecekteki eylemin dramatik bir provası” olan tasarım, sorunsallaştırılan fenomene (yarışmaya konu olan alan üzerine) insan dünyasının doğasına uyumlu meşru bir müdahaledir. Bu müdahale, öngörülü ve planlı olarak, senaryolar/kurgular üzerinden, kendi içinde tutarlı ve bitirilmiş olarak hayal edilmesidir, son tahlilde fenomenolojik hermeneutik bir faaliyettir.

Birbirlerinden bağımsız olarak aynı durumdaki farklı katılımcı ekipler de aynı süreci yaşamaktadırlar. Bu noktadan sonraki aşama; onlarca farklı katılımcı ekip tarafından ayrı ayrı oluşturulan “öyle gibiler” olarak da tanımlanabilecek önermelerin/yorumlamaların, jüriye sunulması amaçlı, gönderilmesi aşamasıdır.

Sürecin bu aşaması, öneri yorumlamaların dikotomik olarak indirgenmesi ve karar aşamasıdır. Jüri, katılımcılardan gelen bağlama dair tasarı önermeleri; alan kullanımları, sosyal, kültürel, tarihsel morfolojik, ulaşım ve benzeri yaklaşımları üzerinden, ihtiyaçlara/sorunlara dair getirdikleri çözümleri, sorgular. Bunun yanında, imalat olarak ekonomik yükünü, etaplama potansiyelini ve müdahalenin kente olası etkilerini ve benzeri, ‘yer’ e dair önermelerde alınan kararları, önceden uzlaşarak belirlediği kriterler çerçevesinde, özneler arası ve disiplinler arası tartışır ve değerlendirir. Önermelerin benzeşmesi ve bunun jüri raporlarına yansıyan ortak dille ifade edilmesi, değerlendirme işleminin bir zemine dayandığına işaret eder. Jüri kendi içinde oylama ile bağlamsallığında en doğru olduğuna inanılan önermeyi/kentsel tasarımı, uygulanmak üzere seçer.

Her bina, kent ya da kentsel alan gibi, jüriler de katılımcılar da dolayısıyla yarışmalar da biriciktir, özgüldür. Önermeler arası çarpışmalar üzerinden, aslında Jüri’nin seçimi değerlendirme anlamlandırma ve yorumlama olarak kendini tanımlamadır. Bu nokta, kentsel tasarım yarışma sürecinin tamamlanma aşamasıdır, sürecin geldiği bu noktadan sonrası, bu tezin sorunsal ana konusudur.

Bu tezin sorunsalı, buradan daha ileri gidilmesi, öneri/tasarıların bütün olarak görülmesi ve biricikliği ile sorgulanan (kentsel tasarım olarak) alanın üzerindeki yoğun düşünsel birikimin değerlendirilmesi gerektiğidir. Kentsel tasarım bilgisinin hacimlenmesi, yarışma gibi zeminleri araçsallaştırarak, disiplinler arası düşünsel deneyimlerin, birikimlerin, sürekli ve gidimli üst üste konması ile mümkün görünmektedir.

Mimarlık ve özellikle kentsel tasarım yarışmaları ile oluşan, yukarıda sözü edilen “yer” deki sıra dışı enerji birikimi, taşıdığı potansiyeller düşünüldüğünde, ne yazık ki olması gereken praksisten¹⁴ yoksun, yeterince sorgulanmadan tüketilmektedir. Yarışmaların pratikte, en uygun projenin elde edilmesi gibi pragmatik bir amacı olduğu düşünülse de her zaman bundan daha önemli bir işlevi olmuştur. Arka planda onlarca meslek insanı ekipler halinde (mimar-kent planı-peyzaj mimarı-akademisyen) aylarca çalışmış, düşünmüş, araştırmış, kararlar, öngörüler, kurgular, senaryolar barındıran yorumları içeren önermeler üretmiş, çok özel-biricik bir “yer” de sıra dışı bir birikim oluşmuştur. Bu birikim, aynı “yer” e dair farklı yaklaşımları, farklı sorunsallaştırılanları, farklı öncelikleri, farklı çözümleri, farklı öngörülerini barındıran önerme zenginliğidir. Bu farklı bakış açılarının zenginliği, ortak noktalar üzerinden, öncelikleri, sorunları, olasılıkları ortaya koyan yaklaşımların belirlenmesini sağlayacak veri analizlerine olanak sağlaması, alanın anlamlandırılmasında önermeler arası ortak aklı, gerekçeli olarak ortaya koyabilecek ve bilgiye dönüştürecek potansiyeller barındıran bir birikim olmasıdır. Bu çalışmanın odağına aldığı, yeterince değerlendirilmeyen bu sıra dışı bilgi birikimidir. Bu bilginin, hem kentsel tasarım yarışması üzerinden “yer” in ve seçilenin sorgulanmasına, tartışılmasına, geliştirilmesine, yönlendirilmesine hem de gelecekteki çalışmalara ışık tutması açısından, düşünsel zeminin hacimlenmesine olanak sağlaması açısından değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede tezin yaklaşımı; bu özel birikimin içinde barındırdığı, “yer” e dair, ortak aklın ürettiği “yer” in mimarlık bilgisinin yarışmalar zemini üzerinden gerekçelendirilerek ortaya çıkarılabileceğidir. “Nasıl” in sorgulanmasında özne dolayımı üzerinden yöntem ve bakış açısı geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu çerçevede tezde, bilgi ve mimarlık bilgisi üretimindeki yaklaşımlar tartışılarak, yarışmaları bağlam ve özne dolayımı belirleyiciliği üzerinden anlamak için anlamlandırmanın ve kavramsallaştırmanın olanakları araştırılmaya çalışılmaktadır.

¹⁴ *Praksis*- eyleme biçimi etik ve yerleşik kurallar olarak kullanılmıştır

3. GÖMÜLÜ TEORİ

Herhangi bir kuramsal çerçeve kaygısı olmaksızın sistematik olarak toplanan verilerden teoriyi keşfetmek amaçlı Gömülü Teori, iki Amerikalı sosyolog; Barney Glaser (1930-2022) ve Anselm Strauss (1916-1996) tarafından geliştirilen bir araştırma metodolojisidir. Temelleri pragmatizm ve sembolik etkileşimciliğe dayanan Gömülü Teori bakış açısından, veriler, olayın içinde yerleşiktir. Verilerin toplanması ve analizi sürecinin her aşamasında teori geliştirilir. Araştırma sürecinde veri toplama, verilerin analizi ve ortaya çıkarılmak istenen teori birbirleriyle yakın bir ilişki içerisindedir ve bu ilişki “Gömülü Teori” nin temelini oluşturur (Strauss ve Corbin, 1998: 3, 12).

Strauss ve Corbin’e (1998) göre; “var olan bir teoriyi detaylandırmak ya da genişletmek amacı güdülmeyeceği sürece” araştırmaya ön kabuller ve ön yargılar oluşturabilecek herhangi bir teoriyle başlanmaz. Bunun yerine, araştırmacı, bir çalışma alanı belirleyerek, teorinin, alandan topladığı verilerden doğmasına izin verir. Bu şekilde, araştırmacı, verilerden yola çıkarak sıra dışı esnek bir yöntemin izini sürmektedir. Araştırmada amaç, belirlenen konuya ilişkin bir teoriyi test etmek değil de yeni bir teori üretme hedefine ulaşmak olduğundan “Gömülü Teori”, alandan elde edilen verilerin soyutlanmasına ilişkin oldukça sistematik ve ayrıntılı bir süreçtir. Veri toplama ve analizi aynı süreç basamağında yer almakta ve araştırmacıya esnek bir araştırma tasarımı olanağı da sunmaktadır (Gençoğlu, 2014: 686).

Bu araştırma metodolojisine ‘gömülü’ (grounded) adı verilmesinin sebebi bu yöntemle tasarlanmış ve yürütülmüş bir araştırmanın, araştırma sürecinde ‘sistematik’ olarak toplanmış ve analiz edilmiş verilere dayanıyor olmasıdır. Gömülü Teori ’ye göre bilgi durağan değildir ve sürekli olarak ortaya çıkar ve dönüşür; bu değişim ve dönüşüm gözlemciler ve katılımcılar tarafından sürekli olarak yorumlanır. Gömülü Teori, bilginin sürekli değiştiği ve dönüştüğü varsayımından hareket eder ve değişimin, dönüşümün algılanış, anlamlandırılış biçimi, araştırmacı tarafından saptanmaya çalışılır. Teori, anlam ve eylemler arasındaki ilişkilere odaklanır. Anlamın her zaman deneyim ve duygularla bir arada ve gömülü halde olduğunu kabul eder.

3.1. Yapılandırmacı Gömülü Teori

Gömülü Teorinin ikinci jenerasyon kuramcılarının önemli isimlerinden olan Kathy Charmaz, “Yapılandırmacı Gömülü Teori” yaklaşımını sistematik versiyonundan (Strauss ve Glaser) ayırır. Charmaz’a göre; Glaser ve Strauss’un Gömülü Teori adına yaptıkları en önemli zayıflık, Gömülü Teori’yi pozitivist, objektivist bir temele dayandırmalarıdır¹⁵, bu pozitivist damar, Gömülü Teori’nin sadece bir bölümünü oluşturur (Charmaz ve Bryant, 2007: 33- 34; Charmaz, 2000: 510). Charmaz’ın (2000) eleştirilerine ve uygulamalarına dayanan bu yaklaşım, Gömülü Teori metodolojisini kullanan araştırmalar üzerinde derin bir etki yaratmıştır.

Charmaz, “Gömülü Teori” yi şu şekilde tanımlar: Gömülü Teori, sistematik ama esnek, nitel veri analizi ve üretimi için rehber niteliği taşır ve verilerin kendilerinde gömülü olan teorileri inşa etmeye yarar (Charmaz, 2006:2). Bu bağlamda, veriler, gerçekliğe açılan birer pencere değildir; çünkü gerçeklik, kültürel, yapısal, vb. bağlamda keşfedilir. Gözlemci, gözlenenden ayrı olmak yerine onun bir parçasıdır. Charmaz ’da (2006) “Yapılandırmacı Gömülü Teori”, yorumlayıcı yaklaşımla esnek çalışmalar ve araştırmacıların gözlemlerine dayanan bir teori olarak sunulur. Charmaz (2006), gözlemlere, değerlere, inançlara, duygulara, varsayımlara, bireylerin fikirlerine ve araştırma metodlarına daha çok önem veren zengin bilgi toplama yöntemleri, bilgi kodlama, hafızaya alma ve kuramsal örnekleme kullanır. “Aktif kodlama” yı hayatı yeniden ifade etme (recasting life) gibi isim fiil temelli bir kalıpla savunur. Charmaz (2005) için bir Gömülü Teori süreci, içindeki araştırmacının rolünü küçültmez. Araştırmacı, süreç içinde bilgileri sorgulayarak, kişisel değerleri, deneyim ve öncelikleri geliştirerek kararlarını alır. Charmaz’a göre, gömülü teorisyenlerinin geliştirdiği sonuç, tavsiyesel, yarım kalmış ve sonuçlanmamıştır (Akt. Creswel, 2007: 64-66).

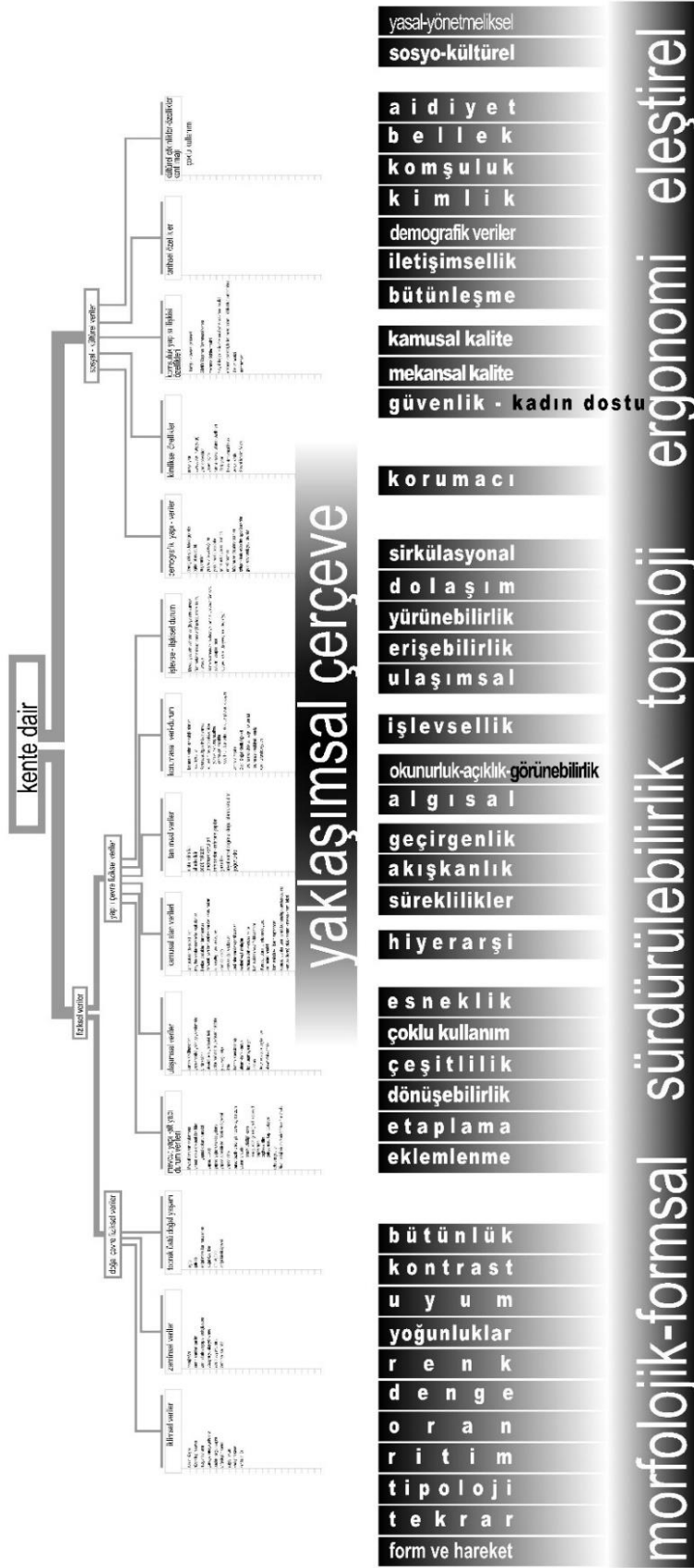
Charmaz’a göre, “Yapılandırmacı Gömülü Teori” deneysel dünyada ilk elden bilgi toplamanın bir yöntemidir ve bu duruşu ile postmodernizm ile pozitivism arasında bir yer tutar (Charmaz, 2000: 510). Ona göre, “Yapılandırmacı Gömülü Teori”, Glaser ve Strauss’un

¹⁵ Strauss ve Corbin (1990-1998)’in önerdiği sistematik ve analitik yöntemde, araştırmacılar, sistemli olarak süreci, olayları veya konu üzerindeki etkileşimi açıklayan bir teori araştırırlar. Strauss ve Corbin’in geliştirdiği bu metod; kategorilerin nasıl tanımlanacağını ve kategoriler arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağını gösteren, sosyal dünyanın düzenliliklerini anlamaya yönelik bir araç olan teorinin keşfine yönelik, bütünlüklü ve sistematik bir süreçtir.

1967’de oluşturdıkları yaklaşımlarının çağdaş bir güncellemesidir. Rölâivist bir epistemolojisi vardır, bilgiyi, durumsallığında toplumun/ kültürün bir ürünü olarak görürken hem araştırmacının hem de katılımcının durduğu noktaları kabul eder.

3.2. Gömülü Teori Temel Prensipleri

Gömülü Teori her ne kadar çeşitli ekollere ayrılmış olsa da tüm ekolleri birleştiren ortak temel prensipleri bulunmaktadır. Bu prensiplere sadık kalmadan yürütülen bir araştırma, genellikle Gömülü Teori olarak kabul görmemektedir. Gömülü Teori’yi tanımlayan özellikler olarak adlandırabileceğimiz bu kriterler bir başka deyişle temel prensipler hipotezin varlığı ve literatür taraması üzerinedir. Araştırmaya başlarken açık bir araştırma sorusu ya da hipotezi yoktur (Hoda, Noble ve Marshall, 2011: 613). Veri analizi öncesinde kapsamlı bir literatür taraması yapılmaz (Glaser,1978:31). Ancak bazı Gömülü Teori araştırmacıları bağlayıcılığı olmayan literatür taramasını buna alternatif olarak önermiştir (Urquhart, 2018:30). Literatür taraması, bağımsız analizlerin geliştirilmesinden sonra yapılır (Charmaz, 2006: 6). Keşfetmek her iki yaklaşım için de çalışmanın kalbidir. Yaklaşımlar arasındaki esas farklılık, literatür bilgilerinin nasıl kullanılacağıyla ilgilidir. Glaser’e göre en önemli yanlış, teoriyi oluşturma aşamasında, araştırılan konuya ilişkin literatürün okunmasıdır, bu durum çalışmayı etkileyebilir ve gerçek yönünden saptırabilir (Glaser 1998’den akt. Heath ve Cowley, 2004: 143). Strauss’a göre ise hem araştırmacının geçmiş deneyimleri hem de literatürün okunması teorik yaklaşımı derinleştirebilir (Strauss 1987’den akt. Heath ve Cowley, 2004: 143). Gömülü Teori’nin temel amacı teori oluşturmak olduğu için, bu metot, araştırmacının önceden ortaya konmuş çalışmalardan ya da kuramlardan etkilenmesini istemez. Bu yüzden, araştırmacıların temel olarak dikkat etmeleri gereken husus, daha belirleyici detaylı kaynak taramasını analizin ilerleyen aşamalarında yapmaları gerektiğidir. Bu bağlamda (somut örnekleme yönelmeden) temel yaklaşım olarak kentsel tasarıma yönelik yarışmalar hedeflendiğinden, yapılan ön literatür çalışmaları çerçevesinde (kaynakçada sunulan kaynaklardan alınan) olası temel verileri ve genel prensipleri belirlemek amacıyla elde edilen kodlarla oluşturulmuş ön egzersiz amaçlı şema aşağıda sunulmuştur (Şekil 3.1.).

Şekil 3.1. Ön literatür çerçevesinde olası ön kodlar

3.3. Gömülü Teoride Verinin Toplanması ve Analizi

Gömülü Teori'nin ayırt edici özelliklerinin başında verilerin toplanması ile analizinin eşzamanlı olarak yapılması zorunluluğu gelir. Bunun anlamı, belirli bir takım ilk gözlemlerle sahadan toplanan veriler analiz edilip belirli kavramsallaştırmalar yapılır. Bunun neticesinde ise, toplanan ilk veriler ve yapılan kavramsallaştırma sonucunda ikinci kez sahaya çıkılır, toplanan bu ikinci veri seti ile ilk kez toplanan veriler bütünleştirilir ve bu defa üçüncü veri seti için tekrar alana çıkılır ve bu işlem sürekli karşılıklı ilişki içerisinde sürdürülür. Bu ilişki Gömülü Teori için zorunlu bir ilişkidir. Temel açılımlı yukarıda yapılmış olan Gömülü Teori metodolojisinin daha detaylı serimlenmesi aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

Bunlar;

- 1) Sürekli karşılaştırma,
- 2) Hatırlatıcı notlar,
- 3) Teorik rnekleme,
- 4) Teorik doygunluk,
- 5) Teorik duyarlılıktır.

1) Sürekli karşılaştırma: Gömülü Teori 'de kodlama formu kullanılmakta, veri toplama sırasında araştırmacı, aldığı notları kaydetmekte; olayın sürekli karşılaştırılması yoluyla kavramları açığa çıkarma amacına ilerlemektedir. Analizin her aşaması boyunca bu karşılaştırma yapılır. Gömülü Teori 'de araştırmacı sadece ham verilerle değil, bu verilerin işaret ettiği anlamların kavramsallaştırılması üzerine çalışır. Kavramların yaratıcısı olarak anlamlar, rafine kavramlara erişmenin de ilk adımı oluşturur. Gömülü Teori 'deki araştırmalarda araştırmacı, olayın içinde var olduğuna inandığı teoriyi ortaya çıkarmak için benzer durumları, olayları, nesnelere aynı başlık altında toplayarak sınıflandırma ve kavramsal grupta gibi bir yolu izler. Buna göre Gömülü Teori yaklaşımı ile üretilmiş bir teorelin iki ana ögesi vardır. Bunlardan ilki, kavramsal kategoriler ve özellikleri, ikincisi ise kategoriler ve kategorilerin özellikleri arasında kurulan ilişkilerdir. Anlamların birbirleri ile karşılaştırılarak sınıflandırılması ile kategoriler oluşturulur. Aynı fenomen ile ilişkili anlamlar grubu kategorileri şekillendirir. Kategoriler, anlamların birbirleri ile karşılaştırılarak sınıflandırılmasıdır, temsil ettikleri anlamlardan daha üst seviyede yer alır ve daha soyuttur. Kategoriler ve kategorilerin özellikleri oluşturulurken yapılacak temel işlem, alandan elde edilen verilerin her bir parçasına ait anlamları, başka bir deyişle her bir

veri parçasının hangi anlama işaret ettiğini bularak, bunlar arasında soyutlama düzeyine göre hiyerarşik ilişkiler kurmaktır.

Gömülü Teori 'de devam eden karşılaştırmalar aracılığıyla ana temayla ilişkili olan ve onun etrafında geliştirilen fikirler ve kategoriler Gömülü Teori'nin esasını oluşturur. Bu felsefi temeller, Gömülü Teori araştırmalarında açık uçlu teorik perspektiflerin oluşturulmasına imkân tanımaktadır ve Gömülü Teori'nin temel amacı olan verilerde saklı olan bilgilerden yola çıkarak fenomenin teorik bir çerçevede açıklanabilmesinin zeminini oluşturur (Charmaz, 2015: 1610-1622). Gömülü Teori 'ye damgasını vuran karşılaştırmalar dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:

- a. Her bir kategori için geçerli olan olayları karşılaştırmak,
- b. Kategoriler ve özelliklerini bütünleştirmek,
- c. Teoriyi sınırlamak,
- d. Teoriyi yazmak olarak tanımlanabilir.

Glaser ve Straus (1967:139) sürekli karşılaştırma analizinin kullanılmasıyla somut ve formal teori olmak üzere iki tür teorinin oluşturulabileceğini ifade etmektedir. Creswell'e göre somut teori, soyut ve genel bir kuramdan ziyade düşük düzeyli temel bir kuram olarak değerlendirilmektedir. Formal teori ise daha soyut nitelikte olup daha geniş alandaki disiplinlere ve problemlere uygulanabilir mahiyette genel sorunlara karşı kuramsal yaklaşımlar sağlar (Straus ve Corbin, 1998, akt. Çelik ve Ekşi, 2015:24).

2) Hatırlatıcı notlar: Gömülü Teori'nin bir diğer kriteri ise hatırlatıcı notların tutulması gerektiğidir. Bu notların tutulmasının araştırmaya katkısı, belirli kod ve kavramlarla ne anlatılmak istenildiği üzerine düşüncelerin kaydedilmesini sağlamalarıdır (Bryman, 2012: 573). Ayrıca, araştırmanın başından itibaren kuramsal fikirlerin bir taslağını yapıp daha somut ve planlı bir kuram gelişimi çizgisinde ilerlemeyi sağlayabilmek mümkün olmaktadır (Glaser ve Strauss, 1967:55). Araştırma boyunca kategorilere ilişkin notlar yazılır, kategorilerin özellikleri belirtilir, kategoriler arası ilişkiler tanımlanır ve benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkarılır.

3) Teorik örnekleme: Teorik örnekleme, Gömülü Teori oluşturmada kullanılan önemli bir süreçtir. Bu süreç, Glaser ve Strauss tarafından kısaca şu şekilde tanımlanmıştır: araştırmacı

veri toplama, kodlama ve analiz sürecini birlikte yürütürken, bir sonraki aşamada hangi verilerin nereden, ne kadar, nasıl toplanacağına karar verme aşamasıdır (Glaser ve Strauss, 1967: 45; Glaser, 1978: 36). Kısaca teorik örnekleme süreci, araştırılan alana dair verinin toplanması sürecidir.

Araştırmacı, teoriyi ortaya çıkarmak amacıyla veriye nereden ulaşacağına ve hangi türden veriye erişeceğine karar verir. Bu veri toplama süreci, ortaya çıkan teori tarafından kontrol edilir. Verilerin toplanmasına yönelik ilk kararlar toplumsal bir perspektif ve bir genel konuya da sorun alanı üzerine dayanır. Gömülü Teori'nin temel felsefesine uygun biçimde diğer araştırma tasarımlarından farklı olarak veri toplamada teorik bir çerçeveye bağlılık yoktur. Böylelikle araştırmacı veriden kurama dayanmayan ama ortaya çıkan teorik formülasyonla kavramsallaşmaya ulaşabilir.

Charmaz'a göre veri toplamanın ilk aşaması, zengin verilerin nereden toplanacağını keşfetmekle başlar. Çünkü güçlü bir Gömülü Teori oluşturmanın yolu güçlü, zengin veriler toplamaktan geçer. Zengin verilerin keşfi, iyi bir analiz için önemli bilgiler verir. Zengin verilerden kastettiği şey ise, detaylandırılmış, odaklanılmış, tam verilerdir. Onlar, aktörlerin görüşlerini, duygularını, amaçlarını, eylemlerini yansıtır (Charmaz 2006: 14). Glaser'in (2002) "*all is data*" da dediği gibi, alanda toplanan her şey teori üretimi için önemli bir veri olabilir. Gömülü Teori'de veri toplamanın pek çok yolu vardır: alan notları yazma, görüşmeler yapma, kayıtlar toplama, vs. gibi. Genelde birkaç tanesi bir arada kullanılır (Charmaz 2006: 14). Seçilen fenomenle ilgili verilerin nereden, nasıl, ne zaman toplanacağı ve onların nasıl anlamlandırılacağı veri toplamada diğer önemli noktalardır (Charmaz 2006: 15; Thonberg ve Charmaz 2012: 43).

4) Teorik doygunluk: Gömülü Teori 'de, veri toplama ve analizi süreci teorik doygunluğa ulaşıncaya kadar devam eder. Bunun anlamı, araştırmacı yeni bir kategori yeni bir örnek ortaya çıkaramadığı durumda araştırmayı sonlandırır. Aksi takdirde örneklem seçimi ve kodlama devam edecektir. Teorik doygunluk teorik örnekleme ilkesinin de temelini oluşturur. Araştırmacı yeni veri ekleyemediğini, kategorilerin özelliklerini geliştiremediğini görür bu durum teorik doygunluğa işaretler. Benzer örnekleri tekrar tekrar görmeye başladığında artık araştırmacı kategorilerin doygunluğa ulaştığından, araştırmanın tamamlandığından emin olur (Glaser ve Strauss, 1967: 61). Charmaz'a göre, veri toplamanın ne zaman sonlandırılacağı veya sonlandırmak için kriterin ne olacağı sorularına Gömülü

Teori'nin en kısa cevabı "kategorilerin doygunluğa ulaştığı zaman" dır. Artık ana kategorinin yeni özellikleri ortaya çıkarılamıyorsa ve yeni bir teorik kavrayış, anlayış geliştirilemiyorsa teorik doygunluğa ulaşılmış demektir. Doygunluğa ulaşma, birçok araştırmacının da karıştırdığı gibi, sürekli aynı olaylara şahit olmak değildir; yeni bir şeyin olmadığını görmektir.

5) Teorik duyarlılık: Glaser ve Strauss (1967: 46) tarafından, araştırmacının toplanan verilerden elde edilebilecek bir teori formüle edebilmesi için, teorik hassaslığa sahip olunması gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre araştırmacı açısından teorik hassaslığın iki önemli ayağı vardır. Bunlardan ilki, onun mizacı ve kişisel özellikleri ile ilgilidir. Diğeri ise, onun kişisel entelektüel tarihine, bilgi birikimine, araştırma için nasıl çalıştığına bağlıdır (Glaser ve Strauss,1967: 46). Teorik hassaslık, sadece araştırmacının kendi alanıyla sınırla kalmayıp, örneğin psikoloji, halk sağlığı, ekonomi gibi alanlardaki bilgi birikimi ile üst seviyeye taşınabilir (Glaser, 1978: 3). Corbin ve Strauss'un tanımına göre (1990: 41) teorik hassasiyet, araştırmacının kişisel özelliklerini yani verileri anlamlandırabilme yeteneğini ifade eder. Araştırmacının daha önce okudukları, tecrübeleri, alanla uygunluğu, vs. hassasiyetlik derecesini etkiler. Ayrıca hassasiyetlik, araştırma sürecinde de geliştirilebilir. Kısaca, teorik hassasiyet, araştırmacının kavrama becerisine, verileri nasıl anlamlandırdığına, anlama kapasitesine, araştırmayla ilgili olan verileri ilgili olmayanlardan ayırabilme becerisine bağlıdır (Strauss ve Corbin, 1990: 41-42). Bu beceri kendisini, kategori üretmede, kategorilerin özelliklerini ortaya çıkarmada onları diğer kategorilerle ilişkilendirmede gösterir. Glaser'e göre eğer bir araştırmacı teorik duyarlılığa sahip değilse o araştırmacı Gömülü Teori yapamaz ve onu sonlandıramaz (Glaser, 1992: 27). Teorik duyarlılık, sürekli gelişmeye açık olmanın yanında önceden ortaya konulmuş görüşlere ve savlara karşı, her tür olası sonuca açık olmayı gerektirmektedir.

Strauss ve Corbin (1998), Gömülü Teori 'de araştırmacının bilim ve yaratıcılık arasındaki dengeyi kurması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Burada bilim kavramıyla kastedilen şey nesnellik ve mantıklı süreçlerin takip edilmesi gibi belli konularda bazı hatların korunması ve standartlaşmanın sağlanmasıdır. Yaratıcılık ise, araştırmacının kendi eğilimlerini, çıkarımlarını, kategorileştirmelerini herhangi bir teorik çerçeve tarafından önerilme zorunluluğu bulunmadan araştırmaya yansıtabilmesidir (Strauss ve Corbin, 1998: 13). Bu iki kavram arasında kurulacak denge, araştırmacının katı prosedürler arasında sıkışıp

kalmamasını, araştırma esnasında becerileri ve eğilimleri doğrultusunda yaratıcılığını koruyabilmesini sağlamaktadır.

3.4. Gömülü Teoride Kodlama

Kodlama Gömülü Teori'nin can damarıdır. Kodlama, her bir bölümün neyle ilgili olduğunu gösteren veri bölümlerini etiketleme işidir; kodlama verileri ayrıştırır, sıralar ve diğer veri bölümleriyle karşılaştırma yapmak için bir yol sunar. Kodlar ve araştırmacının görüşleri, veri toplama sürecindeki keşfedilecek alanlara işaret eder. Sürekli ve çok sayıda karşılaştırma yapılarak ve kodlayarak, veriler analitik biçimde ortaya konulur ve kavramlar oluşmaya başlar. Kodlar ve karşılaştırmalar, notlar olarak kaydedilir. Verileri incelemek, bunları karşılaştırmak ve not yazmak yoluyla, veriler en uygun ve kalıcı analitik kategoriler olarak ortaya çıkarılır. Kodlama, verilerdeki önemli olan her şeyin kavramsallaştırılması işlemidir (Glaser, 1978: 55). Veriler toplandıkça ortaya çıkan verilerle aynı zamanda kodlama da başlar ve kategorilendirilir (Charmaz, 2000: 515). Kodlama işlemi, verileri parçalarına ayırma, daha sonra onları sistematik bir yolla tekrar bir araya getirme işlemidir (Glaser, 1978: 55).

Başlıca kodlama türleri, ilk (açık) kodlama, aksenel kodlama ve seçici kodlamadır. Bu kodlamaların peş peşe yapılması gerekmez. Daha çok birbiriyle örtüşürler ve eşzamanlı olarak yapılırlar. Fakat kavramsal olarak birbirinden farklı işlemlerdir. İlk kodlamada sabit kodlar bulunur. Aksenel kodlamada belli başlı sabit kodları birbirine bağlamak için sözü edilen sabit kodlar kullanılır. Seçici kodlamada ise, üst soyutlama düzeyindeki merkezi kategori ayrıştırılır ve ayrıntılı olarak açıklanır (Punch, 2011:199). Kodlama, anlam üzerinden kategorileri tanımladığımız, benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflandırdığımız bir süreçtir.

Kategori oluşturmak için aşağıdaki işlemler önerilmektedir.

1. Başlangıç ilk kodlama aşamasında metin kısımlarına kod atamak,
2. Bu kodları paylaşılan/ ortak anlamlarına göre kümeler halinde sıralamak,
3. Her bir kümenin anlamını bir kategoriye dönüştürmek,
4. Yeni bir kategori ortaya çıkmayana kadar kodlama sıralamasına devam etmek.

Gömülü Teori'nin amacı veriler yoluyla yeni kavramlar ve kategoriler elde ederek belirli bir teori oluşturmak olduğu için kodlama kategorilerinin oluşturulması, kavram inşası için temel bir öneme sahiptir. Gömülü Teori içerisinde çeşitli kodlama paradigmaları mevcuttur (Glaser, 1978; Strauss, 1987, 1990; Charmaz, 2006). Kodlama konusunu Glaser, Strauss, Corbin, Charmaz, farklı terimlerle açıklamaktadırlar ancak ortaya konan yaklaşım hemen hemen aynıdır.

3.4.1. İlk kodlama

Kodlamamanın ilk aşamasıdır. Strauss bu aşamaya 'açık kodlama' (*open coding*) ismini vermektedir. Gözlem notlarının, görüşmelerin ya da elde edilen diğer belgelerin detaylı incelenmesi ile yapılır. İlk (açık) kodlama, fenomenin kimliğinin belirlenmesi, adlandırılması, kategorize edilmesi ve tanımlanması ile ilgilidir (Baş ve Akturan,2008: 74). İlk kodlama, yakın zamanda toplanmış verilerin üzerinden ilk geçişte gerçekleştirilen kodlama çeşidi olarak tanımlanmaktadır. Bu inceleme satır satır hatta kelime kelime yapılır. Amaç, verilere uygun kavramlar geliştirmektir. Fakat bu oluşan kavramlar tamamıyla geçici olmalarına rağmen, araştırmacıya birçok soru sordurtur ve bu sorular bir sonraki aşama için yardımcı olur. Araştırmacı bir sonraki kelimeye veya satıra geçtiğinde, süreç kartopu büyümesi gibi ilerler. İlk kodlama, araştırmacıya kuramsal örneklemede yardımcı olur ve ona bir yol çizmesini sağlar (Glaser,1978: 56). Strauss ve Corbin bu aşamayı, verilerin farklı parçalara ayrılması, incelenmesi, benzerliklerin ve farklılıkların karşılaştırılması, veriler hakkında soruların sorulması, kavramsallaştırılması ve kategorileştirilmesi olarak tanımlamıştır. İlk kodlama, ayrıntılı incelenen verilerdeki bir fenomenin isimlendirilmesi veya kategorileştirilmesidir (Strauss ve Corbin, 1990: 61- 62).

İlk kodlamada üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, kategorilerin özellikleri ve boyutlarıdır. Bir araştırmacı, ilk kodlama yaparken, sadece kategorileri belirlemekle kalmaz, aynı zamanda onların özelliklerini ve boyutlarını da belirler. Kategoriler ve alt kategoriler arasındaki ilişkileri anlamak bakımından bu ikisi sistematik olarak geliştirilmelidir (Strauss ve Corbin, 1990: 69). Bu sistematik geliştirme ancak; 'Bu nedir?', 'Neyi temsil eder?' gibi sorular sorarak yapılır. Benzer fenomenlere aynı etiketi verebilmek için durumlar birbirleriyle karşılaştırılır. Aksi takdirde, ortaya çok fazla etiket çıkar ve bu da kafa karışıklığına yol açar (Strauss ve Corbin,1990: 63). Kısacası bir kategori oluşturmak açık kodlamada çok önemli bir yer tutar ve kavram gruplarından oluşur. Kategoriler temsil

ettikleri kavram gruplarından daha fazla soyut bir tanımlamaya sahiptirler (Strauss ve Corbin, 1990: 67).

Charmaz ise yapılan ilk kodlamaya ‘ilk kodlama’ (*initial coding*) demektedir. Ona göre, araştırmacı kodlama aşamasına gelmişse, verilerde muhtemel teoriye ulaştıracak her türlü şeye karşı açık olmayı gerektirir. Bu ilk aşama araştırmacının ana kategoriyi tanımlayabilmesi için bir adımdır. Verileri birbirleriyle karşılaştırarak, araştırmacı, katılımcıların neyi problematik olarak gördüklerini anlayabilir ve onları analitik olarak değerlendirmeye başlar. Charmaz’a göre ilk kodlama verilere sıkı sıkıya yapışmakla olur. İlk kodlama araştırmacıyı düşünmeye teşvik eder ve böylece yeni kavramların ortaya çıkmasını sağlar. Bu yüzden ilk kodlama sırasında daha önceden var olan fikirlerle yola çıkmamak gerekir. İlk kodlar Charmaz’a göre, geçici, karşılaştırmalıdır ve verilerde gömülüdür. Geçici olmasının sebebi, olası analitik süreçleri keşfedebilmektir. Sürekli olarak, verilerle uyumlu kodların takip edilmesi gerekmektedir. Gömülü Teori’nin bir avantajı da daha çalışmanın erken safhalarında bile, veriler açısından nerede bir eksiklik, boşluk var, bunun keşfedilmesini sağlamaktır.

3.4.2. İkincil – aksenel / aksiyel kodlama

Kodlamanın ikinci aşaması olan bu bölümü, Glaser ve Strauss, 1967’de ‘kategorileri ve özelliklerini birleştirme’ (*integrating categorie and their properties*) olarak adlandırır. İlk aşamada ortaya çıkan kavramsallaştırma sürekli birbirleriyle karşılaştırıldıkça, kavramsallaştırmada bazı değişiklikler görülebilir. Teori ilerledikçe, farklı kategoriler ve onların özellikleri, sürekli karşılaştırmalı metot boyunca birbirine bağlanır (Glaser ve Staruss, 1967: 108-109).

Eksenel kodlama aslında ilk kodlamanın önemli bir parçasıdır, geliştirilenin devamı gibidir. Eksenel kodlama, paradigma modeli kullanılarak (şartlar, sonuçlar, bağlam ve etkileşim terimleriyle), bir ana kategori etrafında yoğun bir çalışmadır (Strauss, 1987:32; Strauss ve Corbin, 1990: 96). Eksenel kodlama, açık kodlamadan sonra kategorinin ve alt kategorilerin birbirleriyle karşılaştırılarak, başka bir yolla tekrar bir araya getirilmesidir (Strauss ve Corbin, 1990: 96- 97). Eksenel kodlama, elde edilen veriler üzerinden ikinci geçiş olarak tanımlanmaktadır.

Charmaz bu aşamaya ‘odak kodlama’ (*focus coding*) ismini verir. Ona göre odak kodlama, veri kalabalığını ayıklamak adına bir önceki kodlama aşamasında en sık tekrar edilen veya en önemli görülen kodları seçmektir. Bir önceki aşamada üstü örtük olan bazı durumlar bu aşamada ortaya çıkarlar ve böylece bir öncekinde tam olarak anlaşılmayan olaylar burada anlaşılabilir. Bu durumda daha önceki verilere tekrar dönülebilir. Charmaz’ın önemle üstünde durduğu bir nokta da verilerle çok yakın ve aktif olmaktır. Böylece, eylemler, etkileşimler, perspektifler ortaya çıkacaktır. Odak kodlama araştırmacıya önyargılarını kontrol etmesini sağlar. Sürekli karşılaştırma yapmak gerekmektedir (Charmaz, 2006: 57-59).

3.4.3. Hikâye akışı ve son kodlama-odaklanmış / seçici kodlama

Hikâye akışı, aksiyel kodlama ile çıkan şeyin betimlenmesine denk, seçici kodlamaya başlamayı sağlayan bir araç olarak görülür, çözümlendiğinde temel kategori haline gelir. Çözümleme yapmak, hikâye akışının betimlenmesinden bunun kavramsallaştırılmasına geçmek demektir. Hikâyenin betimleyici tarzda değil, çözümleyici tarzda anlatılmasıdır. Hikâyede anlatılanları kapsayacak soyutlukta bir kavramsal kategori bulmak demektir.

Kodlama sürecinin bu son aşamasına Glaser ve Strauss 1967’de ‘teoriyi sınırlamak’ (*delimiting the theory*) olarak tanımlar. Burada kısıtlama kelimesi ile kastedilen, teoriyi oluşturan kategorileri azaltmaktır, kategoriler ve onların özellikleri birbirleriyle karşılaştırıldıkça, farklı farklı olan birçok kategoride azalma olur. Sonra olayın mantığını açıklayacak farklılıklar kalır. Uygun olmayanlar atılır (Glaser ve Strauss, 1967: 110).

Gömülü Teori araştırmaları zaman, maliyet ve yüksek düzeydeki soyutlama nedeniyle genellikle seçici bir kodlama ile oluşturulmuş somut (substantive) bir teori ile sonlandırılmaktadır (Creswell, 2015: 61). Seçici kodlama ikincil-eksenel kodlamayla üretilen önermeler üzerine kurulur. Seçici kodlamada amaç; gelişmekte olan çözümlemeyi bütünleştirmek ve bir araya getirmektir. Geliştirilecek kuramın asli bir odağı olması gerekir. Bu, kuramın temel kategorisi olacaktır.

Temel kategorinin seçimine ilişkin son kararın, çözümlemenin erken aşamalarında verilmemesi gerekse bile potansiyel temel kategoriler, çözümlemenin en başından itibaren kaydedilmelidir. Seçici kodlama, verilerin soyut, ayrıntılandırılmış, bütünleştirilmiş ve

temellendirilmiş bir resmini ortaya çıkarmayı amaçlar. Anahtar kavramlar, temel kategori ve hikâyenin akışıdır.

Glaser (1978, akt: Polit ve Beck, 2005: 479)'e göre temel kategorinin belirlenmesinde çeşitli kriterlerin sağlanması gerekmektedir.

Bunların başlıcaları:

- Merkezde olma ve diğer kategoriler ile ilişkilendirilebilme,
- Veri içinde yoğun tekrarlanma,
- Diğer kategorilere göre daha doyurucu olma,
- Açık ve dikkat çekici bir içeriğe sahip olma,
- Diğer kategorilere göre daha öncelikli olma,
- Tam anlamı ile bir değişken olma,
- Araştırmanın önemli bir boyutu olma,
- Kuramsal kodun herhangi bir çeşidi olmadır.

Glaser 1978'de ve Charmaz 2006'da yazdıkları kitaplarında son kodlamayı 'teorik kodlama' (theoretical coding) olarak adlandırır. Gömülü Teori yönteminde teorik kodlama, değişmeyen kodların, teoride anlamlı bir bütün oluşturacak hipotezler olarak birbirleriyle nasıl ilişkili içinde olduklarını gösterir. Teorik kodlama, ikinci kodlama boyunca araştırmacının merkeze aldığı kodları takip eden kodlama sürecinin sorgulama ve bütünleştirmeyi sağlayan gelişmiş bir aşamasıdır (Glaser, 1978: 72; Charmaz, 2006: 63). Charmaz'a göre teorik kodlar bütünleştiricidirler ve elde edilen odak kodlara yön verirler. Bu kodlar araştırmacının uyumlu bir hikâye anlatmasını sağlarlar. Bu yüzden bu kodlar, araştırmacıya sadece sabit kodların nasıl birbiriyle uyumlu olduğunu göstermekle kalmaz; aynı zamanda da hikâyesini teorik yöne doğru geliştirmesini sağlar (Charmaz, 2006: 63).

3.4.4. Yazılım olarak gömülü teori: Maxqda

Nitel araştırmalara yönelik yazılım sistemlerinin geçmişi 1980'lere kadar uzanmaktadır. Başlangıçta basit ve hantal olan nitel yazılımlar, zaman içinde gelişerek, kapsamlı yazılım paketlerine dönüşmüşlerdir. Yazılım üreticileri, aralarındaki rekabet sonucu, sürekli artan işlevleri ile yazılımların yeni sürümlerini piyasaya çıkartmaktadır. Bu nedenle yazılımları

kıyaslamaya yönelik araştırmalar daha yayınlanmadan eskiyebilmektedir (İlgar ve İlgar, 2014: 47).

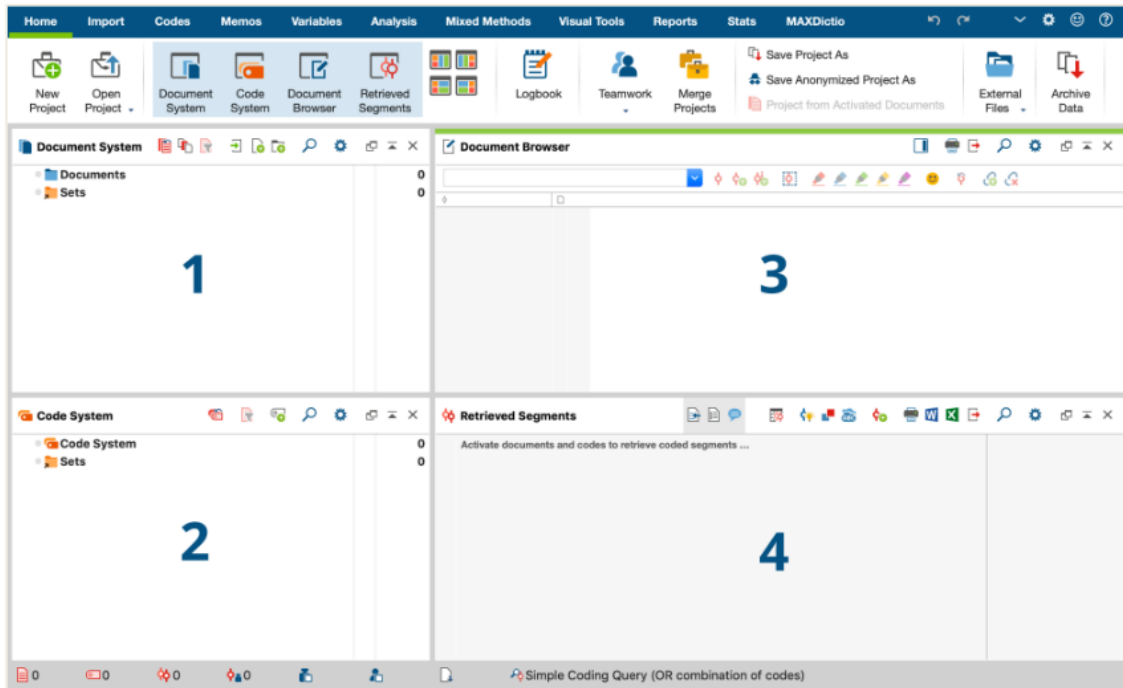
Nitel veri çözümlene yazılımları, artan işlevleri ile sağladıkları kolaylıklar ve olanaklar nedeniyle giderek yaygınlaşmaktadır. Bu olanaklardan en önemlisi, yazılımların, farklı formatta verileri bir arada değerlendirmeyi sağlamasıdır. Farklı türden verilerin yazılım üzerinden birlikte incelenebilmesi işlemi, fenomene dair daha kapsamlı ve ayrıntılı ilişkiler ağının görülebilmesini sağlamaktadır. Yazılımlar; büyük miktarlardaki yazılı, işitsel ve görsel verilerin incelenmesine olanak vererek, araştırmanın kesinliğini, bilimsel güvenilirliğini, geçerliğini ve bütünlüğünü artırıcı bir katkı sağlamakta, esneklik, hassasiyet, hız, sistemlilik ve çok sayıda örnekleme başa çıkma imkânı sunarak, araştırmacıya destek olmaktadır (İlgar ve İlgar, 2014: 74).

Söz konusu yazılımlar, son kullanıcıya sundukları işlevler açısından giderek daha fazla birbirine benzemektedir. Yöntemsel olarak, önemli temel işlevlere erişebilirlik konusunda birbirinden çok az farklılık gösterdikleri söylenebilir. Günümüzde, çok fazla sayıda nitel veri analizi programı bulunmaktadır. Bunların arasından, Atlas.ti, Maxqda ve Nvivo yazılımları, gelişmiş işlevleri ve kullanımlarının yaygınlığı ile öne çıkmaktadır. Bu üç programın da işleyiş mantığı temelde aynı esaslara dayanmaktadır. Bu durum, bir araştırma için hangi yazılımın daha iyi olduğu sorusunu önemsizleştirmektedir. Yazılımların arasındaki temel farklılıklar, kişiye göre değişebilen kullanım kolaylığı ve yazılım geliştirici kuruluşlar tarafından kullanıcılara sunulan desteklerle kendini göstermektedir.

Yazılımlar ile analiz güçlendirilebilir ancak tek başına yeterli değildir. İyi bir analiz, eldeki verilerin niteliği ve kapsamına da bağlıdır. Ayrıca araştırmacının teknik bilgi ve becerisi ile metodolojik bilgisinin olması da gerekir. Gerçekte analizi güçlü kılan şey, yazılımın kullanılması değil, araştırmacının duruşunun netliği ile yazılımı kullanma becerisidir. Sonuç olarak nitel veri analizine yönelik yazılımlar, analizi kolaylaştırıcı bir işleve sahiptir, ancak analizi kurgulayan ve yorumlayan nicel veri analizinde olduğu gibi araştırmacıdır.

Bu çerçevede, Maxqda yazılımı hem nitel hem nicel (istenirse karma) analize uyumlu olması, çevrim içi ve eğitim video desteği sunması, araştırma ağ olanakları ve ekonomik avantajı da göz önüne alınarak bu araştırma için uygun bulunmuştur (İlgar ve İlgar, 2014: 75-76).

Maxqda, nitel ve karma yöntem araştırmalarında, metinlerden görüntülere, ses / video dosyalarına, web sitelerine, tweet'lere, odak grup tartışmalarına, anket yanıtlarına kadar her türlü veri analizinde kullanılan bir yazılım paketidir. Çalışmayı kolaylaştırmak için Maxqda dört pencereye bölünmüştür. Şekil 3.2. de vurgulandığı gibi, sol üst köşedeki ilk pencere (1) Belge Sistemini, aşağıdaki pencere (2) Kod Sistemini, sağ üst köşedeki (3) pencere Belge Tarayıcısını gösterir, dördüncü pencere ise (4) Alınan / kodlanan Segmentlerin karşılaştırılabilmesi için hazırlanmıştır (Şekil 3.2.).

Şekil 3.2. Maxqda pencere sistemi

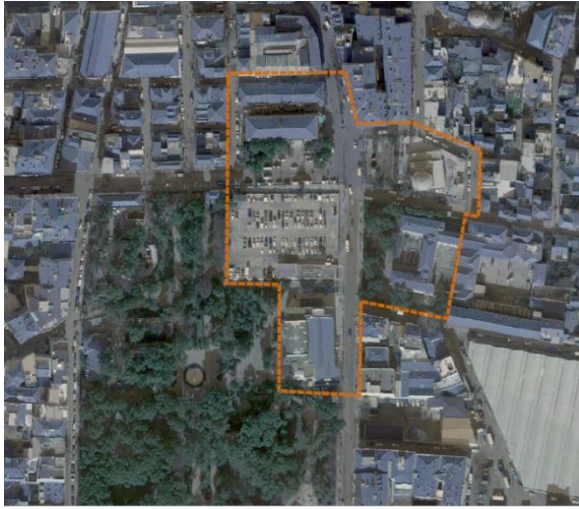
Bu tez kapsamında, AKTY örneklem olarak ele alınarak, şartname, soru-cevaplar, jüri raporu, katılımcıların pafta ve raporları, içerik analizi yöntemi ile Maxqda yazılımını kullanarak analiz çalışmaları yapılmıştır.

4. ÖRNEKLEM: AKHISAR ESKİ BELEDİYE MEYDANI VE YAKIN ÇEVRESİ ULUSAL MİMARLIK VE KENTSEL TASARIM FİKİR YARIŞMASI

Bu bölüm, tezin -önceki bölümlerde tanımlanan- kuramsal/düşünsel temelleri üzerine, yarışmaların araçsallaştırılması suretiyle Gömülü Teori süzgecinden geçirilerek AKTY’de gömülü olan kolektif teorik bilginin ortaya konulması aşamasıdır.

4.1 “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY)’nin Tanıtımı

AKTY, 2018 yılında, Akhisar Belediyesi tarafından düzenlenmiştir. Yarışma konusu, halihazırda otopark olarak kullanılan eski belediye meydanını çevreleyen (dönemsel özelliklere sahip) Camii, Kız Meslek Lisesi, Tayyare Sineması, Eski Belediye Binası’nı ve kent parkının bir kısmını içine alan bölgenin, Eski Belediye Kent Merkezinin yeniden ele alınmasıdır (Şekil 4.1. ve Şekil 1.2.).

Şekil 4.1. AKTY yarışma alanı hava fotoğrafı (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

“Kentsel Belleğin İzleri Üzerinden AKTY” başlığı ile ilan edilen yarışmada, ana yaklaşım olarak vurgulanan “bellek” in ifade ettiği anlam üzerinden bakıldığında, korumacılığın ön planda olacağını, çok önemseneceğini gösteren yarışma asli jürisi, aşağıdaki isimlerden oluşmaktadır.

- Yarışma Alanı Sınırlarını Gösterir Halihazır Harita (Dwg) 1/1000
- Vaziyet Planı Paftası (Dwg) 1/1000
- Açık ve Yeşil Alan Dağılımı (Pdf) 1/1000
- Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu ve Plan Notları (Pdf) 1/1000
- Kentsel Sit Alanı Sınırları ve Tescilli Yapılara Ait Harita (Pdf) 1/1000
- Uydu Fotoğrafı (Tiff)
- Mülkiyet Durumu (Pdf) 1/1000
- Meteorolojik Veriler (Tiff)
- Ağaç Rölövesi (Dwg) 1/500
- Yarışma Alanı Arazi Kotları (Dwg) 1/500
- Fotoğraf Albümü ve Video
- Ulaşım Dolaşım Planı, Taşıt Sayımları, Toplu Taşım Güzergahları ve Duraklar
- Tescilli Binaların Rölöveleri
- Eski Belediye Binası Vaziyet Planı, Plan, Kesit ve Cepheleri
- Kentin Tarihsel Gelişim Süreci Haritaları
- Yarışma Şartlarının Aynen Kabul Edildiği Katılım Belgesi (Word)
- İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı

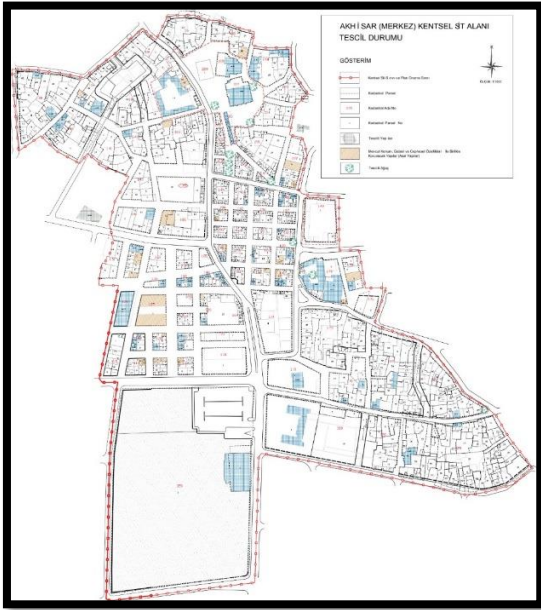
Gelinen bu noktaya kadar yarışmanın yeri, konusu tanımlanmıştır (Şartnamenin tamamı Ek 1’de verilmiştir).

4.2. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) Alanının Tanıtımı

Anadolu’nun önemli yerleşim yerlerinden biri olan Akhisar’ın, M.Ö. 14. Yüzyıl ortalarında Amazonlar tarafından “Thyateira” adı ile kurulduğu düşünülmektedir (Satış, 1994: 32). M.Ö. 14. Yüzyılda kurulmasına rağmen ilk iskân izleri M.Ö.3000 yılına kadar gitmektedir. “Thyateira” adının Amazon Kraliçesi Myrina’nın ünlü bir komutanına ait olduğu düşünülmektedir. Bu ad daha sonra Seleukoslar döneminde de kullanılmıştır. Akhisar’a Lidyalıların egemen olması ile “Thyateira” bir Lidya kenti adı olarak anılmıştır (Ayaz, 2006:1). Tarihi geçmişe sahip Akhisar Kenti, üst üste kültürel katmanlardan oluşan çok yönlü ve çok boyutlu bir Palimpsest olarak, tasarıma/planlamaya/stratejilere yön verebilecek pek çok nirengi noktasını bünyesinde barındırmaktadır. Bu çerçevede (yarışma alanı), Eski

Belediye Meydanı'nın hem önemli bir yaya odağı hem de tasarım alanı içinde eski ve yeni kentin buluşma noktası olması sağlanmalıdır.

Yarışma alanı ve yakın çevresi üzerinden kentin tarihsel bilgisinin kentli bilincine taşınması, kamusal açık alanlar ile kentin yaşanabilirlik düzeyine olumlu katkı sağlanması, sosyo-kültürel ve ticari kullanım alanlarının kentle ilişkilendirilmesi, bu çerçevede alanın kuzeyindeki geleneksel ticari doku (KAİP çerçevesinde koruma altına alınan Osmanlı dönemi eski kent merkezi) önemsenmeli, cepheler bütünlüğü bozan eklentilerden arındırılmalı, mevcut sokak ağının sağladığı meydancıklar yayalar için yeniden düzenlenmeli, özellikle tarihi kalıntıların, tescilli yapıların bulunduğu çevrede sokakların birleştiği noktalardaki açıklıklar (meydancıklar) Palimpsest izlerin vurgulanması amacıyla değerlendirilmelidir (Şekil 4.3.).

Şekil 4.3. Akhisar eski kent merkezi bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı'nda (KAİP)-tescil durumu (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

AKTY dolayımından Akhisar kentine bakıldığında, Anadolu'nun tipolojik olarak tanımlanabilecek küçük ölçekli yerleşim özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bunların başında,

- Antik dönem yerleşim alanlarının üzerinde/devamı olmanın getirdiği Palimpsest yapılaşmalardan dönemsel olarak gelen, dokusal ve ölçeksel farklılaşmaların yol açtığı çatışmalar,
- Gelişerek büyüyen kentin ihtiyaçlarına cevap verecek, döneminin sosyal kültürel anlayışının izlerini taşıyan, aynı zamanda rant ve iktidarın güç gösterme alanı haline dönüşen, yeni merkez oluşumları ile kent merkezlerinin yerlerinin kayması ve bu kaymaların ürettiği çöküntü alanları
- Yeni ticari anlayışların getirdiği yeni yapılaşmalar ve bununla gelen dönüşümler sayılabilir.

Bunun yanı sıra,

- Genelde olduğu gibi dönemin raylı sistem yatırımları ile oluşan istasyon bağlantısı ve benzeri etkenlerle değişen dengeler,
- Sanayileşme çabaları, kentin morfolojisinin değişmesi halen daha değişmeye devam etmesi de yerleşim özellikleri arasındadır.

Bu çerçevede oluşan yeni merkeze ilgi ve yoğunluk artarken, gözden düşen eski merkez, genelde çöküntü bölgesi olmaya başlamaktadır. AKTY bu durumun giderilmesini amaçlamaktadır.

Bu bağlamda, çöküntü alanına dönüşerek cazibesini kaybeden yarışma alanında kentsel bellek ile bugünkü kent kurgusu arasında köprü kuran kültür yapılarını ve izlerini canlandıracak yeniden işlevlendirme, sağlıklılaştırma politikalarını öne çıkaran bir planlama yaklaşımının izlenmesi beklenmektedir.

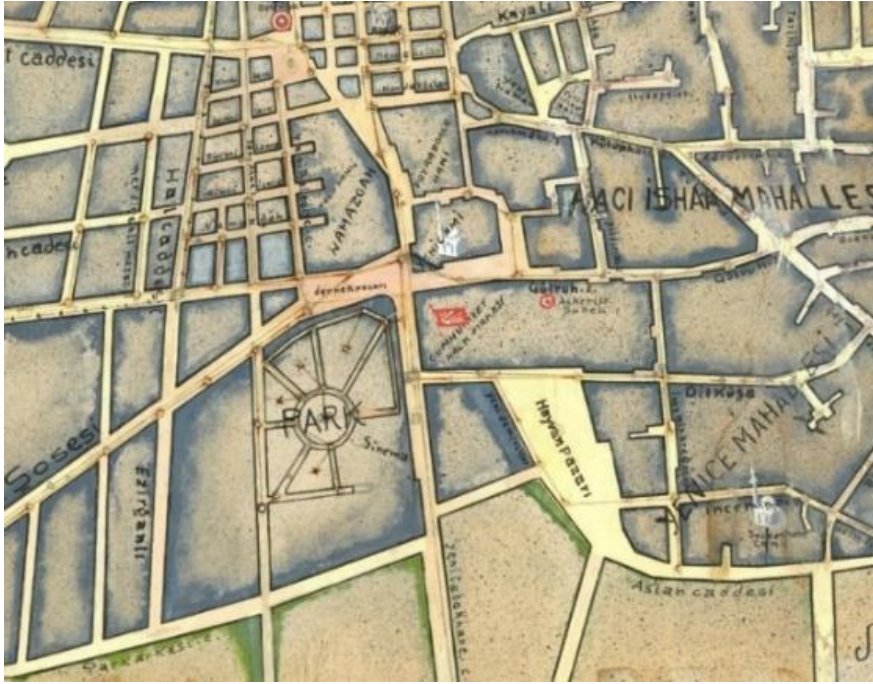
Kent merkezindeki kaymalar açısından bakıldığında da ifade edilmeye çalışıldığı gibi, M1 bölgesindeki izler ile başladığı düşünülen kent, tarihsel süreç içinde, Osmanlı döneminde M2 bölgesine, erken Cumhuriyet döneminde M3 bölgesine kaymıştır (Şekil 4.7.). Günümüzde ise özellikle Akhisar Yeni Belediye Binası ve Meydanının yapımı ile M4 bölgesine doğru kaymaktadır. Her kayma ile gelen; gücün, iktidarın ve ticari yaşamın yer değiştirmesinin, yukarıda da belirtildiği gibi, bir önceki merkezde yarattığı (plansız politik yaklaşımlar sonucu) boşluk, bölgenin dönemsel olarak çöküntü yaşamasına, yıpranmasına,

işlevsizleşmesine neden olmuştur. Yarışma şartnamesinin girişinde yarışmayı açan kurum olarak Akhisar Belediye Başkanlığı'nın “başkandan” ibaresi ile başlayan yaklaşımı da aynı paraleldedir.

Akhisar Şehri de gelişim süreci içerisinde daha iyi hizmet verebilmek için fiziksel olarak daha büyük bir yönetim binasına ihtiyaç duymuş ve şimdiki belediye binasına taşınmıştır. Bu süreçte eski belediye binası, Yeni Gülruh Cami, tarihi okul binası ve eski sinema alanının tariflediği alan eski canlılığını kaybetmiş ve unutulmaya yüz tutmaya başlamıştır. Bu nedenle belediyemiz açmış olduğu mimarlık ve kentsel tasarım fikir yarışması ile şehir belleğine ve şehrin tarihi kültürüne sahip çıkacak, alandaki anıları canlandıracak çözümler için şehir plancılarının, peyzaj mimarlarının ve mimarların fikirlerine ihtiyaç duymuştur. (Bkz. Şartname, Ek 1).

4.2.1. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) alanının yapısal tarihselliği

Yarışmaya konu “alan” yakın çevresiyle birlikte kentin katmanlı yapısının (Osmanlı dönemi külliyesi ve parçası Gülruh Sultan Camii, erken Cumhuriyet dönemi Halkevi binası, karşısında Tayyare Sineması, Cumhuriyet dönemi eski belediye hizmet binası ve Akhisar'ın merkezdeki tek yeşil alanı olan 1934 yılında yapılmış imar planında da görülen park alanı) özelliklerini sergilemektedir (Şekil 4.4.).

Şekil 4.4. Akhisar 1934 yılı imar planı (AKTY çerçevesinde verilen veriler içinde bulunan imar planından alınmıştır)

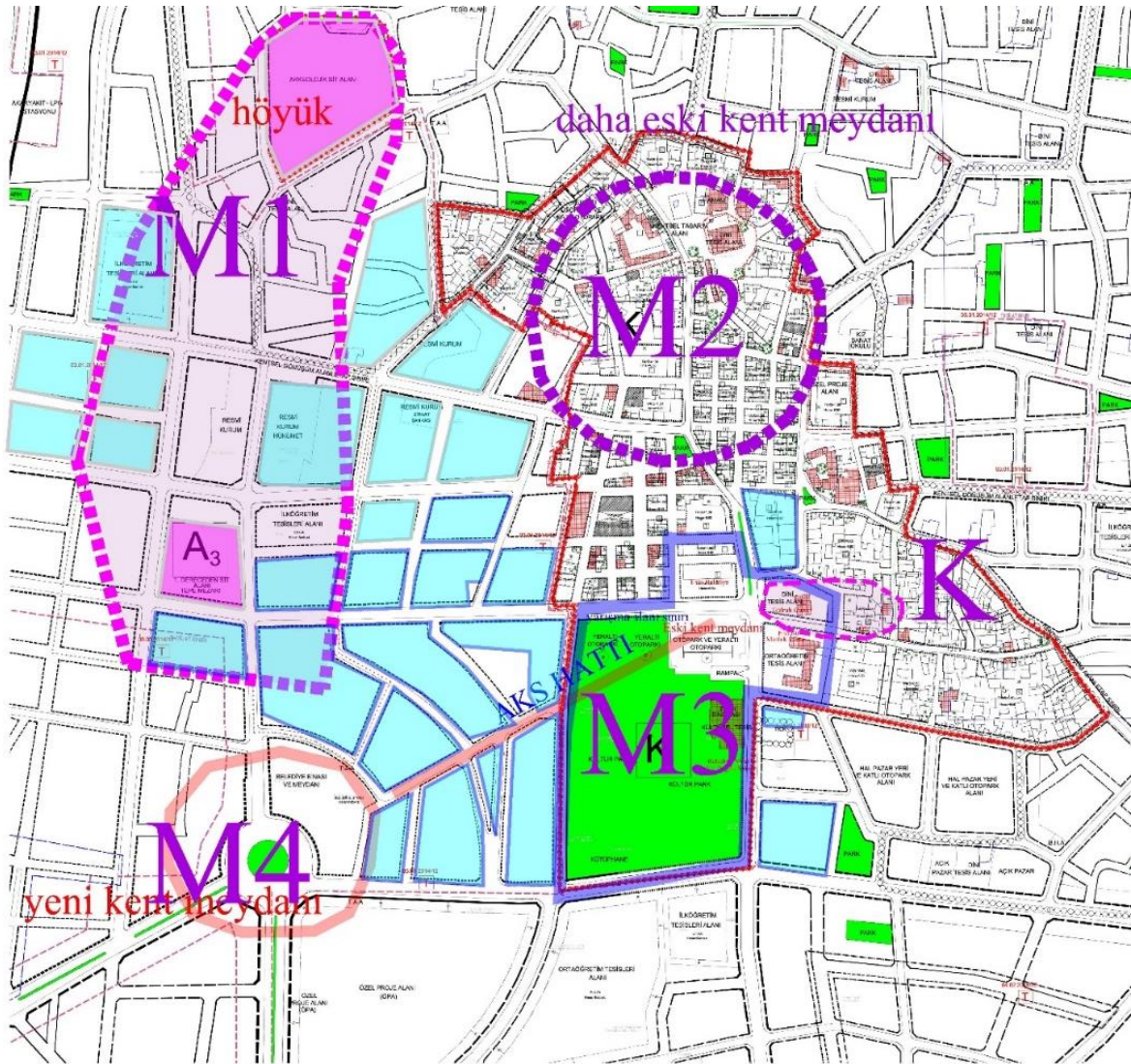

Şekil 4.5. Akhisar 1954 yılı imar planı (AKTY çerçevesinde verilen veriler içinde bulunan imar planından alınmıştır)

Şekil 4.6. Akhisar 1986 yılı imar planı (AKTY çerçevesinde verilen veriler içinde bulunan imar planından alınmıştır)

Kent belleğinde önemli yer tutan bu alanın (Şekil 4.7., M3 tanımlı alan) yeniden ele alınarak, potansiyellerinin değerlendirilmesi için önce alanı tanımak, tanımlamak gerekir. Alan yapısal olarak katmansaldır, ilk katmanı Gülruh Sultan Külliyesi'nin bir parçası olan Gülruh Sultan Camii'dir (Şekil 4.7. K bölgesi, Resim 4.2.). İkinci katmanı, dönemsel olarak birbirlerine çok yakın olmalarına karşın, iki farklı mimari anlayışa sahip Halkevi, Tayyare Sineması ve yine dönemsel olarak yakın olduğu düşünülen park alanı oluşturmaktadır. Üçüncü katman, 1950 sonrası yapılan, henüz koruma altına alınmamış, ancak alınması gereken, döneminin modern mimarlık izlerini taşıyan Eski Belediye Binası'dır. Yarışmaya konu alanı, alanın bileşenlerinin kentsel bellekteki yerini, daha iyi anlamlandırabilmek için söz konusu bileşenlerin geçmişlerini kısaca tanımlamak gerekmektedir (Şekil 4.5., 4.6.).

Şekil 4.7. Akhisar kent merkezi imar planı (AKTY çerçevesinde verilen veriler içinde bulunan imar planından alınmıştır)

Resim 4.1. Gülruh Sultan Camii (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

A. Gülruh Sultan Camii (1517)

Gülruh Sultan Cami (Resim 4.1.), Akhisar'da bulunan iki adet külliye'den birine aittir. Caminin inşa kitabesine göre; yapım yılı H. 923/M.1517'dir (Ünalın, 1998:20). Günümüzde, daha çok “Yeni Cami” adıyla tanınan eser “Alemlşah Camisi” ve “Gülruh Sultan Camisi” adlarıyla da anılmaktadır. Cami, bir hamam, bir imaret, bir bedesten ve bir medreseden oluşan külliye'nin parçasıdır (Daş, 2018:350). Çarşı bölgesindeki yoğun yapılaşma ile külliye bütünlüğü bozulmuştur. Cami ve hamam dışındaki yapılar bugün mevcut değildir. Günümüze ulaşan camii ve hamam, aralarından geçen yol ve yapı adasıyla gelen yapılaşma sonucu bütünselliğini kaybetmiştir (yapılar arasında görsel bağlantı kalmamıştır) (Şekil 4.7.).

Geniş bir avlu içinde yer alan caminin harim bölümünün kuzeyinde son cemaat yeri, kuzeybatı köşesinde bir minare, doğusunda sonradan eklenen kadınlar mahfili bulunmaktadır. Son cemaat yeri, taş ve tuğla ile almaşık örgü ile inşa edilmiştir. Minare, bileziğe kadar kesme taş ve tuğladan yapılmıştır. Pabucu sekiz kenarlıdır. 1913 yılında gerçekleşen depremde caminin minaresi yıkılmıştır (Unansal, 1966:12-14).

Resim 4.2. Akhisar Gülruh Sultan Camii son cemaat bölümü görünümü (Daş, 2018: 354)

Resim 4.3. Akhisar Halkevi (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

B. Akhisar Halkevi Binası (son işlevlendirme olarak Kız Meslek Lisesi)

Halkevi binası (Şekil 4.8.), Türk ocakları binasının yerine yapılmıştır, yer seçimi anlamlıdır, bu yüzden Halkevi kavramından önce halkevlerinin oluşmasına öncülük eden Türk Ocakları'na çok kısa bakmak gerekir. Türk Ocakları Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan azınlıkların milliyetçilik düşüncesini yaymak için kurdukları derneklere alternatif olarak Türk milliyetçiliğini temsilen 1912 yılında kurulmuştur. Döneminin politik anlayışıyla Anadolu'nun pek çok yerinde Türk Ocağı şubeleri inşa edilerek açılmaya başlanmıştır (Gökçe, 2019:2332).

Türk Ocakları, 10 Nisan 1931 yılındaki Türk Ocakları Olağanüstü Kurultayı'nda Türk Ocaklarının feshedilip mallarının da Cumhuriyet Halk Fırkasına devredilmesine kadar çalışmalarını sürdürmeye devam etmiştir (Gökçe, 2019:2335). Aynı dönem içinde yeni bir örgütün kurulmasının gerekli olduğu ve bu kurulacak yeni kurumun tüm topluma açık olması gerektiği öngörülerek, 1932 yılında Halkevleri resmen kurulmuştur. Halkevlerinin kuruluş

amacı, halkı modern dünya görüşüne göre eğitmek, halkın kaynaşarak birbirleri ile fikir alışverişi yapmasını sağlamak, köy ile kent arasındaki ayrımları kaldırmak, en önemlisi de halka modern, milliyetçi, laik ve halkçı fikirleri aşılacak olarak sayılabilir (Gökçe, 2019:2338).

Şekil 4.8. Akhisar Halkevi (Kız Meslek Lisesi) kurul onaylı fotoğraf albümü (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

Başta Ankara merkezli olarak açılan Halkevleri, geçen süre zarfında Anadolu'nun diğer kentlerinde ve ilçelerinde de şubelerini oluşturmaya başlamıştır. Bu süreç içinde yapılan Akhisar Halkevi Binası, Hacı İshak Mahallesi'nde 68 pafta, 328 ada, 1 parselde yer almaktadır (Resim 4.4.). Yapı, günümüzde mevcut olmayan Türk Ocağı binasının yerine Halkevi olarak inşa edilmiştir. Ankara Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan özgün planlar üzerinde mimar ismi olarak Aziz Börü, çizim tarihi olarak ise 3.5.1938 tarihi yer almaktadır. Bauhaus ekolüne yakın olan mimarisıyla yapı, 1938 yılında inşa edilmeye başlanmış ve 1939 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır (Özgün Cirtil, 2015: 3).

Resim 4.4. Akhisar Halkevi 1938, 3d sayısal perspektif (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

Faaliyetlerini uzun süre devam ettiren Halkevlerinin, 1946 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle, gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarda gerilemeler başlamış, 1951 yılında resmi olarak halkevlerinin faaliyetleri durdurulmuştur (Özgün Cirtil, 2015: 2,3).¹⁶

C. Tayyare Sineması

Tayyare Sineması (Resim 4.5.), 1926-1927 yıllarında, Türk Tayyare Cemiyeti Akhisar Şubesi Kurucu Başkanı Murat Tolun Bey tarafından inşa ettirilmiştir (URL-4). Pek çok kentte Tayyare Sineması adıyla vücut bulan yapılar, Türk Hava Kuvvetlerinin gelişmesi ve halkın bağışlarıyla uçak alınmasını amaçlayan kampanyalar yürüten Türk Tayyare Cemiyeti'yle ilişkili olup hem gelir sağlamak hem de kültürel yaşama katkıda bulunmak üzere inşa edilmişlerdir (URL-4, URL-5, Ayaz, 2006:182-185). Batısına ve kuzey /giriş cephesine gelen ekler yüzünden özgün kütlesi ve cephe organizasyonu okunamayan sinema yapısı, özgün işlevini sürdürmektedir. Ayrıca batısına gelen ek yapı da nikah dairesi olarak kullanılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarının yapıları arasında sayılabilen Tayyare Sinemaları, pek çok ilde eş zamanlı olarak faaliyete geçmelerinden de anlaşılacağı gibi bir ideolojinin ürünü olarak, toplumu geliştiren, dönüştüren “sosyal ve kültürel yapı” kimliğine sahiptirler.

¹⁶ Halkevlerinin temel amacı Cumhuriyet'in getirdiği değerlerin laik ve çağdaş bir toplum kurulması ve örgütlenmesi için halka anlatılması ve benimsetilmesi olarak görülmüştür. Açılışını takiben, yüzbinlerce kişi Halkevleri toplantılarına katılmıştır. 1950 yılına gelindiğinde, Türkiye genelinde 478 tane Halkevi, 4322 tane Halkodası bulunmaktaydı. Demokrat Partinin iktidara gelmesi ve 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen seçim ertesinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle TBMM'de 8 Ağustos 1951 tarihinde kabul edilen ve 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5830 sayılı kanun ile Türkiye genelindeki bütün Halkevleri kapatılarak malları hazineye devredilmiştir.

Resim 4.5. Akhisar Tayyare Sineması (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

D. Eski Belediye Binası

Eski belediye binası (Resim 4.6.) ve arkasındaki ticari yapı 1934 tarihli imar planında görülmemektedir. Belediye binası, arkasındaki ticari birim ve onun arkasındaki hanın bulunduğu alan “namazgah”¹⁷ olarak geçmektedir. 1954 tarihli imar planında Belediye Binası olarak kendini gösteren yapının 1950’li yıllarda yapıldığı düşünülmektedir. 2009 yılında belediyenin yeni binasına taşınmasıyla yapı boş kalmıştır. Kuzeyindeki tek katlı ticari birimler ise derme çatma bir görünüm vermekte olup işlevlerini sürdürmektedir.

Resim 4.6. Eski Belediye Binası (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

¹⁷ Namazgah olarak adlandırılan bu mekânlar, askerlerin savaşa gitmeden önce birlikte dua ettikleri, sefere giden orduların, hacca giden yolcuların namaz kıldığı, yine bayram, cuma namazı gibi toplu namazların kılındığı, ayrıca şenlik, bayramlaşma gibi toplu sosyal aktivitelerin gerçekleştirildiği açık/ yarı açık mekanlardır.

E. Eski Belediye Binası Meydanı

Yarışma alanının merkezinde yer alan, halihazırda belediye otoparkı olan alan, 1934 yılı imar planında Kültür Park'ın bir parçası olarak görünmekte, kuzey kenarında “dernek pazarı” ibaresi yer almaktadır. 1954 yılı imar planında (Şekil 4.5.), alanın park içindeki sınırları çizilmiş, ortasında abide olan bir meydan düzenlenmesi yapılmıştır. Eski Akhisar fotoğraflarında sinema ve belediye binası arasındaki bu alanın tören alanı, bayramlaşma, toplanma gibi fonksiyonlar için kullanıldığı, hatta sinemanın doğusundaki ve belediye binasının güneyindeki caddelere taklar kurulduğu, bu caddelerde geçit törenleri yapıldığı görülmektedir (Resim 4.7.).

Resim 4.7. 1930-1940 arası Cumhuriyet Bayramı kutlamaları- arka planda Tayyare Sineması (URL-6)

1986 yılı imar planında ise belediyenin güneyindeki alan “yer altı otoparkı” olarak etiketlenmiştir. Alan günümüzde de iki kat bodrumuyla birlikte otopark olarak kullanılmaktadır. Eski belediye binası ve kuzeyindeki yapıların bulunduğu alanda namazgah yapısıyla oluşan “toplanma, toplulukla aktivite” geleneği ve alanın “sosyal” kimliği, belediye binası ve ticari birimlerin inşa edilmesiyle birlikte güneydeki meydana taşınmış, burada çevrelendiği önemli yapılar (kuzeyinde belediye binası, kuzeydoğusunda cami, doğusunda halkevi, güneyinde sinema ve batısında park) ile sosyal kimlik kuvvetlenmiş, camiye gidenle, sinemaya gidenin, halkevine gidenle belediyeye gidenin, çarşıya gidenle parka gidenin karşılaştığı enerjisi yüksek, toplumsal yapıyı besleyen bir etkileşim alanı halini almıştır. Ancak, alanın otoparka dönüştürülmesi sonucunda, alan çevresinde kentlinin toplanma geleneği kaybolmuş, sosyal etkileşim ve toplumsal bellek zedelenmiştir.

F. Kültür Park

Yarışma alanının yakın çevresinde, hemen batısında bulunan Kültürpark, Tayyare Sineması'nın inşasından hemen sonra 1927 yılında şekillenmiş, 1934 yılı imar planında “park” ibaresiyle yerini almıştır. Kültürpark, park kimliğinin yanında, içerdığı kütüphane, gençlik merkezi, lokal ve kafeteryalar ile sosyo-kültürel yapıyı desteklemek üzere, kent merkezini otogara bağlayan bir arayüz olarak tasarlanmıştır. Kentin 1934-1954-1986 yıllarındaki planları ile günümüz durumunu ortaya koyan haritalar ve planlar incelendiğinde yarışma alanının 1934 tarihli haritasında görüldüğü üzere Kültürpark günümüze kadar gelmiş kentin en önemli kimlik bileşeni olarak Akhisar'ın hafızasında yer almaktadır (Şekil 4.4., 4.5., 4.6.).

Dini yapı, kültür yapısı, eğitim yapısı, idari yapı, rekreasyon alanı, kent meydanı etrafında yer alan bu kullanımlar kentlinin birbiri ile karşılaştığı ve müşterek kullandığı bir kamusal etkileşim alanı yaratmaktadır. Bu bağlamda memur, yönetici, ğretmen, ğrenci, camiye, tiyatroya/ sinemaya, parka, alışverişe giden çeşitli yaş ve cinsiyetteki kullanıcının çeşitli zaman dilimlerinde meydanda karşılaşması, ortak alanda bir arada yaşama kültürü, aidiyet duygusu ve kent kimliğinin bir parçası olarak toplumsal bir değer üretmektedir.

Son 10 yıllık dönem içerisinde, belediyenin taşınması, okulun kapanması, caminin tadilat nedeniyle ibadete kapatılması, sinemanın yeterince kullanılmaması, alanın kullanıcılarını kaybetmesine, dolayısıyla ıssızlaşmasına, güvenlik sorunlarının yaşanmasına, meydanın potansiyelini kaybetmesine, otoparka dönüşmesine ve sonuç olarak cknt alanı haline gelmesine neden olmuştur.

Resim 4.8. Eski Belediye Binası Meydanı (tahmini 1960-1965 yılları) (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

Resim 4.9. Eski Belediye Binası Meydanı -2018 (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

5. GÖMÜLÜ TEORİ ÜZERİNDEN VERİ KAYNAĞI OLARAK “AKHİSAR ESKİ BELEDİYE MEYDANI VE YAKIN ÇEVRESİ ULUSAL MİMARLIK VE KENTSEL TASARIM FİKİR YARIŞMASI” (AKTY)

Kentsel tasarıma konu olarak yukarıda tanımlanan AKTY üzerine Gömülü Teori yönteminde kullanılacak veri kaynakları aşağıda sunulmuştur.

- “Kentsel Belleğin İzleri Üzerinden Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY) ilanıyla duyurulan yarışma şartnamesi (Ek 1),
- Yarışma süreci içinde katılımcılardan gelen, yarışma sürecine, yarışma konusuna ve yarışma alanı üzerine, sorular ve jüri tarafından verilen cevapları içeren soru – cevap belge grubu (Ek 1),
- Katılımcıların alana dair önerileri (avan proje), teorik yaklaşımları (Ek 1),
- Katılımcıları değerlendiren jürinin hazırlamış olduğu rapor (Ek 1).

5.1. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY)- İlk Kodlama

Araştırmaya (gömülü teori yöntemini kullanarak), genel yaklaşımı anlamlandırmak amaçlı şartnamenin incelenmesi ile başlanmıştır (kabul olarak şartnamenin kendisi de Gömülü Teori açısından veri kaynağıdır).

Jüri, şartname girişinde şu tanıımı yapmıştır;

Kentler çevresel imgeler bütünüdür. Bu bütünlüğün bileşenlerini ise kenti oluşturan yapılar, yapıların oluşturduğu kimlik ve kentlinin algılama biçimi üzerinden atfettiği anlamlar oluşturur. Bu noktada yaratılan imge ile mekânsal form arasındaki ilişki ise mekânsal algıyı tarifler. Kent imgesini bütüncül bir durum olarak algılamamanın öğeler, dokular ve dizgeler arasındaki ilişkiler ağını anlamaktan geçtiğinden hareketle bu yarışma Akhisar kent imgesinin sürekliliği anlamında yarışmacılardan bir “söz” beklemektedir. Bu söz kentsel belleğin izlerini süren ve onu yorumlayan algılama biçimidir aynı zamanda. (Bkz. Ek 1).

Jüri, bu söylemiyle, hermeneutik edimde bulunarak, söz konusu yarışmaya katılan tasarımcılardan (burada kastedilen kent plancılar, mimarlar ve peyzaj mimarlarından oluşan yarışma ekibidir), alana dair verilen bilgiler üzerinden; algı, imgelem ve anlam

dolayımından bağlamı sorgulamalarını, yeniden anlamlandırmalarını ve bu çerçevede yorumlamalarını beklemektedir.

Yukarda tanımlanan beklenti çerçevesinde amacını aşağıdaki gibi açıklamaktadır;

Kentsel Belleğin İzleri Üzerinden Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” ile Akhisar kent merkezinde yer alan Eski Belediye Binası Merkez Cami, Eski Kız Meslek Lisesi, Tarihi Park Sinemasının belirlediği açık alanlar ile halen kullanım dışı olan Eski Belediye binasının kentsel ve kamusal kullanım senaryolarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. (Bkz. Ek 1).

“Eski Belediye Binası Merkez Cami, Eski Kız Meslek Lisesi, Tarihi Park Sinemasının Eski Belediye Binasının kentsel ve kamusal kullanım senaryolarının geliştirilmesi” (Bkz. Ek 1) ifadesiyle korumacı ve kamusal yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Kentsel bellekte önemli bir mekânsal işaret noktası olarak yer edinen ve kentsel sit alanı içerisinde konumlanan bu alanda, kamusal açık, yarı açık, kapalı mekânlar kurgulanması yoluyla alanın tarihsel bilgisinin kentli bilincine taşınması, kentin yaşanabilirlik parametrelerinin artırılmasına katkı sağlanması, sosyokültürel ve ticari kullanım biçimlerinin etkinleştirilmesi..... (Bkz. Ek 1).

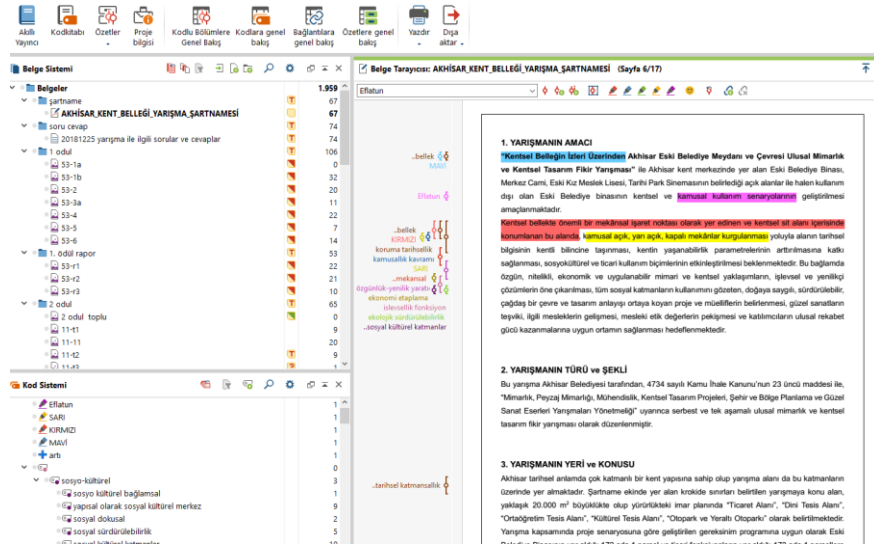
“Kentsel bellekte..... mekânsal işaret noktasıkentsel sit alanı içerisinde konumlanan bu alanda, kamusal.....mekânlar kurgulanması..... tarihsel bilgisinin kentli bilincine taşınması, kentin yaşanabilirlik parametrelerinin..... katkı sağlanması, sosyokültürel ve ticari kullanım biçimlerinin etkinleştirilmesi” (Bkz. Ek 1) söylemiyle, yine bellek üzerinden korumacı anlayışa vurgu yaparak, odak olma özelliğini nasıl anlamlandırdığını, kamusal kavramını nasıl tanımladığını göstererek, yaşanabilirlik parametreleri ile/üzerinden kentsel tasarıma gönderme yapmaktadır.

Jüri yukardaki açıklamalarla yetinmeyip, Madde 8. de “Yarışmacılardan İstenenler” başlığı altında, ulaşım ile ilgili sorunsallaştırdıklarını ve gereksinimlerini yineleme ihtiyacı duymuştur.

- . Ulaşım ve trafik yönetimi düzenlemeleri (yön ve seviyeler)
- . Durakların konumu ve formuna ilişkin planlama ve tasarım önerileri
- . Yaya dolaşımlarının gerektirdiği düzenlemeler
- . Alternatif ulaşım türlerinin ve birbirleri ile ilişkilerinin düşünülmesi
- . Yarışma alanının arkeolojik sit olarak ilan edilmemesine rağmen kentin çok katmanlı yapısının dönem izlerini barındırma potansiyellerinin dikkate alınması,
- . Kültürel süreklilikleri ve kamusal aktiviteleri destekleyici tanıtım, bilgilendirme, etkileşim, eğitim, sergileme, toplanma, anımsama vb gibi toplumsal müştereklere karşılık gelebilecek mekanların önerilmesi

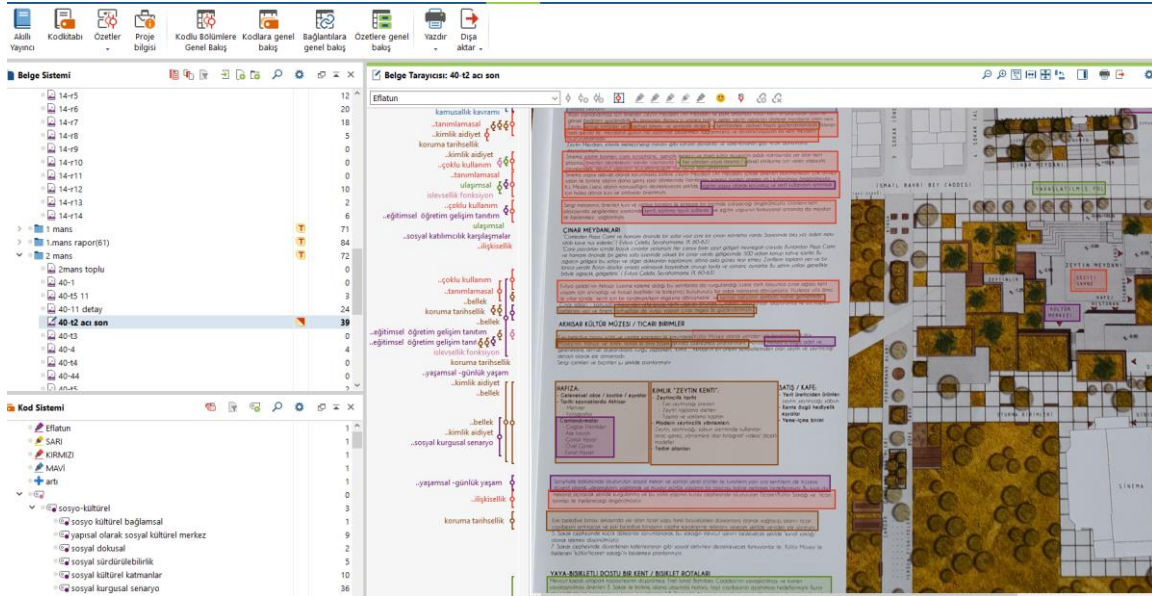
- . Koruma Amaçlı İmar Planı ile öngörülen arazi kullanım kararlarının yarışma sonrasında elde edilecek fikir projesi kapsamında KAİP tadilatına konu olabileceğinin dikkate alınması
- . Merkez Cami, Eski Kız Meslek Lisesi, Tarihi Park Sineması yapılarının toplanma ve dağılım alanlarının kentsel açık alanlar bağlamında ilişkilendirilerek tasarıma dahil edilmesi beklenmektedir. (Bkz. Ek 1).

Şartname üzerinden bakıldığında, alanın kent merkezi olması özelliğinden kaynaklı olarak, kodların ağırlığının; karşılaşma, buluşma, sosyal etkinlikler, bellek, kimlik, tarihsellik, kamusal alan, ulaşım, süreklilik, bütünleşme gibi kavramlardan kaynaklı, sosyal, kültürel, korumacı ve kentsel kategoriler üzerinde yoğunlaşacağı anlaşılmaktadır (Şekil 5.1.).

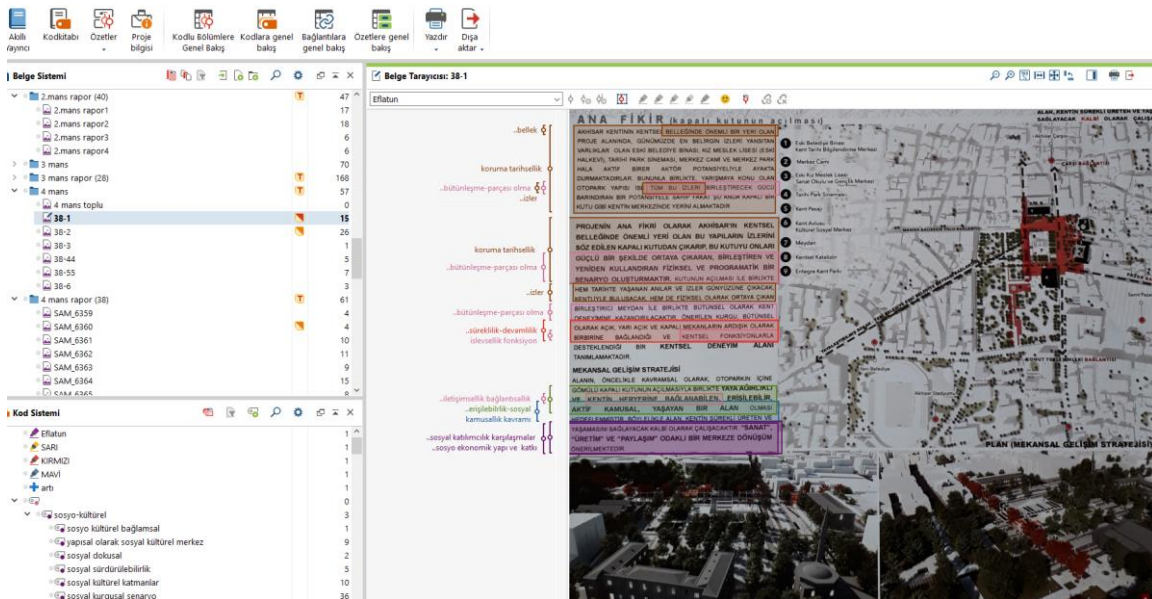

Şekil 5.1. AKTY Şartnamesi üzerinden Maxqda kodlama ekran örneği

Şartname ve soru cevapların kodlanmasının ardından, AKTY katılımcılarının yaklaşımlarını içeren veriler (avan projeleri ve raporları), üzerinden elde edilen (örneklem bütününden) ilk kodlama sorgulaması yapılmıştır. İlk kodlamada olması gereken ancak karşılaşılmayan veriler, bu aşamada boş bırakılmıştır (Şekil 2.1., 5.2., 5.3., Çizelge 5.1.).

Şekil 5.4. AKTY 2.mansiyon, pafta 2’den alınan Maxqda kodlama örneği (sergiden alınan pafta fotoğrafı)

Şekil 5.5. AKTY 4. Mansiyon pafta 1’den alınan Maxqda kodlama örneği (sergiden alınan pafta fotoğrafı)

Çizelge 5.1. İlk kodlamada oluşturulan kodlar ve frekansları (Bu tezde kullanılan Maxqda yazılımından üretilen veridir.)

ilk kodlama

Kod Sistemi	Frekans
Kod Sistemi	431
kent	0
fiziksel bağlam verileri	0
kente dair	13
doku	0
yogunluk	0
ulasım verileri	6
işlevsel-ilişkisel durum	0
korumasal durum	1
tanimsal veriler	0
kamusal alan durum	0
yapılı çevre fiziksel	0
mevcut yapı durum	0
dogal çevre	1
mevcut ağac dokusu	0
zeminsel veriler	0
iklimsel	0
rüzgar	0
sosyal kültürel yapı-özellikler	3
kültürel etkinlikler özellikler	0
tarihsel özellikler veriler	23
kimliksel veriler	0
demografik yapı-veriler	0
bellek	45
kurgusal	1
ölçeksel	7
katmansal	4
dokusal	11
ekonomi	2
formal kitlesel yükseklik h silüet panorama	2
sirkülasyonel	0
katılımcılık karşılaşma	2
yenileme-yeniden düzenleme iyileştirme	16

Çizelge 5.1. (devam). İlk kodlamada oluşturulan kodlar (Bu tezde kullanılan maxqda yazılımından üretilen veridir.)

ilk kodlama

yönetmeliksel-programa dair	0
tanımlamasal yönlendirici isaret edici	2
sosyo-kültürel katkı öneri	15
yürünebilirlik-yaya öncelikli	9
hierarchy	1
kimlik aidiyet	11
demografik veriler	0
iletisimsellik	1
butunlesme-parçası olma	21
akiskanlik	6
erisilebilirlik-sosyal-engelli-yasli yayalastirma	19
mekansal kalite	6
ulasimsal	22
surdurulebilirlik	13
kamusallik	24
islevsellik	15
eleştirel-sorunsal	21
korumacilik	22
donusebilirlik	11
cesitlilik	2
ergonomi	0
sureklilik-devamlilik	8
gecirgenlik	4
guvenlik	0
yogunluk	5
özgünlük-yenilik	3
ekolojik	14
esneklik	7
çoklu kullanım	17
okunurluk-aciklik-görünebilirlik algısal odak	7
etaplama	0
eklemlenme	4
ritim	4
tipoloji	0

İlk kodlamada tüm AKTY verileri taranmış toplam 431 kod belirlenmiştir. Bu noktada durum değerlendirmesi yapıldığında, kodlar dağınıktır ve çok fazla anlamsal bütünlüğe sahip değildir, bağlamı üzerinden tekrar sorgulanmaya ve kategorileştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır (Şekil 5.2., 5.3., 5.4., 5.5.).

Bununla beraber, bellek, tarihsel özellikler, korumacı yaklaşımlar, yenileme, yeniden düzenleme, kent ile bütünleşme/parçası olma, doku/ölçek, sosyal ve kültürel katkı paralelinde çoklu kullanım, kamusalılık, sürdürülebilirlik, ulaşım ve erişebilirlik kavramları yanında alana dair sorunları işaretleyen eleştirel yaklaşımlar dikkat çekmektedir (Çizelge 5.1).

5.2. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY)- İkincil Kodlama

Charmaz’a göre bu aşamada kodlama, veri kalabalığını ayıklamak, verileri kategorize etmek, bir önceki aşamada üstü örtük olan bazı durumları ortaya çıkarmak adına yapılır. Böylece bir öncekinde tam olarak anlaşılmayan olaylar burada anlaşılabilir, farklı perspektiflerin ortaya çıkabilmesi için sürekli karşılaştırma yapmak gerekmektedir.

Bu çerçevede örneklem ve ilk kodlama üzerinden ikincil kodlamaya bakıldığında;

- Görsel olarak ilişkisellik, okunurluk adına odaklar ve yönlendiricilik,
- Sosyal ve kültürel yapı kategorisi altında günlük yaşam ve buna dayalı kurgular, eğitim, bilgilendirme, sosyo-ekonomik katkılar, çarpışmalar, karşılaşmalar, buluşmalar, alışkanlıklar,
- Ulaşım kategorisi altında sirkülasyonel yoğunluk, toplu taşıma, parklanmalar, yayalaştırmalar ve benzeri,
- Katmansallığı, dönemselliği kimlik ve bellek kavramını, özgünlüğü, tarihsel dokuyu ve referansları ve benzeri kavramları toplayan korumasal/tarihsel kategori,
- Mekânsal dizge (space syntax) iklim, kamusalılık, süreklilikler, boşluklar, fiziksel veriler, kapasitesel yapısal/dokusal ve yeşil alan/dokusal morfolojik verilerin kod başlığı kentsel olarak kategorileştirilmiştir (Çizelge 5.2.).

Bu çerçevede oluşturulan aksiyal/eksenel kodlama ve bu kodların yoğunluğuna bağlı olarak yazılım tarafından hazırlanan kod bulutu aşağıda sunulmaktadır (Şekil 5.6.)

Çizelge 5.2. İkincil-aksiyal kodlama çerçevesinde kategorileşmeler (Bu tezde kullanılan Maxqda yazılımından üretilen veridir.)

ikincil (aksiyal) kodlama

Kod Sistemi	Frekans
Kod Sistemi	1955
ilişkiselik	47
komşuluk	0
ilişkiselik referans	7
iletişimsellik bağlantısallık	11
ilişki-ilişki ağı	1
yenileme- iyileştirme	42
yeniden işlevlendirme	6
dönüşümsel	13
yeniden düzenleme-tarifleme	3
tanımlamasal	46
odaklar	10
okunurluk	0
tarifleyici	5
yönlendirici işaret edici	4
sosyo-kültürel	3
sosyo kültürel bağlamsal	1
yapısal olarak sosyal kültürel merkez	9
sosyal dokusal	2
sosyal sürdürülebilirlik	5
sosyal kültürel katmanlar	10
sosyal kurgusal senaryo	36
kültürel sosyal süreklilikler	6
sosyo ekonomik yapı ve katkı	17
yaşamsal -günlük yaşam	62
karşılaşma çarpışma	2
buluşma noktası	5
sosyal (farklılıklann) bütünleşme	4
sosyal çekicilik	5
kullanıcı davranışları	2
alışkanlıklar	1
adetler gelenekler	0
günlük yaşama katılım ihtiyaçlar fonksiyonlar	5
etkileşim odağı	2
gündelik ticari hayat	3
yerel-geleneksel yaşam	3
üst yaşam verileri	0
demografik veriler	0
sosyal kültürel	20
paylaşımçı	2
sosyal deneyimsel	12
bilgilendirme	1
sosyal katılımçılık karşılaşmalar	13
eğitimsel öğretim gelişim tanıtım	50
birleştirici	0
sosyal kültürel bina-özellikler değerler	11
sosyal kültürel etkinlikler özellikler	12

Çizelge 5.2. (devam) İkincil-aksiyal kodlama çerçevesinde kategorileşmeler (Bu tezde kullanılan Maxqda yazılımından üretilen veridir.)

ikincil (aksiyal) kodlama

kamusallık kavramı	93
ulaşımsal	186
ulaşımsal yoğunluk	1
konumsallık olarak ulaşımsallık referans	9
rotalar	4
ulaşımda sürdürülebilirlik	10
erişilebilirlik-sosyal	7
toplu taşıma durak	13
güvenlik	0
yayalaştırma	43
yürünebilirlik	0
ulaşılabilirlik	0
yaşlı engelli	3
sirkülasyonel	1
yavaşlatılmış trafik	7
koruma tarihsellik	115
özgünlük	4
tarihsel referanslar	6
geleneksel	6
yerel tarihsel doku	30
tarihsel katmansallık	20
dönemsellik	2
belleg	198
tarihsellik	5
kimlik aidiyet	42
izler	26
tarihsel özellikler veriler	62
süreklilik-devamlılık	51
geçirgenlik	5
eklemlenme	0
akışkanlık	0
özgünlük-yenilik yaratıcılık	13
bütünleşme-parçası olma	64
kentsel	0
kentsel kimlik	2
mekansal	24
kent mekanı	3
çoklu kullanım	65
etkinlik	0
farklı aktiviteler deneyimler	9
paylaşımsal	0
dönüşebilirlik	0
çeşitlilik	0
esneklik	3
mekansal dizgesel	5
mekansal kalite	2
malzeme	0
fiziksel veriler	0

Çizelge 5.2. (devam) İkincil-aksiyal kodlama çerçevesinde kategorileşmeler
ikincil (aksiyal) kodlama

mevcut durum kapasite verileri	14
formal kitlesel yükseklik h	1
zeminsel veriler	3
doğal çevre-konumu	2
iklimsel güneş sıcaklık rüzgar	0
mevcut yeşil al. ağaç dokusu	3
siluet panorama	1
kentsel doku morfoloji	40
kentsel okumalar	1
kentsel boşluklar	2
yalınlık sadelik	1
ritim tekrarlar	5
hiyerarşi	2
yoğunluk	15
tipoloji	0
ölçeksel	27
islevsellik fonksiyon	37
ekolojik sürdürülebilirlik	70
ekonomi etaplama	5
yönetmeliksel-programa dair	8
eleştirel yaklaşımlar	77
potansiyeller	1
sorunsallaştırılanlar	0
öneriler	1

Şekil 5.6. Gömülü Teori üzerinden AKTY, ikincil kodlama üzerinden üretilen kod bulutu-Maxqda verisi

Ancak burada oluşturulan kategorileştirmelerde, bazı kavramların hem kentsel hem de korumasal ya da hem korumasal hem de sosyal-kültürel yanının olması gibi, kodlarda anlamsal kaymalar olabilmektedir, kategorileştirmelerde anlam kaymaları yaşanmaması için

kodlamanın tekrar tekrar üzerinden geçme gereği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ikincil kodlamanın argümanlarının netleştirilebilmesi için hikâye akışının oluşturularak alanın daha derinlemesine anlamlandırılması sonrası, son kodlama noktasında tekrar düzenlenmesi gerektiği öngörülerek söz konusu yarışma alanına dair hikâye akışına geçilmiştir (Çizelge 5.2.).

5.3. “Akhisar Eski Belediye Meydanı ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Yarışması” (AKTY)- Son Odaklanmış Kodlama ve Hikâye Akışı

Aksiyal kodlama üzerinden veriler tekrar incelenmiş olup sonuçları aşağıda sunulmaktadır.

- Özgünlük, tarihsel referanslar, dönemsellik, geleneksellik, tarihselliğinde doku, kimlik, bellek, aidiyet, katmansallık ve iz kavramları koruma tarihsellik başlığı altında toplanmıştır.
- Yapı, sürdürülebilirlik, katmanlar, süreklilikler, kurgu, senaryolar, sosyo-ekonomik katkı, günlük yaşam ve buna bağlı karşılaşmalar, çarpışmalar, bütünleşmeler, paylaşımlar, alışkanlıklar, adetler, gelenekler, etkinlikler olarak kodlar sosyo kültürel kategorisine alınmıştır.
- Ulaşımsal, tanımsal, ilişkisel, bütünleşme, kamusal, süreklilik, sürdürülebilirlik olarak kodlar kentsel/ulaşımsal (artan sorunları olduğu görülerek) başlığı altında toplanmıştır.

Bu çerçevede, kentin ve yarışmaya açılan alanın, tarihsel değerleri öne çıkmaktadır. Bu nedenle, katılımcılardan gelen kodların irdelenmesi yanında literatüre de bakılarak, alan, geçmişi üzerinden tanımlanmaya, anlamlandırılmaya çalışılmış ve hikâye akışına başlanmıştır.

5.3.1. Hikâye akışı

Gömülü teori, hem bir strateji hem de veri çözümlene olarak, nicel araştırmalarda kullanılan yöntemlerden farklıdır. Nicel araştırmaların tersine, belirlenmiş kavramlara, şablonlara yaslanmak Gömülü Teori’de yoktur. Burada, çözümlenmede amaçlanan, stratejik yaklaşıma göre örneklemeden gelen veriler üzerinden, odaklanılan şeyi açıklayan bir teori geliştirmektir. Bu aşamada çözümlene, aksiyal kodlama baz alınarak oluşturulan hikâye akışının betimlenmesi üzerinden kavramsallaştırmaya hazırlanmak, betimsel olarak, görüşülen ya da

gözlenen bireylerin görüşlerini yansıtmak amacıyla elde edilen bulguları düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Dolayısıyla hikâye akışının stratejik ve çözümleyici tarzda olması beklenmektedir.

Bu tez mevcut duruma müdahale için önermeler zenginliği olarak gördüğü yarışmaları veri kaynağı olarak ele almaktadır. Burada çözümleme, önermeleri “yer” e müdahale edimine dair veri kabul edilerek, bunun üzerinden yapılmaktadır. Burada önerme, sadece durum saptama ya da durum değerlendirme değildir. Önerme, mevcut durumu değiştirmeye yönelik bir müdahaledir. Müdahale ise, geleceğe dair olasılıkları, yapılması gerekenleri ortaya koyan mevcut duruma karşı eleştirel bir yaklaşımdır. Bu nedenle katılımcıların yaklaşımlarında önerme dili hakimdir. Dolayısıyla çözümlenmelerde/hikâye akışında, çözüm üretmeye yönelik eleştirel önerme dili kullanılmıştır.

Koruma-tarihsellik

Tarihi geçmişe sahip Akhisar kenti, bir dizi üst üste kültürel katmanlardan oluşan palimpsest yapı sergilemektedir. Yarışmaya konu “alan” da kentin bu katmanlı/palimpsest yapısını destekleyen özellikler (Osmanlı dönemi külliye ve parçası Gülruh Sultan Camii, erken Cumhuriyet dönemi Halkevi, karşısında Tayyare Sineması binası, Cumhuriyet dönemi Eski Belediye Hizmet Binası ve Akhisar’ın merkezdeki tek yeşil alanı olan 1934 yılında yapılmış imar planında da kendini gösteren park alanı), tasarıma/planlamaya/stratejilere yön verebilecek pek çok referans noktasını bünyesinde barındırmaktadır.

Çöküntü alanına dönüşerek cazibesini kaybeden yarışma alanında, kentsel bellek ile bugünkü kentsel yapı (günlük yaşam/gereksinimler) arasında köprü kuran kültür yapılarını ve izlerini canlandıracak, yeniden işlevlendirme ve sağlıklılaştırma politikalarını öne çıkaran bir planlama yaklaşımının izlenmesi gerekmektedir. Yarışma alanı ve yakın çevresi üzerinden sergilenen kentin tarihsel/bellek birikimi kentli bilincine yansıtılmalıdır.

Antik kalıntılar kent ile tanımlanmış bir doku oluşturamamaktadır, bu noktalarda ciddi müdahaleler, kamulaştırmalar gerekmektedir. Kentte, inşaatları sırasında tarihi eserlere rastlandığı ve üstünün kapatıldığı söylenen Ali Şefik Ortaokulu ve Tekel Ek Binası’nın yanındaki höyüğe kadar olan kısımların ve özel mülkiyetlerin kamulaştırılması gerekmektedir (Şekil 4.7., M1 Höyük- antik alan). Akhisar’ın katmanlı potansiyeli

düşünüldüğünde ‘*palimpsest*¹⁸ yerleşim’ olarak tanımlanması, kent yaşamına entegre edilememiş Thyateria’nın entegrasyonu (Antik döneme ait doku bilgisinin yoğun kentsel dokunun altında olduğu düşünülmektedir), eksik kalmış, yapılamamış restorasyon çalışmalarının bir an önce yapılması gerekmektedir.

Söz konusu eski kent merkezindeki tarihi yapılar, değişen ekonomik koşullar çerçevesinde yetersiz kalmış, işlevlerini yitirmişlerdir. Bellekte yer eden anı değerlerinin korunmasına önem verilmelidir. Özellikle sit alanı sınırları kapsamında yapılan bilinçsiz imar çalışmaları sonucu geleneksel dokunun ve kent merkezinin tahrip edilmesi, kentin karakteristik özelliklerinin yitirilmesi durdurulmalı, bu konuya hassasiyet gösterilmelidir. Kent silüetinin parçası olan cephe özelliklerinden başlayarak kentsel kimlik kaybının önüne geçilmelidir.

Mevcut sokak ağının sağladığı meydancıklar, yayalar için yeniden düzenlenmeli, özellikle tarihi kalıntıların, tescilli yapıların bulunduğu çevrede sokak kesişmelerindeki açıklıklar (meydancıklar) kentin kimliğinde görünür duruma getirilmelidir.

Yarışma alanı içinde, Gülruh Sultan Camii, Tarihi Okul Binası ve eski sinema yapısının tariflediği alan eski canlılığını kaybetmiş ve unutulmaya yüz tutmuştur. Eski belediye arkasındaki yapı ve Gülruh Sultan Cami etrafındaki niteliksiz duvarlar kaldırılmalıdır. Gülruh Sultan Külliyesi’nin iki yapısı arasında kalan yüksek katlı yapıların verdiği zarar giderilmelidir. Eski kent merkezini tanımlayan, yarışma alanına dahil olan sinema ve Eski Belediye Binası’nın tüm eklentilerinden arındırılması gerekmektedir.

Akhisar’ın kimliğinde yer tutan, caddeleri boyunca uzanan sık Çınar ağaçlarının korunamaması üzücüdür, eski merkezi dokuda, özellikle alanının kuzeyindeki geleneksel tarihi-ticari dokuda (KAİP çerçevesinde koruma altına alınan Osmanlı dönemi eski kent merkezi), dükkân cephelerinin bütünlüğünü bozan eklentilerden arındırılması gerekmektedir. Dükkanların önünde ürünlerini sergilemesi geleneksel ticaret dokusunun

¹⁸ Yapıların silinen ve yeniden yazılan belleği aslında toplumun kültürel kimliğidir. Yani bize aittir. Geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan, yaşanmışlık izlerinin tümü yapıların palimpseste uğramış hafızasıdır. Palimpsest, teknik bir terim olmasına rağmen yüklendiği anlam bakımından eski ve yeninin iç içe geçmesi, izlerin tümüyle aradan çekilmemesi, bir anlamda iki ruhun bir bedende hayat bulması olarak yorumlandığından tıpkı bir bellek gibi tanımlanmakta ve yeni bir deyime dönüşerek birçok alanda söz konusu belleği tanımlamak için kullanılmaktadır.

karakteridir, bu bölgenin yayalaştırılması, yaya devamlılığının iyileştirilmesi, yukarıda sözü edilen arkeolojik alana yakın bölgelerin yoğun araç trafiğinden arındırılması gerekmektedir.

Bu bağlamda (yarışma alanı) Eski Belediye Meydanı da, yukarıda belirtilen palimpsest yaklaşımı güçlendirecek olması yanında hem önemli bir yaya odağı hem de tasarım alanı içinde eski ve yeni kentin buluşma noktası olma potansiyeli taşımaktadır.

Sosyal ve kültürel

Yarışmaya konu alan, kentsel sit alanı içerisinde olması, kent merkezindeki kavşak/kilit niteliği, bünyesindeki tarihi Gülruh Sultan Camii, Tarihi Kent Parkı, Tayyare Sineması, Eski Belediye Binası gibi sosyal, kültürel ve eğitim amaçlı kullanılabilir yapısal potansiyelleri ile stratejik bir konumdadır.

Bir çöküntü yaşamasına rağmen, söz konusu alan, geçmişten beri kullanılagelen, toplanma, buluşma, sosyalleşme, dağılım ve geçiş alanı niteliğini halen daha sürdürmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, kentsel belleğin önemli bir parçası olarak, kent bütününe seslenebilen, kolay ulaşılabilir ve çekici bir kent meydanı odağı olan alan, Akhisar'ın tarihi ve sosyo-kültürel birikiminin geleceğe aktarılması için, kentsel bütünlük içinde kamusal mekanlar dizgesi olma potansiyellerini göstermektedir. Kamusal açık alanlar ile kentin yaşanabilirlik düzeyine olumlu katkı sağlanması yanında sosyo-kültürel ve ticari kullanım alanları etkinleştirilmelidir.

Böylece, kamusal mekanlardan beklenen sosyalleşme, buluşma, rekreasyon, eğlence gibi amaçların yanı sıra, öğrenme-hatırlama-deneyim kazanma amaçlarına da yönelik açık ve kapalı alanların kente kazandırılması mümkündür. Bu katkının, kentlinin ve ziyaretçilerin gözündeki Akhisar kent imgesini güçlendireceği ve kentlilik bilincini ile aidiyet duygusunu arttıracığı öngörülmektedir.

Kentsel-ulaşımsal

Bütüncül olmayan yaklaşımların, günü kurtarmaya yönelik olarak, özellikle ulaşım sal çözümlerin getirdiği tahribatlar sonucu, kentsel sürdürülebilir fiziksel eşikler aşılmış

görülmektedir. Bu bağlamda Eski Kent Meydanı'nın kamusalılığı zedelenmiş, kentin özgün yapısı zarar görmüştür.

Sit alanı içinde, yüksek katlı yapılar, ölçeksel sorunlar yanında yoğunluk sorunları da yaratmaktadır, alanın tarihi değerleri çerçevesinde dönüşüme ihtiyacı vardır ve bundan sonra yapılacak yapıların ölçeğine çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Yeni belediye binasından başlayan, Eski Belediye Binası ve Gülruh Sultan Camii arasındaki bağlantıda kesintiye uğrayan aksın yeniden kazanılması gerekmektedir (Şekil 4.4.).

Kent genelinde yeşil alan sorunu vardır, bu sorun merkezde daha da fazladır. Mevcut yeşil dokuda, sürekliliğin sağlanamamış olması önemli bir sorundur ve bu durum eski kent merkezinde bulunun yeşil alandan da yeterince yararlanılamamasına neden olmaktadır. Ayrıca söz konusu park alanı içindeki dağınık, kontrolsüz görünen plansız yapılaşmanın kontrol altına alınması, azaltılması ve yeniden ele alınması gerekmektedir. (Şekil 5.7.)

Şekil 5.7. Akhisar açık yeşil alanlar halihazır planı (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

Kentlerin mekânsal gelişiminde insan odaklı değil otomobil odaklı çözümler üretilmiş olması, kentsel boşlukların, yol, kavşak, köprü, viyadük vb. yapılarla dolması, komşulukları, karşılaşmaları ve bu çerçevede sosyal yapıyı zedelemiş, bireyselliğin yükseldiği çağımızda, (bireysel) araç kullanımını teşvik eden bu durum hem ilişkileri daha da zayıflatmış hem de özellikle kent merkezlerinde yoğun bir trafik yükü ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durumun paralelinde, kentlerde ulaşım planlarının yerel yönetimlere bırakılmış olması,

ulaşım planlarının yapılmasına, uygulanmasına ve denetlenmesine yönelik bağlayıcılığın olmaması, mevcut ulaşım planlarını (özellikle KAİP alanında) işlevsizleştirmiş ve sürdürülebilirliğini de ortadan kaldırmıştır. Bu sorunlara çözüm arayan ülkeler, ulaşım politikalarını, düşük altyapı maliyetli, çevreye az zarar veren, trafik yoğunluğunu düşürücü çözüm arayışlarına yönelerek, toplu taşımayı, bisiklet kullanımını ve yaya odaklı planlama anlayışlarını teşvik etmektedirler.

Plansız-kontrolsüz gelişim sonucu, insan yerine otomobil odaklı çözümlerin getirdiği yüklerden eski kent merkezi arındırılmalıdır. Eski kent merkezindeki trafik yoğunluğunun düşürülmesi, toplu taşımanın yoğun trafiğe maruz kalan kent meydanından uzaklaştırılarak alanın rahatlatılması (Resim 5.1.) gerekmektedir.

Resim 5.1. Akhisar eski kent meydanı, belediye otoparkı ve çevre yüksek bloklar (AKTY çerçevesinde verilen verilerden alınmıştır)

Yarışma alanı konum özelliği açısından kent lekesinin geometrik merkezinde, tarihi kent merkezi içinde, kentin organik dokusu ile ızgara planlı geleneksel ticaret dokusunun keşiştiği bir konumdadır. Bu konum, alanın erişilebilirliğini desteklemektedir. Bu erişilebilirliğin yaya ve toplu taşıma ile gerçekteşmesi sağlandığında kent merkezinin bu bölümündeki canlılık önemli ölçüde artacaktır. Ayrıca, Akhisar'ın düz veya az eğimli bir araziye sahip olması, özellikle yoğun eski kent merkezinde, bisiklet ve hafif raylı sistem gibi ulaşım araçlarının değerlendirilmesini mümkün kılacaktır. Bu yaklaşım, trafik yoğunluğunun düşürülmesinde olumlu etken olacaktır.

Yarışma alanının özellikle kuzeyinde, kentin tarihi ticaret merkezinde, dar sokaklarda yaya yoğunluğundan dolayı gün içinde bu sokakların yayalara ayrılması, taşıt trafiğini yavaşlatıcı önlemlerin alınması gerekmektedir. Ayrıca yarışma alanı, yatay ve dikey doğrultuda (yayalaştırılmış görünümlü) parklanma amaçlı kullanılan yollarla parçalanmış, bu yolların

kesişiminde oluşan trafik yoğunluğuna bir de yer altı ve yer üstü otopark kullanımı eklenmiştir. Bununla birlikte, kent merkezinin yer değiştirmesi sonucu, tarihi yapıların işlevini kaybedip metruklaşması ile çöküntü daha da artmıştır. Bu durumdaki alanın, bellekteki yeri ve kimliği beraberinde, toplanma ve dağıtım nitelikleri büyük oranda erozyona uğramış, kamusal alan olmaktan çıkarak, yalnızca sirkülasyona hizmet eder hale gelmiştir.

Koruma Amaçlı İmar Planı'nda (KAİP) gerektiğinde trafiğe hizmet edecek yaya ağırlıklı yollarda yayalaştırmanın nasıl olacağını belirsizliği uygulamada trafik sorununu arttırmaktadır. İnsana ait mekânın araç mekanına dönüştürülmesi sonucu, özellikle yol kenarına yapılan parklanmaların yarattığı trafik, beraberinde görsel, ulaşım, hava kirliliği gibi pek çok soruna neden olmaktadır. Yavaşlatılmış araç yolu uygulaması ile mevcut taşıt yolunun olumsuz etkilerinin azaltılması gerekmektedir. Yarışma alanının, katlı otopark, cami ve okul faaliyetlerinin yarattığı ulaşım talebi nedeniyle yoğun trafiğe maruz kaldığı kalacağı dikkate alınmalıdır. Kentin yeşil dokuyu özellikle modern dokunun olduğu bölgede kaybetmiş olması dikkat çekicidir.

5.3.2. Son kodlama

Aksiyal kodlamada, bağlamı oluşturulan kod aileleri, tekrar tekrar sorgulanarak kod oranının yaklaşık yüzde 70'e yakın kısmını oluşturan, *koruma-tarihsellik, sosyal-kültürel, kentsel-ulaşım*sal olarak üst başlık altında toplanan kodlar, alanı tarifleyen baskın kodları oluşturmaktadırlar (Şekil 5.8.).

Bu kodlar hikâye akışı ile tekrar gözden geçirilerek,

Kentsel bellek ile köprü kuran kamusal yapıların meydanla bütünleşmesi eğitim ve sosyalleşme amaçlı kimlik ve belleği destekle nitelikte sağlıklılaştırılması yeneden işlevlendirilmesi gerekmektedir. Toplanma ve dağıtım potansiyeli güçlü ancak kamusal alanları zedelenmiş eski belediye meydanı ve çevreleyen korunması gereken özgün geleneksel ticari doku yayalaştırılmalı trafik yoğunluğunu düşürücü alternatif çözümler üretilmeli yeşil ve kamusal alanlarda sürekliliklerin sağlanması için çaba harcanmalıdır. Antik kalıntıların palimpsest yapının korunması amaçlı kamulaştırma ve eksik kalan restorasyon çalışmalarının bir an önce tamamlanması ve kentsel dokuya zarar veren eklentilerden arındırılması ve alanın ölçeksel bütünlüğünün sağlanmasına önem verilmesi gerekmektedir.

Oluşturulan teorik yaklaşım ile odaklanmış (son) kodlama bu noktada sonlandırılarak elde edilen kod sayıları/yüzdeleri, kodlardan elde edilen kod bulutu, kod sistemi/frekansları aşağıda sunulmuştur (Çizelge 5.3.).

Çizelge 5.3. Kod sayıları ve yüzdeleri- Maxqda verisi

kod renk	kod	kod sayısı	kod yüzdeleri
●	koruma tarihsellik	486	25,6
●	sosyo-kültürel	286	15,1
●	ulaşımsal	280	14,8
●	kentsel	225	11,9
●	kamusallık kavramı	93	4,9
●	eleştirel yaklaşımlar	79	4,2
●	ekolojik sürdürülebilirlik	70	3,7
●	ilişkisellik	65	3,4
●	tanımlamasal	65	3,4
●	yenileme- iyileştirme	64	3,4
●	bütünleşme-parçası olma	64	3,4
●	süreklilik-devamlılık	56	3,0
●	islevsellik fonksiyon	37	2,0
●	özgünlük-yenilik yaratıcılık	13	0,7
●	yönetmeliksel-programa dair	8	0,4
●	ekonomi etaplama	5	0,3
	toplam sayısı ve yüzdesi	1896	100

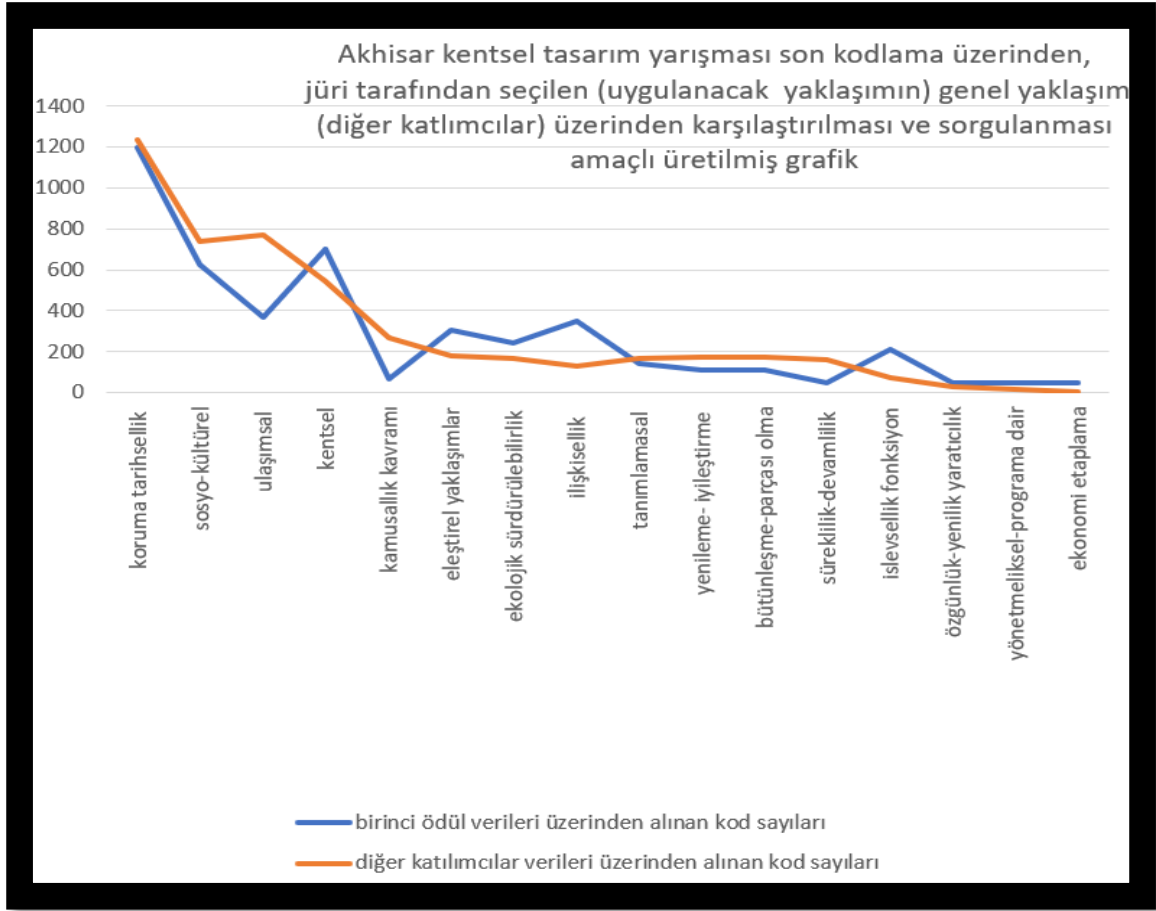
Şekil 5.8. Gömülü Teori tarafından AKTY son kodlama üzerinden üretilen kod bulutu Maxqda verisi

Ayrıca son odaklanmış kodlamadan alınan sayısal veriler üzerinden Akhisar Kentsel Yarışma sonuçlarının sorgulanması amacıyla (üretilen kodlar), iki grup halinde; şartname ve soru cevaplar + jüri raporu + 1.ödül yaklaşımı (birinci ödül başlığı altında 3 veri) ile şartname ve soru cevaplar +jüri raporu+ birinci ödül hariç diğer katılımcılar (16 adet yaklaşım veri) sayısal olarak ayrıca toplanarak, karşılaştırma yapılmıştır. Bununla birlikte, gruplamalar arasındaki sayısal farklılıkları gözeterek, enterpolasyona gidilmek suretiyle iki grup sayıları çapraz olarak birbiriyle çarpılmış belge grupları sayısal dengelenmiştir. Amaçlanan; Gömülü Teori üzerinden, jürinin seçiminin yanlışlığını vurgulamak ya da jüriyi eleştirmek değildir. Aranılan; 1. Ödülü alan, seçilen ve uygulanması düşünülen yaklaşımı derinleştirmek çabasıdır, biricikliğinde çok değerli olan “yer” bu ihtimamı görmeyi hak etmektedir.

Yukarda anlatılan dengeleme ile oluşturulan grafik ve karşılaştırmalı tabloya bakıldığında mavi renkle tanımlanan 1.Ödül yaklaşımının *korumacı-tarihsellik* veriler ve çok az olsa da *sosyo-kültürel* yapı çerçevesinde, yaklaşım olarak genel yaklaşım ile uyumlu olduğu, hatta *kentsel* kodlar, yenileşme, iyileştirme ve işlevsellik üzerinden bakıldığında yüksek potansiyeller sergilediği ancak özellikle *ulaşımsal* çözümlerinin tekrar sorgulanması gerektiği düşünülmektedir (Çizelge 5.4., Şekil 5.9.).

Çizelge 5.4. Odaklanmış kodların sayısal dağılımının dengelenmiş dağılımı

odaklanmış kod ailesi	birinci ödül verileri üzerinden alınan kod sayıları	diğer katılımcılar verileri üzerinden alınan kod sayıları
koruma tarihsellik	1200	1233
sosyo-kültürel	624	741
ulaşımsal	368	771
kentsel	704	543
kamusallık kavramı	64	267
eleştirel yaklaşımlar	304	180
ekolojik sürdürülebilirlik	240	165
ilişkisel	352	129
tanımlamasal	144	168
yenileme- iyileştirme	112	171
bütünleşme-parçası olma	112	171
süreklilik-devamlılık	48	159
işlevsellik fonksiyon	208	72
özgünlük-yenilik yaratıcılık	48	30
yönetmeliksel-programa dair	48	15
ekonomi etaplama	48	6

Şekil 5.9. Son odaklanmış kodlama sayısal verileri üzerinden üretilen karşılaştırma, Maxqda ve Excel veri grafik çalışması

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bilgi arayışında hem kanıtlanmış hem de kurallarla yasalarla belirlenmiş olmaya dayanan katı, kalıplar içinde sınırlanmış geleneksel yaklaşımların çözüm üretmede yetersiz kalmasına getirilen eleştiriler çerçevesinde oluşan düşünsel değişimlerin tartışıldığı günümüzde, bilginin üretimini, aktarımını ve paylaşımını içeren gelişmelerin sağladığı olanaklar, araştırmacıları geleneksel epistemolojinin dışında farklı yaklaşım arayışlarına yöneltmektedir. Gerçekliği ve bilgiyi, nesnellikte arayan nicel ölçme yöntemlerinin yerine, örtük olanı, söze vurulmayı, öznel deneyimleri ve sosyal-kültürel bağlamı dikkate alan nitel ölçme yöntemleri giderek önem kazanmaktadır.

Bilgi; anlama, anlamlandırma, yorumlama ve değerlendirme edimlerini biçimlendiren, stratejik, bağlamdan bağlama değişen, uzlaşmalı (sosyal/öznelerarası) olarak inşa edilen bir fenomendir, kolektif oluşumu gerektirir, bilgi sonuç üründür, özellikle insan bilimlerinde sosyal yapılanmalara dayalıdır. Araştırmacının yaptığı gözlemler izlediği yöntemler kadar, içinden geldiği geleneğin, kültürün biçimlendirdiği ön anlamaları, ön yargıları gibi önceden oluşmuş olan yapıların da döngüye katılımı ile bilgi üretimi gerçekleşir. Bilgi tüm bu koşullardan etkilenir ve onları yansıtır. Bu yaklaşımda gerçeklik çokludur ve durumsaldır, durumsallık da şartlara, zamana, konumlanılan yere göre değişebilir, problem çözücü olmak ancak bu durumsallığa göre bilgi üretimi ile söz konusu olabilmektedir. Ve araştırmacı da yaptığı çalışmanın tamamen pozitivist anlayışın nesnellik kalıplarına uymadığının farkındadır, ancak insan bilimlerinde bilimsellik böyle olabilmektedir. Gerçekliğin olası temsilinin doğruluğu ancak diğer bakış açılarının varlığı ile ölçümlenebilir ve kristalize, tutarlı bilgiye ulaşılabilir. Bu da hem araştırmacıların hem de katılımcıların bakış açılarını, yönelim olarak çoklu yaklaşımları önemseyen ve kabul eden rölâтивist epistemolojinin temel yaklaşımıdır. Bu yaklaşım pozitivist anlayışın hegemonyasına bir karşı duruş bir meydan okuma olarak bilgiyi sosyal bir ürün olarak görür.

Bu bağlamda mimarlıkta /kentsel tasarımda (elbette mimarlık disiplini içinden) bilgi arayışına girildiğinde, aranan; ön anlamalara, önyargılara, ideolojilere, deneyim stokları üzerine kurulan, vizyon üzerinden betimlemeye dayalı ikinci düzey bir bilgidir. Bu bilginin hermeneutik döngüsellığı tanımlayan bağlam bağımlı (özne dolayımı/bakış açısı/yorumlama olarak) doğası anlaşıldığında, doğrunun ve hakikatin tek ve mutlak olamayacağı kabul

edilmelidir. Müdahalenin insan dünyasına olduğu düşünüldüğünde yaklaşımın fenomenolojik ve hermeneutik temelli olması kaçınılmazdır.

Kentsel tasarım, her ne kadar bir disiplin olma yolunda ilerliyor olsa da kaotik kent ile yoğun ilişkisellik gösteren bağlamsal yapısıyla çok disiplinli bir alan olma özelliğini sürdürmeye devam etmektedir. Kentsel tasarımın farklı disiplinlerden beslenen ve onları besleyen yapısıyla öznelerarası ve disiplinlerarası uzlaşmayı hep talep edeceği düşünülmektedir.

Yukarıda özetlenen bu bakış açısıyla, mimarlık/kentsel tasarım yarışmalarına baktığımızda, insan dünyasına ait aynı alan üzerine odaklanan ve onu yorumlayan onlarca farklı bakış açısının zenginliği içinden en doğru yorumlama/önerme olduğu düşünülen yaklaşımı, disiplinlerarası ve öznelerarası uzlaşım ile şeffaf ve demokratik yolla seçme yöntemi olarak yarışmalar, çok değerlidir ancak yarışmalardan yeterince yararlanılamamaktadır. Kentsel tasarım yarışmaları, pragmatik olarak en doğru yaklaşımı seçmenin ötesinde holistik olarak hem akademik araştırmalara bilgi birikimi kaynağı hem de yerel yönetimlere rehber olacak kentsel tasarım bilgisi potansiyelleri barındırmaktadır. Söz konusu holistik bağlam bağımlı bilgi arayışında yöntem olarak kullanılan Gömülü Teori bu doktora çalışmasının temel konusu değildir ancak düşünsel temelleri ve metodolojik yaklaşımı ile önermenin bütünlüğünü desteklemektedir. Fenomende saklı/gömülü olan teorik çerçevenin çözümlenmesi ve formülasyonunu açığa çıkarma sürecinde, herhangi bir kalıba dayanmadan, yarışmalar üzerinden gelen somut teorik yaklaşımları yarışma kavramını araştırmaya, fenomene nüfuz edebilen Gömülü Teori, stratejik olarak önemli bir bağlantı olanağı sunmaktadır.

AKTY örnekleme göstermiştir ki, alan üzerine farklı yaklaşımlar olarak yorumlamalar üzerinden alana dair ortak aklın ürettiği bağlamsal kentsel tasarım bilgisi bulunmaktadır. Bu bilgi, örneklem olarak AKTY'nin kendi bütünlüğü üzerinden sorgulama sonuçlarına göre ortaya konan teorik yaklaşım üzerinden gerekçelendirilebilir bir bilgidir. Bu çalışmanın odaklandığı, yeterince değerlendirilmeyen “yer” in, biricik olanın üzerine elde edilmiş bu sıra dışı bilgi birikimidir. Ve her “yer” gibi Akhisar da bu çalışmayı/hassaslığı/derinliği hak etmektedir.

Bu tez, AKTY örnekleme üzerinden, yarışmalar zemininin, seçimle sonlanan öznel/tekil çerçevesinde kalmak yerine, yarışma üzerinden ortaya konan farklı yaklaşımlardan (seçim dışı kalan diğer katılımcılar), sorunsallaştırılan fenomene (burada yarışmaya konu alan) dair (bağlamsallığında) gerekçelendirilmiş bilimsel bilginin üretilebileceğini ortaya koymaktadır.

Bu bilginin; kentsel tasarım yarışmaları üzerinden gerekçelendirilerek hem disiplin içi hem de disiplinlerarası kendi biricikliği çerçevesinde, refleksif olarak “yer” in ve seçilenin sorgulanmasına, tartışılmasına, geliştirilmesine, yönlendirilmesine, farklı kentsel tasarım yarışmaları üzerinden, tekrar tekrar üretilerek biriktirilmesine kısaca gidimli olarak düşünsel zeminin hacimlenmesine katkı sağlayacağı öngörülerek değerlendirilmesi gerekmektedir.

Son söz olarak, bu tez, aynı alan üzerine üretilmiş onlarca teoriyi, teorilerarasılığı barındıran yarışmalar üzerinden gerekçeli bilginin üretilebilme olasılığını ortaya koymak amaçlı hermeneutik bir yaklaşım sergilemektedir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, B. (1994). *Çağdaş felsefe Kant'dan günümüze felsefi akımlar*. (Birinci baskı) İstanbul: İnkılap Yayınevi, 50-62.
- Akcar, Z. M. (2006). Kentsel dönüşüm üzerine Batı'daki kavramlar, tanımlar, süreçler ve Türkiye. *Planlama*, 36 (2), 29-38.
- Alexander, C. (1977) *A pattern language*. Newyork: Oxford University Press Inc, 72-78.
- Aliefendioğlu, Y. ve Tanrıvermiş, H. (2015). Kentsel dönüşüm sürecinde taşınmaz ve proje değerlendirme işlemleri ve sorunlarının analizi: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Sahabiye ve Fatih Mahalleleri dönüşüm projesi örneği çerçevesinde değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (39), 736-769.
- Alkayış, A. (2020). Felsefi akımlar üzerine bazı değerlendirmeler (20. Yüzyıl örneği). *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 53-71.
- Allen, D. (1996). Din fenomenolojisi (çev. M. Katar). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35 (1), 437-465.
- Alp, K. Ö. (2013). Sanatın temsili ve postmodern sanatta temsil. *ART-E Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 6 (12), 40-61.
- Ayaz, B. (2006). *Cumhuriyet'in ilk yıllarında Akhisar Kazası (1923-1933)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Ayaz, B. (2016). Jacques Derrida, Richard Rorty ve doğruluk. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 1(2), 57-68.
- Aysevener, K. (1994). Tarihte yöntem sorunu ve fenomenoloji. *Araştırma*, 15, 23-30.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri NVivo 7.0 ile nitel veri analizi*. (Birinci baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 74.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa koyucular ile yorumcular* (çev. K. Atakay). İstanbul: Metis Yayınları, 48.
- Becermen, M. (2015). Kent ve felsefe ilişkisi üzerine. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 25, 9-18.
- Bochensky, J. M. (1997). *Çağdaş Avrupa felsefesine giriş* (çev. S. R. Kırkoğlu) İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 123.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods* (Fourth edition). Oxford: Oxford University Press, 573.
- Bulutoğlu, S. (2009). *Dilthey ve Gadamer'de hermeneutiğin kapsamı ve işlevi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul, 135.

- Carmona, M. (1996). Controlling urban design—part 1: a possible renaissance? *Journal of Urban Design*, 1(1), 47-73.
- Carmona, M., Heath T., Oc, T., Tiesdell, S. (2003). *Public places, urban spaces*. Oxford: Architectural Press, 74.
- Charmaz, K. (2000). Grounded theory: Objectivist and constructivist methods. In N. K. Denzin and Y.S. Lincoln (Eds.). *Handbook of qualitative research*, Sage Publications, Thousands Oaks, CA.
- Charmaz, K. (2005). Grounded Theory in the 21th Century. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.) *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, California: Sage, 509-535.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage Publications, 2, 63.
- Charmaz, K. and Bryant, A. (2007). Grounded theory in historical perspective: An epistemological account. In A. Bryant and K. Charmaz (Eds), *Handbook of grounded theory*. London: Sage Publications, 30-52.
- Charmaz, K. (2009). Shifting the grounds: Constructivist grounded theory methods. In M. J. Morse, P. N. Stern, J. Corbin, B. Bowers, K. Charmaz and A. E. Clarke (Eds) *Developing grounded theory second generation*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press Inc, 127-193.
- Charmaz, K. (2015). Teaching theory construction with initial grounded theory tools: A reflection on lessons and learning. *Qualitative health research*, 25(12), 1610-1622.
- Coltman, R. (1998). *The language of hermeneutics*. (First edition). New York: State University of New York Press, 35.
- Coşkun, S. (2009). Gadamer’de hermeneutik yöntem. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 12, 27-37.
- Creswell, J. W. (2007). (Eds). Five qualitative approaches to inquiry. *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications, 53-84.
- Creswell, J. W. (2015). Revisiting mixed methods and advancing scientific practices. In S. Hesse-Biber and R. B. Johnson (Eds.). *The Oxford handbook of multimethod and mixed methods research*. New York, NY: Oxford University Press. 57-71.
- Çalkuş, F., Aytakin, C.A. (2016). Fenomenolojik açıdan 20. Yüzyıl sanatında gerçeklik algısı. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları*, 35, 195-207.
- Çelik, E. E. (2013). Gadamer’in hermeneutik ufku ve Nietzsche’nin perspektivizmi, *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 127-144.
- Çüçen, A. K. (2003). Bilgi Kuramına Giriş. *Bilimname*, II (2), 3-12.

- Daş, E. (2018). Yeni veriler ışığında Akhisar Gülruh Sultan Camii ve restorasyon önerileri. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXVII (2), 349-373.
- De Haan, H., Haagsma, I., Sharp, D. and Frampton, K. (1988). *Architects in competition: International architectural competitions of the last 200 years*. (First Edition) New York: Thames and Hudson, 53.
- Dellaloglu, B. F. (2008). İnsan bilimleri, özne ve öznellik. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (16), 1-10.
- Dilthey W. (1999). *Hermeneutik ve tin bilimleri* (çev. D. Özlem). (Yedinci baskı). İstanbul: Paradigma Yayınları Felsefe Dizisi, 22.
- Durğun, S. (2015). Kuantum Teorisi'nin Sartre'in varoluşçuluğu üzerinde etkileri. *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 24, 151-175.
- Dursun, Y. (2004). Gadamer'in hakikat anlayışının iki kaynağı ve Hermeneutik'in görevi, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1), 219-230.
- Ekşi, H. ve Çelik, H. (2015). *Nitel desenler: Gömülü teori*. İstanbul: Edam Yayınları, 24.
- Eraydın, Z. ve Arslan, P.Y. (2021) Türkiye'de kentsel tasarım yarışma pratiği: Tanımlar, ölçekler, aktörler. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 32 (12), 155-178.
- Erten, S., Çimen, D. Ve Burat, S. (2005). Türkiye'de kentsel tasarım proje yarışmaları ve disiplinler arası çalışmayı öğrenme süreci. *Planlama-TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 33, 123- 128.
- Fischer G. (2015). *Mimarlık ve dil* (çev. F.E. Akerson). İstanbul: Diamon Yayınları, 47.
- Gadamer, H.G. (1976). *Philosophical hermeneutics* (çev. E. D. Linge). Berkeley: University of California Press, 101.
- Gadamer, H. G. (1979). The problem of historical consciousness, In Paul Rabinow and William M. Sullivan (Eds). *Interpretive social science: A reader*. Berkeley: University of California Press, 103-160.
- Gadamer, H.G. (1989). *Truth and Method* (çev. J. Weinsheimer, D. G. Marshall). USA: New York, 260.
- Gadamer, H. G. (2002). *Eleştirmenlerime cevap, hermeneutik ve hümaniter disiplinler* (der. & çev. H. Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları. 259-283.
- Gadamer, H.G. (2008). *Hakikat ve yöntem* (çev. H. Arslan ve İ. Yavuzcan). İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 239-240.
- Gençoğlu, A.Y. (2014). Bir kavram ve kuram üretme stratejisi olarak temellendirilmiş kuram, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, XVII, 681-700.
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical sensitivity*. Mill Valley, CA: The Sociology Press, 31.

- Glaser, B. G. and Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Publishing Company, 131.
- Glaser, B. G. (1992). *Basics of grounded theory analysis*. Sociology Press, 27.
- Gottdiener, M. (2001). Mekân kuramı üzerine tartışma: Kentsel praksise doğru. *Praksis*, 2, 248-269.
- Gökçe, S. (2019). Türk modernleşmesinde halkevlerinin yeri. *OPUS International Journal of Society Research*, 14(20), 2327-2350.
- Graham, G. (2005). *Philosophy of the arts: An introduction to aesthetics*. (Third edition) New York: Routledge, 167.
- Grünberg, T. (2008). *Anlam kavramı üzerine bir deneme*. (Birinci baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 32.
- Gülenç, K. (2014). Edmund Husserl'de 'başkasının beni' sorunu ve intersubjektivite kavramı. *Kilikya felsefe dergisi*, 1, 19-39.
- Günay, B. (1997). Kentsel tasarım kültürü ve yaratıcılığın sınırları. *Planlama*, 97(2), 54-61.
- Hammermeister, K. (2002). *The German aesthetic tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 190.
- Heath, H. and Cowley, S. (2004). Developing a grounded theory approach: A comparison of Glaser and Strauss. *International Journal of Nursing Studies*, 41(2), 141-150.
- Heidegger M. (2018). *Varlık ve zaman* (çev. K. Ökten). İstanbul: Alfa basım yayın, 124-143.
- Heidegger, M. (2002). Dilin doğası (der. & çev. H. Arslan). *Dilin insan bilimlerine prolegomena: Dil, Gelenek ve Yorum*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 29-65.
- Heidegger, M. (2005). *Being and time* (çev. J. Macquarrie, E. Robinson). Kundli: Blackwell Publishing, 12, 37.
- Hekman, S. (1999). *Bilgi sosyolojisi ve hermeneutik, Mannheim, Gadamer, Foucault ve Derrida* (çev. H. Arslan, B. Balkız). İstanbul: Paradigma yayınları, 129, 135-138.
- Hisarlıgil, B.B. (2007). "Yer"leşmenin düş(üm)lenmesi: geleneksel Anadolu yerleşmelerinde "ara"lar. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hoda, R., Noble, J. ve Marshall, S. (2011). Developing a grounded theory to explain the practices of self-organizing agile teams. *Empirical Software Engineering*, 17 (6), 609-639.
- Ilgar, S. C., Ilgar, M. Z. (2014). Nitel veri analizinde bilgisayar programları kullanılması. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 31-78.

- Ilgar, MZ, Ilgar, SC (2013). Nitel bir araştırma tasarımı olarak gömülü teori (temelleştirilmiş kuram). *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 197-247.
- Isenstadt, S. (2005). Contested contexts. In C. Burns, A. Kahn (Eds.), *Site Matters: Design Concepts, Histories, and Strategies*. New York: Routledge, 157-179.
- Işık, E. (2005). *20. Yüzyılda felsefe: Karşı çıkışlar ve yeni arayışlar* (Birinci baskı) Bursa: Asa Kitabevi, 32-36.
- İnternet: Öz nedir? tanımı -ilkçağ filozoflarından günümüze- (felsefe konuları). URL-1: <http://sosyolojisi.com/oz-nedir-tanimi-ilkcag-filozoflarindan-gunumuze-felsefe-konulari-2/34052.html>. Son Erişim Tarihi: 13.04.2019.
- İnternet: Johann Gottfried Herder. URL-2: https://tr.wikipedia.org/wiki/Johann_Gottfried_Herder. Son Erişim Tarihi: 22.04.2019.
- İnternet: Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama Ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği. URL-3: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4716&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. Son Erişim Tarihi: 04.05.2020.
- İnternet: Akhisar'ın Gönlünden Göklere 3 Tayyare. URL-4: <http://www.akhisarhaber.com/akhisarin-gonlunden-goklere-3-tayyare-885yy.htm>. Son Erişim Tarihi: 20.12.2018.
- İnternet: Akman, E. (2015) Aslında Her Şey Tayyare ile Başladı. *Bursa'da Zaman*, (14), 64-71. URL-5: https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/bursadazaman_14.pdf. Son Erişim Tarihi: 04.01.2019.
- İnternet: Akhisar Nostalji Albümü 2015. URL-6: <https://fliphtml5.com/ccvw/mldw/basic>. Son Erişim Tarihi: 13.06.2019.
- İsbir, E. (2013). Provokatif bir düşünür olarak H. G. Gadamer. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. *Kaygı*, 21, 71-93.
- Jasper, M. A. (1994). Issues in phenomenology for researchers of nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 19(2), 309-314.
- Kararımak, Ö., Siviş R. (2008). Modernizmden postmodernizme geçiş ve pozitif psikoloji. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, III (30), 102-115.
- Karaman, A. (1999). Bir disiplin ve meslek olarak kentsel tasarımın yeni konumu, *1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı*, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 234- 239.
- Kartal O. (2015). *Fenomenolojiden politikaya 20. yüzyılda başlılık sorunu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Ankara.

- Ketboğa, S. (2015). *Alternatif bir üretim biçimi olarak kentsel tasarım proje yarışma süreçlerinin değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kozar, C. (2009). *Mimarlığın ötesinde: Bir başlangıç noktası olarak kent okuması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kreiner, K. (2010, September). Paradoxes of architectural competitions: The competition between efficiency, justice and creativity. In C. Egbu (Ed) *Proceedings 26th Annual ARCOM Conference*, Leeds: Association of Researchers in Construction Management, 441-450.
- Lambert, J. H. (1764). *New organon*. (Vol. 1) Leipzig, Germany: Johann Wendler, 62.
- Lipstadt, H. (1989). *The experimental tradition: Essays on competition in architecture*, New York, USA: Princeton Architectural Press, 33-41.
- Lipstadt, H. (2003). Can 'art professions' be bourdieuean fields of cultural production? The case of the architecture competition. *Cultural Studies*, 17 (3-4), 390-419.
- Lynch, K. (1964). *The image of the city*. Cambridge, MA: MIT press, 52-81.
- Madanipour, A. (1999), Why are the design and development of public spaces significant for Cities. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 26(6), 879-891.
- Mengüşoğlu, T. (1958) *Felsefeye giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 22-35.
- Miller, S. (2003). Analysis of phenomenological data generated with children as research participants. *Nurse Researcher*, 10(4), 68-82.
- Moneo, R. (1998). Yer in fısıltısı (der. H. Pamir). *Any Seçmeler*. Ankara: Mimarlar Derneği, 2-9.
- Navaro, S. (2015). *Ontoloji ve epistemoloji açısından kenti yeniden düşünmek*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul.
- Orman, T. F. (2017). Dilthey, hermeneutik ve toplum bilimleri. *Journal of Awareness (JoA)*, 2 (özel sayı 2): 275-288.
- Ormitson, G. L. ve Schrift, A. D. (2002). Hermeneutiğe giriş (der. ve çev. H. Arslan). *Hermeneutik ve hümaniter disiplinler Gadamer-Habermas, Gadamer-Ricoeur, Gadamer-Derrida tartışması içinde*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2-60.
- Özak, N. Ö. (2008). *Bellek ve mimarlık ilişkisi kalıcı bellekte mekansal öğeler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özenç Uçak, N. (2010). Bilgi: Çok yüzlü bir kavram. *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (4), 705-722.

- Özgün Cirtil, S. (2015). Akhisar Halkevi Binası 1938-1939 sanat tarihi raporu; Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü. *Yarışma Şartname Eki*, 1-29.
- Özkan, D. (2012). Modern sanatta öznelarasılık, refleksivite ve tamamlanabilirlik. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Aralık (3), 1-29.
- Özlem D. (1995). *Hermeneutik (yorumbilgisi) üzerine yazılar Gadamer / Habermas / Misch / Riedel / Bollnow/Japp* (der. ve çev. D. Özlem). Ankara: Ark Yayınevi, 19.
- Özlem, D. (2004). *Tarih felsefesi*, İstanbul: İnkilap Yayınları, 74.
- Öztürk, E. (2010). *Hans-Georg Gadamer'in hermeneutik anlayışı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Malatya.
- Palmer, R. E. (2002). *Hermenötik* (çev. İ. Görener), İstanbul: Anka Yayınları, 47.
- Palmer, R. E. (1969). *Hermeneutics: Interpretation Theory* (der. Fr. D. E. Schleiermacher). *Dilthey, Heidegger and Gadamer*, Evanston: Northwestern University Press, 163.
- Piotrowski, A. (2001). On the practices of representing and knowing architecture. In A. Piotrowski and J. W. Robinson (Eds). *The discipline of architecture*, University of London: Minneapolis: Minnesota Press, 40-71.
- Polit, D. F. and Beck, C. T. (2009). *Essentials of nursing research: appraising evidence for nursing practice*. (Eighteenth edition). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 23.
- Punch, K.F. (2014). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar* (çev. ed. Z. Etöz) Ankara: Siyasal Kitabevi, 199.
- Rapoport, A. (2004). *Kültür, mimarlık, tasarım* (çev. S. Batur), İstanbul: Yapı Yayın, 8-16.
- Rızvanoğlu, E. (2013). *Anlamdan yoruma: Dil felsefesinin sınırları üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Ankara.
- Rüdiger, B. (2014). *Modern Alman felsefesi* (çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea yayınevi, 57.
- Satış, B. (1994). *İlkçağdan günümüze Akhisar*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi Akhisar Sağlık Eğitim Kültür Vakfı, 32-531.
- Sayar, Y. (2004). Türkiye'de mimari proje yarışmaları 1930-2000: Bir değerlendirme. *Mimarlık Dergisi*, 320, 29-36.
- Scruton, R. (1979). *The aesthetics of architecture*, Londra: Methuen, 8.

- Serim S. (2006). *Yapılı çevre üzerinden mimarlık bilgisinin üretilmesi: Eleştirel bir değerlendirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sharr, A. (2013). *Mimarlar için Heidegger* (çev. V. Atmaca) İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yem Yayın, 201.
- Sherman, R. R. and Webb, R. B. (1988) Qualitative research in education: An focus. In R. R. Sherman and R. B. Webb (Eds.), *Qualitative research in education: Focus and methods*, Londra: Falmer yayın, 84.
- Sözer, Ö. (1981). *Anlayan Tarih*, İstanbul: Yazko Yayınları, 39.
- Strauss, A. L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge University Press, 32.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1990). *Basics of qualitative research: grounded theory procedures and techniques*. London: Sage Publications, 96.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks, CA: Sage, 3, 12.
- Şen S. (2008). Modernizmden post-modernizme tarihsel bilginin epistemolojisi (Dilthey, Heidegger, Gadamer, Derrida). *ÇTTAD*, Bahar-Güz, VII (16-17), 51-69.
- Şulul, C. (2003). Metafiziğin tarihsel evrimi. *HRO. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ocak-Haziran, (V), 57-69.
- Taşçılar, F. (2013). Gadamer ve tarih bilinci sorunu. *Akdeniz Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi Ethos, Felsefe ve Toplumsal Bilimler Diyaloglar*, 6 (1), 63-85.
- Thornberg, R. and Charmaz, K. (2012). Grounded theory. In S. D. Lapan, M. Quartaroli, and F. Reimer (Eds). *Qualitative research: An introduction to methods and designs*. San Francisco, CA: John Wiley/Jossey-Bass, 41–67.
- Tschumi, B. (2005). *Event-cities 3: Concept vs. context vs. content*. Cambridge: MIT, 11-16.
- Topakkaya, A. (2008). Hans-Georg Gadamer'in ardından. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 1(4), 1-11.
- Topdemir, H. G. (2009). Felsefe nedir? Bilgi nedir? *Türk Kütüphaneciliği*, 23(1), 119-133.
- Turan, B. O. (2011). 21. yüzyıl tasarım ortamında süreç, biçim ve temsil ilişkisi. *Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 6 (3), 162-170.
- Tülüce, H. A. (2016). Martin Heidegger'de dasein kavramı, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 245-259.
- Uçak, N. Ö. (2010). Bilgi: çok yüzlü bir kavram. *Türk kütüphaneciliği*, 24 (4), 705-722.

- Unansal, G. (1966). *Akhisar'da eski Türk eserleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.12-14.
- UN-HABITAT. (2008a). State of the world's cities 2008/2009: Harmonious cities, earthscan, London, 10.
- Urquhart, C. (2018). *Nitel araştırmalar için temellendirilmiş kuram uygulama rehberi* (çev. Z. Ünlü ve E. Külekçi). Ankara: Anı Yayıncılık, 30.
- Ünalın, H. S. (1998). *Akhisar ve Gölarmarmara'daki Türk Anıtları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Varlık, S. (2015). Gadamer 'de sanat ve festival: Aynının farklı tekrarı, *BİSAV Notlar*, (31), 34.
- Westphal, M. (1986). Hegel and Gadamer, hermeneutics and modern philosophy (der. B. R. Wachterhauser), Albany: State University of New York Press, 74.
- Yazıcıoğlu, S. (2006). *Yirminci yüzyıl felsefesinin antikçağ kökenleri*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ ve Klasik Diller Konferansları, İstanbul, 73-80.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim-Education and Science*, 7-17.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (On ikinci baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık, 76.
- Yıldızdöken, Ç. (2017). Heidegger'de dasein'in varlığı ve zaman meselesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Temmuz (53), 162-177.
- Zahavi, D. (2018). *Husserl'in fenomenolojisi* (çev. S. Bayazit). İstanbul: Say Yayınları, 42.
- Zizek, S. (1999). *Yamuk bakmak / popüler kültürden Jacques Lacan'a giriş* (çev. T. Birkan) İstanbul: Metis Yayınları, 27.

EKLER

(Ekler Tezin arka kapağında CD ortamında verilmiştir.)

Gazili olmak ayrıcalıktır